

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการชาติพันธุ์ : กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม
วัฒนธรรมไทยโซ่ง: ภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง

โดย

พิเชฐ สีตะพงศ์
ไอยเรศ บุญฤทธิ์

สิงหาคม 2556

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการชาติพันธุ์ : กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม
วัฒนธรรมไทยโซ่ง: ภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง

ผู้วิจัย

พิเชฐ สีตะพงศ์

ไอยเรศ บุญฤทธิ์

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย

มหาวิทยาลัยมหิดล

นักวิจัยโครงการวิจัยการวิจารณ์ฯ สกว.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

Research Report

Ethnicity: New paradigm in language and cultural transmission
Cultural of Tai Song Dam: Reflection in Khubsaipeng Songs

Pichet Setapong

Iyaret Boonyarit

Research Institute for Languages and Cultures of Asia

Mahidol University

Research-Team Promotion Grant 2010-2013

Thailand Research Fund (TRF)

วัฒนธรรมไทยโซ่ง: ภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง

Cultural of Tai Song Dam: Reflection in Khubsaipeng Songs

บทคัดย่อภาษาไทย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมไทยโซ่งซึ่งเป็นการสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง ด้วยมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรีและมานุษยวิทยาวัฒนธรรม ศึกษา ความหมาย และหน้าที่ของเพลงขับสายแปง โดยใช้ข้อมูลจากชุมชนไทยโซ่งบ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นข้อมูลหลัก และใช้ข้อมูลอีก 4 ชุมชนไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐมเป็นบริบทศึกษาและเทียบเคียง คือ 1) ชุมชนบ้านหัวถนน 2) ชุมชนบ้านเกาะแรด 3) ชุมชนบ้านดอนทอง 4) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง ผลการศึกษาพบว่า เพลงขับสายแปง คือ การขับลำนำอย่างหนึ่งของชาวไทยโซ่ง โดยการเอื้อนเอ่ยเนื้อความ (กลอน) เป็นทำนองไพเราะ ไม่ซับซ้อน เรียบง่าย มีภาษาในการบรรยายถึงภาพชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ อย่างงดงาม เพื่อทักทาย บอกเล่าเรื่องราว หรือโต้ตอบกันระหว่างหญิง-ชาย มีอยู่ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของไทยโซ่งในงานรื่นเริงทั่วไป เช่น อันคอน (เล่นลูกช่วง) การเรียกขวัญ การลงขวง (การเกี่ยวสาว – หนุ่ม) เทศกาลประจำปี เป็นต้น ผลการวิจัยทำให้ได้ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในเพลงขับสายแปงหลายประการ อาทิ ประเพณี ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ สภาพทางสังคม และโลกทัศน์

คำสำคัญ : เพลงขับสายแปง / ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม / ลาวโซ่ง / ไทยโซ่ง / ไทยทรงดำ

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

This research aims to study Thai Song culture through Khubsaipeng songs based on ethnomusicological and cultural anthropological frameworks. These songs are explored in terms of meaning and function. The main research site was Sakaeraai community at Don Yaayhom sub-district, Muang district, Nakhonpathom province. Data was also collected from four additional Thai Song communities — Huathanon, Kohraet, Donthong, and Phaihuuchang located in Nakhonpathom province, which were used as contextual and comparative benchmarks. The findings reveal that the main functions for which Khubsaipeng songs are used are as greetings, for telling stories, courting, etc. They possess sweet melodies and their contents is not complicated. Descriptive language is used to depict the Thai Song way of life. Khubsaipeng songs are sung during Thai Song cultural activities and at festivals such as Inkon, calling back the guardian spirits, courting and annual festivals. In brief, Khubsaipeng songs reflect Thai Song cultural values and traditions, their beliefs, history, social situation and world view.

Keywords: Khubsaipeng songs, cultural reflection, Lao Song/Thai Song/ Thai Song Dam

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่อง “วัฒนธรรมไทยโซ่ง : ภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง” เป็นโครงการย่อยในโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ : กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” ซึ่งได้รับทุนส่งเสริมกลุ่มการวิจัย เมธีวิจัยอาวุโส สกว. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ๒๕๕๓- ๒๕๕๖ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.สมทรง บุรุษพัฒน์ เมธีวิจัยอาวุโส ปี 2553 สาขาภาษาศาสตร์ หัวหน้าโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” ที่ให้โอกาสนักวิจัยรุ่นใหม่ ได้ทำงานวิจัยและเรียนรู้กระบวนการทำงานกลุ่มวิจัย โดยเฉพาะการบริหารเวลาให้เป็นไปตามแผนงานวิจัย เป็นประสบการณ์ที่มีประโยชน์มาก และขอขอบพระคุณผู้บริหารของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุนโครงการวิจัย

งานวิจัยประสบความสำเร็จอย่างดีด้วยความช่วยเหลือจากบุคคลและหน่วยงานต่างๆ ดังต่อไปนี้ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

รองศาสตราจารย์ ดวงพร คำนูญวัฒน์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล ที่อนุญาตให้ใช้สถานที่และอุปกรณ์ในการวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตลักษณ์ ดีผดุง ที่ให้คำแนะนำเพื่อให้งานมีความสอดคล้องกันในการอบคิด และกระตุ้นให้เขียนบทความวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.พิเชฐ สายพันธ์ ผู้วิจัยผลงานวิจัย ในการประชุมวิชาการของโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2555 ซึ่งเป็นประโยชน์มากในการปรับปรุงงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์ขึ้น

คุณแม่บุญสม มียอด ผู้เป็นแหล่งข้อมูลและผู้ให้ความรู้ทางวัฒนธรรมเพลงขับสายแปงของไทยโซ่ง บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม และคุณวิทยา มียอด บุตรของท่าน ที่อำนวยความสะดวกและติดต่อประสานงานให้ และพี่น้องบ้านสะแกรายทุกท่าน

โครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” (Ethnicity Language Culture and Ethnic Tourism Development) ซึ่งดำเนินการโดยคณะผู้วิจัยของ ‘กลุ่มวิจัยภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์’ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล (2552-2554) ได้ช่วยให้การเก็บข้อมูลภาคสนามมีความรอบด้าน โดยเฉพาะข้อมูลภาคสนามของชุมชนไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐมที่ใช้เป็นบริบทเทียบเคียง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม 2) ชุมชนบ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน 3) ชุมชนบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน และ 4) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน

อาจารย์ของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียได้ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำ คือ ดร.ลักขณา ดารัตนหงษ์ ดร.ปัทมา พัฒน์พงษ์ และ Mr.Richard John Hiam

และสุดท้าย ผู้ช่วยวิจัยที่ช่วยเหลืองานด้านต่างๆ ได้แก่ นายไวยเรศ บุญฤทธิ์ และนางสาวสรรพารี ยกย่อง

สรุปโครงการ
(Executive Summary)

สรุปโครงการ (Executive Summary)

ทุนส่งเสริมกลุ่มการวิจัย (เมธีวิจัยอาวุโส สกว.) ประจำปี 2550-2556

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย (ภาษาไทย)ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม

(ภาษาอังกฤษ) Ethnicity: New Paradigm in language and cultural transmission

ชื่อรายงานวิจัย (ภาษาไทย) วัฒนธรรมไทยโชน: ภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง

(ภาษาอังกฤษ) Cultural of Tai Song Dam: Reflection in Khubsai peng Songs

1. ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

งานวิจัย “วัฒนธรรมไทยโชน: ภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง” (Cultural of Tai Song Dam: Reflection in Khubsai peng Songs) เป็นโครงการย่อยในโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ : กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” (Ethnicity: New Paradigm in language and cultural transmission) และเป็นงานวิจัยที่ใช้ผลผลิตของโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” (Ethnicity Language Culture and Ethnic Tourism Development) โดย ศาสตราจารย์ ดร.สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ (2552-2554) มาเป็นฐานและต่อยอดการวิจัย โดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการคัดเลือกในการศึกษา คือ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโชนในจังหวัดนครปฐม ใน 5 ชุมชน คือ 1) ชุมชนบ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง 2) ชุมชนบ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม 3) ชุมชนบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน 4) ชุมชนบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน และ 5) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน

โดยมีจุดประสงค์หลักเพื่อศึกษาบทร้องและความหมายของเพลงขับสายแปงในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโชน ที่สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ โลกทัศน์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ด้วยมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรีและมานุษยวิทยาวัฒนธรรม โดยใช้ข้อมูลจากชุมชนไทยโชนบ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นข้อมูลหลัก และใช้ข้อมูลอีก 4 ชุมชนไทยโชนในจังหวัดนครปฐมเป็นบริบทศึกษาและเทียบเคียง คือ 1) ชุมชนบ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม 2) ชุมชนบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน 3) ชุมชนบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน และ 4) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน

2. วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

2.1. ศึกษาบทร้องและความหมายของเพลงขับสายแปงในฐานะภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโชน ที่สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ โลกทัศน์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์

2.2 ศึกษาเพลงขับสายแปงผ่านการใช้สื่อลักษณะต่างๆ เพื่อพัฒนาแนวคิดสู่กระบวนการทัศนในการฟื้นฟูวัฒนธรรม โดยเน้นเชื่อมโยงงานวิจัยเพลงขับสายแปงกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมได้เชื่อมโยงกันระหว่างคนในวัฒนธรรมไทยโซ่ง และผู้ที่สนใจ

3. สมมุติฐานของการวิจัย

3.1 ความหมายของเนื้อร้องในเพลงขับสายแปงทำให้มองเห็นภาพชีวิต โลภทัศน์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนระบบครอบครัวและชนชั้นทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง

3.2 การเชื่อมโยงงานวิจัยเพลงขับสายแปงกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) จะเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่ และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยโซ่ง ให้คงอยู่ได้ในโลกปัจจุบัน

4. ขอบเขตของโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาบทร้องและเพลงขับสายแปงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งที่ หมู่ 9 บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยการแปลความหมายและเทียบเคียงกับบริบททางวัฒนธรรมของชุมชนดังกล่าว และใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม เพื่อความเข้าใจ ความผูกพัน และความเชื่อมโยงกันของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง และผู้ที่สนใจ

5 แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย

5.1 แนวคิดทางมานุษยดนตรีวิทยา ศึกษาดนตรีในแง่มุมทางวัฒนธรรม โดยในงานวิจัยนี้ศึกษาเพลงขับสายแปงในมุมมองทางดนตรีและวัฒนธรรมร่วมกันในหลายประเด็น ได้แก่ บริบทและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเพลงขับสายแปง บทบาทและหน้าที่ของเพลงขับสายแปงต่อชุมชนไทยโซ่งบ้านสะแกราย (ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม) โครงสร้างของเพลงขับสายแปง และวิธีการดำรงอยู่ของเพลงขับสายแปง

5.2 แนวคิดคติชนวิทยา ศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตแบบชาวบ้านชาวชนบท เพลงพื้นบ้าน การละเล่นและการแสดงพื้นบ้าน รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมในสังคมระดับชาวบ้าน งานวิจัยนี้จะหาความหมายในบทเพลงขับสายแปง โดยศึกษาทัศนะ ความเชื่อ และพิธีกรรมที่อยู่ในสังคมไทยโซ่งบ้านสะแกราย (ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม) เทียบเคียงและวิเคราะห์กับความหมายของภาษาที่ปรากฏอยู่ในบทร้องเพลงขับสายแปง

5.3 แนวความคิดที่นำเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) มาใช้เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม เว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม (social networking Web sites) เป็นชุมชนออนไลน์ที่สมาชิกในชุมชนมีสัมพันธระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายในการเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้ โดยอาจเชื่อมโยงผ่านกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ผู้ใช้มีความสนใจร่วมกัน เช่น การแบ่งปันวิดีโอ การเล่าสู่กันฟังถึง

ประสบการณ์ที่ได้รับ การแสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็น การทำความรู้จักกัน การมีส่วนร่วมในการอภิปราย และการรวมกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ หรือใช้ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเชิงวิชาการ ข้อมูลในการประกอบอาชีพ ตัวอย่างเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม เช่น facebook, twitter, Linkedin, hi5 และ wiki เป็นต้น สำหรับงานวิจัยนี้จะนำเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเพชบุรีมาใช้งานใน 2 ลักษณะคือ 1) ใช้เก็บข้อมูลวัฒนธรรมเพลงขับสายแปง 2) ใช้เพชบุรีเป็นชุมชนออนไลน์ที่สนใจและแลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องชาติพันธุ์ไทยโซ่งและเพลงขับสายแปง

6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

- 6.1 ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับของเพลงขับสายแปงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง
- 6.2 ทำให้เข้าใจภาพวิถีชีวิต โลกทัศน์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนระบบครอบครัวและชนชั้นทางสังคม ผ่านความหมายที่สื่อออกมาจากเพลงขับสายแปง และบริบททางวัฒนธรรมโดยรอบของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งบ้านสะแกราย ตำบลอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม
- 6.3 การบูรณาการนำเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) มาเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม จะเป็นประโยชน์ในด้านความเข้าใจ ความผูกพัน และความเชื่อมโยง ในกลุ่มวัฒนธรรมไทยโซ่ง
- 6.4 งานวิจัยนี้เป็นแนวทางให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการทำงานทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และสืบสานวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

7 ระยะเวลาทำการวิจัยและแหล่งทุน

งานวิจัยนี้ใช้เวลา 3 ปี คือ ระหว่างเดือนตุลาคม 2553 ถึงเดือนกันยายน 2556 ได้รับทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัย (เมธีวิจัยอาวุโส สกว.) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปี 2553-2556

8 ระเบียบวิธีการวิจัย

ขั้นตอนแรกของวิธีดำเนินการวิจัยคือ ศึกษางานวิจัย และ เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ภาษา วัฒนธรรม และเพลงขับสายแปง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างงานวิจัยนี้กับงานวิจัยที่ได้ดำเนินการมาแล้ว จากนั้นทำการเลือกพื้นที่วิจัย โดยโครงการวิจัยนี้ประสงค์ให้งานวิจัยมีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” จึงกำหนดพื้นที่เป็นจังหวัดนครปฐม ที่ หมู่ 9 บ้านสะแกราย ตำบลอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เนื่องจากมีความน่าสนใจหลายประการ ได้แก่ เป็นหมู่บ้านชาวไทยโซ่งที่ตั้งถิ่นฐานมาเก่าแก่กว่า 100 ปี มีปราชญ์ชาวบ้านที่ได้บันทึกข้อมูลเพลงขับสายแปงไว้อย่างมีที่มาที่ไปชัดเจน และชุมชนบ้านสะแกราย มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม เป็นชุมชนที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมที่สำคัญของไทยโซ่งเอาไว้ได้ เช่น ภาษา การแต่งกาย ประเพณี การละเล่น การทำหัตถกรรม เป็นต้น จากนั้นทำการกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน พ่อแม่แม่ขับเพลงขับสายแปง สมาชิกในชุมชนประมาณ 3

ช่วงอายุ คือ วัยหนุ่มสาว (18-35 ปี) วัยกลางคน (45-55 ปี) และวัยสูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) และสุดท้าย คือ หน่วยงานสำคัญในชุมชน

ขั้นตอนต่อไป คือ การออกเก็บข้อมูลวิจัยภาคสนาม งานวิจัยเป็นการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยการใช้การสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อรวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย โดยมีแบ่งประเด็นในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น นิเวศวิทยา ประชากร โครงสร้างทางสังคม การแต่งงาน ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม โลกทัศน์ ภาษา และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการนำเนื้อหาของเพลงมาเทียบเป็นประสบการณ์ทางความคิดนำไปสู่ภาพสะท้อนที่สร้างเหตุการณ์ (incidents) จากนั้นจึงประมวลข้อมูลจัดแบ่งเป็นประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะต่าง ๆ ไว้เป็นหมวดหมู่ ทั้งนี้เพื่อการศึกษา วิเคราะห์ หรือสังเคราะห์ เพื่อเลือกค้นหาเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจดอกสำคัญที่นำไปสู่คำตอบหรือความหมายที่สามารถสะท้อนให้เห็นภาพแห่งวัฒนธรรมอันก่อเกิดขึ้นจากระบบความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ การศึกษาแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ได้เป็น 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) ประเด็นด้านมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) เป็นประเด็นที่มุ่งศึกษาตัวเพลงขับสายแปงโดยเฉพาะ เน้นการศึกษาองค์ประกอบของเพลงขับสายแปงในแง่มุมต่าง ๆ โดยใช้วิธีทางมานุษยวิทยาการดนตรี ซึ่งเป็นแนวการศึกษาดนตรีที่ดำเนินไปในยุคปัจจุบัน ดำรงอยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่ง 2) ประเด็นทางด้านวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) เน้นพิจารณาเนื้อหาของความหมายของเพลงขับสายแปงที่มีความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม วิถีชีวิต อันสะท้อนภาพความคิดตลอดจนลักษณะความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ภาพสะท้อนวัฒนธรรมไทยโซ่งผ่านเพลงขับสายแปงเป็นการบรรยาย แบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วนหลัก คือ เนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) และประเด็นทางด้านวัฒนธรรมศึกษาเพื่อนำเสนอความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง และเสนอแนวทางบูรณาการไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยโซ่ง

ในขั้นตอนสุดท้าย เป็นการบูรณาการนำเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) มาเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมใน 2 ลักษณะ คือ 1) ใช้เก็บข้อมูลวัฒนธรรมเพลงขับสายแปงและบริบทที่เกี่ยวข้อง 2) ใช้เป็นชุมชนออนไลน์ที่สนใจและแลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องชาติพันธุ์ไทยโซ่งและเพลงขับสายแปง

9 ผลการวิจัย

9.1 เพลงขับสายแปง

“ขับสายแปง” คือ การขับลำนำ อย่างหนึ่งของชาวไทยโซ่ง เพื่อทักทาย บอกเรื่องราว หรือโต้ตอบกัน มีอยู่ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของไทยโซ่งในงานรื่นเริงทั่วไป เช่น อีนกอน (เล่นลูกช่วง) การเรียกขวัญ การลงขวง (การเกี่ยวสาว – หนุ่ม) งานเทศกาลประจำปี (ช่วงสงกรานต์) เป็นต้น

เพลงขับสายแปงแบ่งประเภทตามลักษณะหน้าที่การใช้งานได้ 6 ประเภท คือ 1) ขับทักทาย (สายแปง) แสดงความหวังดี จริงใจ 2) ขับแปงขวัญ เพื่อเรียกขวัญ ให้มีสุขภาพดี แข็งแรง 3) ขับเอ็นพร (แปงพร) อวยพร

ให้อยู่ดีมีสุข 4) ขับเล่าเรื่อง บอกเล่าเรื่องราว ประวัติศาสตร์ นิทาน เรื่องเล่า คำสอน เป็นต้น 5) ขับเกี่ยวสาว – หนุ่ม บทเกี่ยวระหว่างหนุ่มสาว แสดงและขอความรัก 6) ขับกล่อมเด็ก เพื่อให้เด็กนอน

การขับลำนำของชาวไทยโซ่ง มีในกิจกรรมทั้งที่เป็นความบันเทิง การละเล่น และกิจกรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเล่น บุษาศิบรรพบุรุษ และสะเดาะเคราะห์ ในการศึกษาองค์ประกอบของเพลงขับสายแปง พบประเด็น ดังนี้ 1) การขึ้นต้น 2) ส่วนเนื้อร้อง 3) ลักษณะเฉพาะของการขับเนื้อร้องเพลงขับสายแปง ได้แก่ การเอื้อน สร้อยเพลงส่วนหัว การซ้ำเนื้อ 4) ส่วนการร้องสอดรับ (ลูกคู่) 5) การดัน 6) การโต้ตอบ

ในอดีต เพลงขับสายแปงก็มีหน้าที่สำคัญเป็นสะพานเชื่อม การสื่อสาร ความสัมพันธ์ และสื่ออารมณ์ความรู้สึกของหนุ่มสาวในประเพณีอื่นก่อน แต่ปัจจุบัน หนุ่มสาวพบกันมากขึ้นในกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้บทบาทและหน้าที่ของเพลงขับสายแปง ที่จะเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมกันในประเพณีอื่นก่อนอย่างในอดีตก็หมดไป

9.2 ความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง

ผลการศึกษาพบภาพสะท้อนในหลายประเด็น ดังนี้

– ชื่อ ที่มา ประวัติ คำขึ้นต้นในคำขับลำนำของชาวไทยโซ่ง ในบทกตัญญูเข้าบ้านต้นช่วง มีคำว่าแปงอยู่ คือ "เสียงมักแปง" แปลความหมายว่า "เพราะรัก" การขับลำนำในประเพณีอื่นก่อนที่เรียกกันว่า "ขับสายแปง" จึงน่าจะมีส่วนจากการขึ้นต้นคำขับดังกล่าว และก็ใช้เป็นชื่อเรียกขับลำนำในกรณีอื่นๆ ด้วย เช่น ขับเล่าเรื่อง ขับอวยพร ขับเรียกขวัญ ขับเกี่ยวสาว และขับกล่อมเด็ก ว่า เป็นขับสายแปงด้วยเช่นกัน ในคำขับมีคำว่า “เรียบราง” ปรากฏอยู่ คำนี้ เป็นชื่อเดิมที่ใช้เรียกบ้านสะแกราย

– ภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม บ้าน-เมือง-ทุ่ง ในบันทึกคำขับได้ให้ภาพภูมิประเทศในช่วง 60-100 ปีที่แล้ว ซึ่งเต็มไปด้วยป่า การเดินทางลำบาก ในหมู่บ้านก็เป็นภาพชีวิตในชนบทสมัยก่อน ที่มีเสียงไก่ขันรับกันเป็นทอดๆ ยามเช้าตรู่ สมัยก่อนเดินทางกันด้วยเท้า ต้องบุกป่าฝ่าดง ข้ามป่าแฝกที่โดนไฟเผา กว่าจะมาถึงบ้านสาว (ขวง) ภาพ ข้าวในนา ไก่ขันยามเช้าในชนบท ป่าแฝก ป่าขาม ต้นกล้วยในทุกบ้าน ภาพเหล่านี้คือสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันในสมัยก่อนของชาวไทยโซ่ง ที่ถูกบันทึกลงไปเพลงขับสายแปง

– ฤดูกาล-เวลา เดือนสามข้าวเป็นปี หมายถึงเป็นช่วงที่ข้าวตั้งท้อง และลำต้นข้าวมีความแข็งแรงและเหนียวพอให้เด็ก ๆ เอาปล้องข้าวมาทำเป็นปีเป่าเล่นกัน และประมาณกลางเดือนสามการเก็บเกี่ยวก็เริ่มขึ้น เข้าเดือนสี่คิดถึงสาวคนรัก ช่วงของการเก็บเกี่ยวข้าวใกล้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ใจก็เฝ้าแต่คิดถึงให้ไปอื่นก่อนไวๆ ขึ้นเดือนห้าเป็นช่วงเสร็จสิ้นจากฤดูกาลทำนา การเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว เวลาชีวิตของหนุ่มสาวชาวไทยโซ่ง ก็เข้าสู่เทศกาลอื่นก่อนในเดือนห้า

– โลกทัศน์ ชีวิตทางสังคม การทำนา การแต่งตัวแบบไทยทรงดำ การไม่ละทิ้งประเพณี สิ่งนี้สอดคล้องกับงานวิจัย “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” (สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ, 2554) ที่ได้ทำการสำรวจทัศนคติและความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ ในภูมิภาคตะวันตกพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งมีทัศนคติและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมในเชิงบวก นอกจากนี้คำขับได้สะท้อนให้เห็นอาชีพหลักของชาวไทยโซ่งในสมัยก่อนอย่างชัดเจน คือ การทำนา

– จักรวาล เมืองฟ้า-เมืองลุ่ม คำหลายคำในบทขับ ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อและวิธีการมองจักรวาล เช่น ขึ้นทางฟ้า ข้ามหลืบฟ้า เอ่เกอฟ้า น้ำบน (น้ำจากฟ้า หมายถึงน้ำฝน) น้ำบก (น้ำบนดิน ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง) เมืองบน (เมืองฟ้า) นางดา (นางฟ้า นางเทวดา) คำเหล่านี้สะท้อนให้เห็นวิธีมองจักรวาลว่า มีเมืองที่อยู่บนฟ้า ด้วยพื้นฐานความเชื่อว่า เดิมแผ่นดินของมนุษย์กับเมืองฟ้านั้นอยู่ติดกัน มีสายโยงเชื่อมกัน มีรูปพรรณสัณฐานคล้ายดอกเห็ด มนุษย์อยู่ส่วนพื้นดินตอนล่าง ตอนบนเป็นที่อยู่ของผีฟ้าหรือแกน

9.3 การถ่ายทอดเพลงขับสายแปงสู่กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสาน

เพลงขับสายแปง มีลักษณะการถ่ายทอด 2 ลักษณะ คือ

- 1) การถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ คือการร้องให้ฟัง แล้วจดจำ
- 2) การถ่ายทอดแบบลายลักษณ์ อยู่ในรูปแบบของการบันทึกเนื้อร้องของเพลงขับสายแปงใน 4 ลักษณะ ดังนี้ (1) การบันทึกด้วยภาษาไทยดำ เป็นการบันทึกฉบับเก่าแก่ของผู้ที่เป็นลูกหลานที่อพยพมาในช่วงแรก ๆ (2) การบันทึกด้วยภาษาไทยโง่ง เป็นการบันทึกด้วยการใช้ตัวอักษรของภาษาไทยโง่งที่มีการพัฒนาผสมผสานระหว่างอักษรของภาษาไทยดำจนกลายเป็นลักษณะของภาษาไทยโง่งในปัจจุบัน (3) การบันทึกด้วยภาษาไทยโง่งผสมกับอักษรภาษาไทย (4) การบันทึกด้วยอักษรภาษาไทยแต่ใช้คำศัพท์และการผันวรรณยุกต์ตามเสียงภาษาไทยโง่ง

กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานเพลงขับสายแปง

- 1) การใช้สื่อวิทยุคลื่น AM 630 ซึ่งจัดเป็นคลื่นวิทยุของชาวไทยโง่งที่ใช้สื่อสารและประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่อกัน
- 2) การใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้มีการติดต่อสื่อสารที่มีความง่ายดาย สะดวก อำนวยต่อการมีปฏิสัมพันธ์ได้ในทุกเวลา สถานที่ ด้วยอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่พร้อมเชื่อมโยงเอาบุคคลสองบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลเข้าไว้ด้วยกัน ด้วย เว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มแบบใหม่ ที่ไม่ต้องการ "พื้นที่" แต่เป็นเครือข่ายที่ไร้พื้นที่พรหมแดน

แนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานเพลงขับสายแปง

- 1) การผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีกับผลงานทางวัฒนธรรม ด้วยคำถามที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะประสานเพลงขับสายแปงและระบบเทคโนโลยีให้เข้ากันได้อย่างลงตัว
- 2) ความเหลื่อมล้ำของเทคโนโลยีกับตัวบุคคลนั้นไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะ พ่อเพลง-แม่เพลงที่ไม่ได้สนใจระบบของเทคโนโลยี หน้าที่จึงตกอยู่กับคนรุ่นใหม่ที่จะนำเพลงขับสายแปงขึ้นเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตให้เข้าถึงตัวบุคคล กลุ่ม และชุมชน ได้มากขึ้น
- 3) เกิดกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลเพลงขับสายแปง โดยลำดับการพัฒนา จาก “ข้อมูล” ไปสู่ “สารสนเทศ” พัฒนาไปสู่ “องค์ความรู้” และสุดท้ายตกผลึกเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ภูมิปัญญา”

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สรุปโครงการ (Executive Summary)	ง
สารบัญ	ญ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	4
1.3 สมมุติฐานของการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของโครงการวิจัย	4
1.5 แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	6
1.7 ระยะเวลาทำการวิจัยและแหล่งทุน	6
1.8 สรุปบทที่ 1	7
บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย	8
2.1 รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น	8
2.2 เลือกพื้นที่วิจัย	8
2.3 เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก	9
2.4 การเก็บข้อมูลภาคสนาม	9
2.5 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล	10
2.6. การวิเคราะห์ข้อมูล	11
2.7 การเสนอผลการวิเคราะห์	11
2.8 การบูรณาการเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เพื่องานวัฒนธรรม	11
2.9 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	12
2.10 สรุปบทที่ 2	13
บทที่ 3 ทบทวนวรรณกรรม	14
3.1 เพลงขับ	14
3.2 เพลงขับในวัฒนธรรมไทยโง่ง	15
3.3 เพลงขับสายแปงในประเพณีอื่นก่อน	16
3.3.1 ความหมายของประเพณีอื่นก่อน หรือ เล่นคอน	17
3.3.2 วิธีการเล่นอื่นก่อน หรือเล่นคอน	17

3.4 เพลงขับในพิธีเสน	19
3.4.1 ความเชื่อเรื่องการสร้างโลก	19
3.4.2 ความเชื่อเรื่องผี	19
3.4.3 ความเชื่อเรื่องขวัญ	20
3.4.4 พิธีเสน	20
สรุปและอภิปรายบทที่ 3	22
บทที่ 4 เพลงขับสายแปง	24
4.1 ความหมาย	24
4.2 ประเภทเพลงขับสายแปง	24
4.3 รูปแบบและองค์ประกอบของเพลงขับสายแปง	27
4.4 บทบาทหน้าที่ของเพลงขับสายแปง	31
สรุปบทที่ 4	35
บทที่ 5 ความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง	37
คำขับสายแปง ความหมาย และภาพสะท้อน	37
สรุปบทที่ 5	51
บทที่ 6 การถ่ายทอดเพลงขับสายแปง สู่กระบวนการทัศน์ใหม่ในการสืบสาน	56
6.1 การสืบสานเพลงขับสายแปง	56
6.2 กระบวนการทัศน์ใหม่ในการสืบสานเพลงขับสายแปง	61
สรุปบทที่ 6	65
บทที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ	67
7.1 เพลงขับสายแปง	67
7.2 ความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง	68
7.3 การถ่ายทอดเพลงขับสายแปง สู่กระบวนการทัศน์ใหม่ในการสืบสาน	71
7.4 ข้อเสนอแนะ	72
บรรณานุกรม	74
ภาคผนวก	78
ภาคผนวก ก คำขับสายแปงที่ได้บันทึกไว้ด้วยภาษาไทยโง้งโดยพ่อจรรย์ จอมบุญ	
“เข้ากางขวง”	79
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	81

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1-1 แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม	3
ภาพที่ 2-1 หน้าเฟสบุ๊กของโครงการศึกษาเพลงขับสายแปง – ไทดำ (28 มิถุนายน 2555)	12
ภาพที่ 3-1 ลูกช่วง	18
ภาพที่ 3-2 แสดงการโยนลูกช่วงในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ไทดำ ครั้งที่ 31 วันที่ 10 เมษายน 2554 ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี	18
ภาพที่ 3-3 พิธีเสนตัว (สะเดาะเคราะห์ - เรียกขวัญ) แม่บุญสม มียอด เมื่อ 24 มิ.ย. 55	22
ภาพที่ 3-4 เวทีการแสดงในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ไทดำ ครั้งที่ 31 วันที่ 10 เมษายน 2554 ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี	23
ภาพที่ 4-1 ตัวอย่างการขึ้นต้นเพลงโดยใช้เนื้อร้องว่า “แปงนา ไกเมืองเอย”	27
ภาพที่ 4-2 ตัวอย่างการขึ้นต้นเพลงโดยใช้เนื้อร้องว่า “อูย เย้ย เย้ย”	27
ภาพที่ 4-3 ตัวอย่างทำนองการร้องสอดรับในเพลงขับสายแปงของลูกคู่	30
ภาพที่ 4-4. คุณพ่อจรรย์ จอมบุญ และบันทึกเพลงขับสายแปงหน้าแรก ของคุณพ่อจรรย์ จอมบุญ	32
ภาพที่ 4-5 ป้าหวาน ทองคงหาญ (อายุ 66 ปี) ไทยโซ่งที่บ้านไผ่หูช้าง อ.บางเลน จ.นครปฐม กำลังหัดท่องจำ ขับสายแปงให้ฟัง	33
ภาพที่ 4-6 คุณแม่บุญสม มียอด (อายุ 74 ปี)	33
ภาพที่ 5-1 คำขับสายแปง 1	37
ภาพที่ 5-2 คำขับสายแปง 2	38
ภาพที่ 5-3 คำขับสายแปง 3	38
ภาพที่ 5-4 คำขับสายแปง 4	39
ภาพที่ 5-5. คำขับสายแปง 5	39
ภาพที่ 5-6. คำขับสายแปง 6	40
ภาพที่ 5-7 คำขับสายแปง 7	41
ภาพที่ 5-8 คำขับสายแปง 8	41
ภาพที่ 5-9 คำขับสายแปง 9	42
ภาพที่ 5-10 คำขับสายแปง 10	43
ภาพที่ 5-11 คำขับสายแปง 11	43
ภาพที่ 5-12 คำขับสายแปง 12	44
ภาพที่ 5-13 คำขับสายแปง 13	44

ภาพที่ 5-14 คำขั้บสายแปง 14	45
ภาพที่ 5-15 คำขั้บสายแปง 15	46
ภาพที่ 5-16 คำขั้บสายแปง 16	46
ภาพที่ 5-17 คำขั้บสายแปง 17	47
ภาพที่ 5-18 คำขั้บสายแปง 18	48
ภาพที่ 5-19 คำขั้บสายแปง 19	49
ภาพที่ 5-20 ตัวอย่างการบันทึกเนื้อร้องเพลงขั้บสายแปงบทเอ็นพรจากสมุดบันทึกที่ กล่าวถึงนกเอี้ยง ของคุณแม่บุญสม มียอด ผู้บอกข้อมูลบ้านสะแกราย ต. ดอนยายหอม อ.เมือง จ.นครปฐม	50
ภาพที่ 6-1 ตัวอย่างหลักฐานการบันทึกเพลงขั้บสายแปงด้วยภาษาไทยดำ (มรดกตกทอด ของนางบัว พุ่มพวง ต.บางหมาก อ.เมือง จ.ชุมพร)	57
ภาพที่ 6-2 ตัวอย่างการบันทึกเพลงขั้บสายแปงด้วยภาษาไทยโซ่ง (มรดกตกทอดของนาง บุญสม มียอด ต.สะแกราย อ.เมือง จ.นครปฐม)	58
ภาพที่ 6-3 ตัวอย่างการบันทึกด้วยภาษาไทยโซ่งผสมกับอักขระภาษาไทย ของนางหนูจร ไพศุณย์ ต.นาป่าหนาด อ.เชียงคาน จ.เลย	59
ภาพที่ 6-4 การบันทึกลักษณะการใช้อักขระภาษาไทยแต่ใช้คำไทยโซ่งและการผัน วรรณยุกต์ตามเสียง บันทึกของนางวิไล สระทองหน ต.สระสี่มุม อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม	60
ภาพที่ 6-5 สัมภาษณ์นางวิไล สระทองหน หมู่บ้านสระสี่มุม อ.บางเลน จ.นครปฐม (18 ม.ค 2555) ศิลปินหรือ “หมอขั้บ” เพลงขั้บสายแปงผ่านคลื่นวิทยุ และได้รับ การยกย่องให้เป็น “หมอ” ในพิธีต่าง ๆ ของชาวไทยโซ่ง	61
ภาพที่ 6-6 ตัวอย่างคลิปวิดีโอจากเว็บไซต์ยูทูปชื่อ “ขั้บสายแปงไทยทรงดำ” นำเผยแพร่ โดยชื่อผู้ใช้ “Jukkarin Treeinthong” ซึ่งมีผู้เข้าชมจำนวน 510 ครั้ง	62
ภาพที่ 6-7 ตัวอย่างคลิปวิดีโอจากเว็บไซต์ยูทูปชื่อ “ขั้บแก้บ่าวดอนทอง2” นำเผยแพร่โดย ชื่อผู้ใช้ “Phirawat Sreevelai” ซึ่งมีผู้เข้าชมจำนวน 140 ครั้ง	63
ภาพที่ 6-8 ตัวอย่างหน้าเฟสบุ๊กชื่อ “ชมรมคนไทยทรงดำและหมอขั้บสายแปง” (สำรวจ ณ วันที่ 8 เมษายน 2556)	63
ภาพที่ 6-9 ตัวอย่างหน้าเฟสบุ๊กชื่อ “โครงการศึกษาเพลงขั้บสายแปง-ไทดำ” (สำรวจ ณ วันที่ 8 เมษายน 2556)	64

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ได้นำแนวคิดทุนทางสังคมมาเป็นส่วนหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ (http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p10/plan10/data/plan_10.pdf , ค้นเมื่อ 17 พ.ย.53) ในเนื้อหาดังกล่าวส่วนหนึ่งบอกถึงการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเสริมสร้างวัฒนธรรม ให้ปราชญ์ผู้รู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา ผู้สูงอายุ ถ่ายทอดวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ภาควัฒนธรรมมีส่วนร่วมในการรักษาและฟื้นฟูวัฒนธรรม แนวคิดนี้ได้ นำเข้าสู่แผนพัฒนาในยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ซึ่งสาระสำคัญกล่าวถึงทุนทางสังคมว่า เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางพัฒนาประเทศที่ยั่งยืน (<http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p10/plan10/book/สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10.pdf>, ค้นเมื่อ 17 พ.ย.53) ในขณะที่มองในภาพที่กว้างขึ้น จะเห็นว่ากระแสการพัฒนาของประชาคมโลกในปัจจุบัน ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้คนที่อาศัยทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท เป็นการหันกลับมาศึกษารากเหง้าของตนเอง ผ่านภูมิปัญญาที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ภูมิปัญญาซึ่งเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยวิธีการดังกล่าว นอกจากเป็นการสร้างทุนทางสังคมแล้ว ยังช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และสามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้

เมื่อกล่าวถึงวัฒนธรรมเพลงขับของไทยไซ่ง¹ หรือที่ชาวไทยไซ่งเรียกว่าขับสายแปงนั้น เคยเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทในวิถีชีวิตของไทยไซ่งมาก่อน แต่ปัจจุบันได้จางหายไปจากการรับรู้และความสนใจของคนรุ่นหนุ่มสาวในหลายชุมชนของไทยไซ่ง ซึ่งอัคม์เดช จารุโสภณ (2551, น.3-4) กล่าวว่า เพลงขับหรือภาษาลาวไซ่งเรียกว่า *ขับสายแปง* เป็นการขับร้องเพลงแบบหนึ่งของลาวไซ่ง ที่ใช้เพื่อบอกกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบถึงวัตถุประสงค์หรือความต้องการของตนแก่ผู้อื่น นิยมใช้กันทั้งการขับเล่นคอน ขับแนะนำตนเอง ขับเกี่ยวพาราสี ขับโต้ตอบกันในเชิงโวหาร การแนะนำสั่งสอน เช่น สอนคู่บ่าวสาวในการแต่งงาน สอนลูกหลาน และบอกทางผู้ตาย เป็นต้น ผู้ร้องเพลงขับเรียกว่า "หมอขับ" ถ้าเป็นหญิงเรียกว่า "แม่ขับ" ในเอกสารบ้านเกาะเรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ได้กล่าวถึงเพลงขับไว้ว่า คนลาวไซ่งชอบฟังเพลงแอ่ว (ขับ) คือ การขับร้องเพลงตามประเพณีพื้นบ้านของตนที่เรียกว่า แอ่วลาว (ขับลาว) สุจิตน์ วงศ์เทศ (2554, น.77) กล่าวถึง *ขับ* ว่า เป็นการเปล่งเสียงและ

¹ ไทยไซ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศไทย มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันว่า ลาวไซ่ง ลาวไซ่งดำ ไทยทรงดำ ผู้ไทยดำ เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนตอนกลาง ต่อมาอพยพมาตั้งหลักแหล่งที่เมืองแกลง หรือปัจจุบันคือเตียนเบียนฟู (ตอนเหนือของประเทศเวียดนาม) อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยครั้งแรกในปี พ.ศ.2322 และต่อ ๆ มาอีกหลายครั้ง การตั้งรกรากในประเทศไทยเริ่มที่จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้มีการโยกย้ายไปหาที่ทำกินใหม่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น จังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร เป็นต้น (สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ. 2554, น.78-79)

ถ้อยคำเป็นทำนองอย่างเสรี มีความยาวไม่แน่นอน โดยเน้นถ้อยคำเป็นหลักนำทำนอง มักเล่นเล่าเรื่อง และเล่นโต้ตอบระหว่างหญิง-ชาย เช่น ขับซอ (ล้านนา) และหมอลำ (ล้านช้าง) ฯลฯ เป็นการละเล่นดั้งเดิมดึกดำบรรพ์ของประชาชนชาวสยามในตระกูลไทย-ลาว นอกจากนั้นในวัฒนธรรมเพลงไทย ก็มีการขับด้วยเช่นกัน เช่น การขับลำนำในวงขับไม้ การขับลำนำในการแห่เรือ การขับเสภา เป็นต้น

ปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวไทยโซ่งได้เปลี่ยนแปลงไปจากคนรุ่นก่อน ในทิศทางที่ทำให้เกิดช่องว่างทางวัฒนธรรมระหว่างคนรุ่นหนุ่มสาวกับคนรุ่นพ่อแม่และปู่ย่าตายาย เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีอัตราเร็วกว่าในอดีต จากอิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสารและสังคมบริโภคนิยม สิ่งนี้จะเป็นข้อวิพากษ์ว่า สายใยความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมไทยโซ่งจากรุ่นสู่รุ่นจะจืดจางลงในที่สุด การศึกษาวิจัยเพลงขับสายแปงในครั้งนี้ จะเป็นการทำความเข้าใจวัฒนธรรมไทยโซ่ง ผ่านการศึกษาเพลงขับสายแปง เพื่อสืบสานความสัมพันธ์ดังกล่าวให้เชื่อมโยงกันได้อย่างเหมาะสม

โครงการวิจัยนี้ อ้างอิงข้อมูลพื้นที่ในการวิจัยจากโครงการวิจัยเรื่อง “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” (Ethnicity Language Culture and Ethnic Tourism Development) ซึ่งดำเนินการโดยคณะผู้วิจัยของ ‘กลุ่มวิจัยภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์’ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัย มหิดล (2552-2554) ได้ศึกษาการใช้ภาษาและทัศนคติของกลุ่มชนชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในจังหวัด 7 จังหวัดในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดนครปฐม กาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม และสุพรรณบุรี เพื่อที่จะค้นหาและพัฒนาศักยภาพของชุมชนต้นแบบให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้การท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์แบบยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า มีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าวคือ มอญ กะเหรี่ยง ไทยโซ่ง ไทยยวน ไทยพวน ลาวครั่ง ลาวเวียง และลาวใต้ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 8 กลุ่มต่างมีภาษาและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ประจำกลุ่มชาติพันธุ์ จากการประเมินทัศนคติ และมรดกทางวัฒนธรรม ผลการค้นหาค้นพบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งมีลักษณะเด่นหลายประการ และนับว่ามีความเข้มแข็งมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่โครงการได้ทำการศึกษาวิจัย และจังหวัดที่จะเป็นต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในการวิจัยในระยะที่ 2 ของโครงการดังกล่าว คือจังหวัดนครปฐม โดยมีพื้นที่เป้าหมายอยู่ 5 ชุมชน และหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายดังกล่าวคือ ชุมชนบ้านสะแกราย ซึ่งคณะของผู้วิจัยเพลงขับสายแปงได้กำหนดเป็นพื้นที่หลักสำหรับทำการศึกษาวิจัย พร้อมๆ กับการศึกษาชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดนครปฐมอีก 4 ชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลเทียบเคียง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม 2) ชุมชนบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน 3) ชุมชนบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน และ 4) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน

ชุมชนไทยโซ่งบ้านสะแกราย ตั้งอยู่ที่ หมู่ 9 บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นหมู่บ้านเก่าแก่และมีตำนานสืบเนื่องมาจากชนเผ่าไทดำ หมู่บ้านนี้เดิมชื่อว่าบ้านเลียบราง ต่อมาเปลี่ยนเป็นชื่อสะแกราย เข้าใจว่าแต่เดิมมีป่าต้นสะแกเรียงรายอยู่บริเวณนี้ (กิ่งแก้ว มร

กฎจันดา, 2550, น.36) บ้านสะแกราย มีประชากรจำนวน 123 ครัวเรือน ประชากรชาย 219 คน ประชากรหญิง 241 คน ประชากรทั้งหมด 460 คน (<http://www.donyaihomsao.com/about/about104.php>, ค้นเมื่อ 28 มิ.ย.55) จากการสอบถามคุณวิทยา มียอด เลขานุการกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง ตำบลดอนยายหอม (7 พ.ย.53) บ้านสะแกรายส่วนใหญ่ 90 เปอร์เซ็นต์เป็นชาติพันธุ์ไทยโซ่งแต่ดั้งเดิม เป็นหมู่บ้านชาวไทยโซ่งที่ตั้งถิ่นฐานมาเก่าแก่กว่า 100 ปี (กิ่งแก้ว มรกฎจันดา, 2550, น.46) แม้จะอยู่ใกล้กับตัวเมือง ชุมชนไทยโซ่งบ้านสะแกรายก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมที่สำคัญของไทยโซ่งเอาไว้ได้ เช่น ภาษา การแต่งกาย ประเพณี การละเล่น การทำหัตถกรรม เช่น ทอผ้า เครื่องจักสาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งศูนย์ภูมิปัญญาการเรียนรู้ของไทยโซ่ง ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดสะแกราย โดยจัดรูปแบบในการบริหารในรูปของคณะกรรมการ ปัจจุบัน (พ.ศ.2555) มีคุณวิทยา มียอด เป็นตัวแทนของกลุ่ม

ภาพที่ 1-1 แผนที่แสดงที่ตั้งของบ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

โครงการวิจัย “วัฒนธรรมไทยโซ่ง: ภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง (Cultural of Tai Song Dam: Reflection in Khubsaipeng Songs) เป็นโครงการวิจัยหนึ่งของโครงการวิจัยย่อย “การดำรงอยู่

และการเปลี่ยนของภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic language/cultural maintenance and shift)” โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อศึกษาและวิจัยเพลงขับสายแปงในฐานะภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง ภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิต โลกทัศน์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนระบบครอบครัวและชนชั้นทางสังคม จากนั้นนำผลการศึกษานี้ไปเชื่อมโยงกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อให้ข้อมูลได้เชื่อมโยงถึงกันระหว่างคนในวัฒนธรรมไทยโซ่ง และผู้ที่สนใจ ซึ่งการสืบสานทางวัฒนธรรมไทยโซ่งด้วยกระบวนการทัศนใหม่นี้ โครงการคาดหวังว่าจะเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนหันกลับมาศึกษารากเหง้าของตนเอง โดยผ่านภูมิปัญญาที่ยังคงหลงเหลืออยู่ ภูมิปัญญาซึ่งเคยดำเนินสอดประสานไปกับวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน แม้ว่าปัจจุบันจะจางหายไปจากความรู้ของผู้คนในชุมชน แต่การฟื้นฟูจะทำให้ภาพเหล่านั้นชัดเจนขึ้น สิ่งที่เกิดตามมาคือความเข้าใจรากเหง้าของตนเอง ถักทอเป็นสายใยความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความผูกพันกันทางวัฒนธรรม และความเชื่อมโยงกันจากรุ่นสู่รุ่น สิ่งนี้เป็นฐานที่สำคัญของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.2.1. ศึกษาพร้อมและทำความเข้าใจของเพลงขับสายแปงในฐานะภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง ที่สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ โลกทัศน์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์

1.2.2 ศึกษาเพลงขับสายแปงผ่านการใช้สื่อลักษณะต่างๆ เพื่อพัฒนาแนวคิดสู่กระบวนการทัศนในการฟื้นฟูวัฒนธรรม โดยเน้นเชื่อมโยงงานวิจัยเพลงขับสายแปงกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อให้ข้อมูลทางวัฒนธรรมได้เชื่อมโยงกันระหว่างคนในวัฒนธรรมไทยโซ่ง และผู้ที่สนใจ

1.3 สมมุติฐานของการวิจัย

1.3.1 ความหมายของเนื้อร้องในเพลงขับสายแปงทำให้มองเห็นภาพชีวิต โลกทัศน์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนระบบครอบครัวและชนชั้นทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง

1.3.2 การเชื่อมโยงงานวิจัยเพลงขับสายแปงกับเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) จะเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม เพื่อเผยแพร่ และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยโซ่ง ให้คงอยู่ได้ในโลกปัจจุบัน

1.4 ขอบเขตของโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาพร้อมและเพลงขับสายแปงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งที่ หมู่ 9 บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม โดยการแปลความหมายและเทียบเคียงกับบริบททางวัฒนธรรมของชุมชนดังกล่าว และใช้เว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites)

เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม เพื่อความเข้าใจ ความผูกพัน และความเชื่อมโยงกันของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง และผู้ที่สนใจ

1.5 แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย

1.5.1 แนวคิดทางมานุษยดนตรีวิทยา

'The study of music as culture'

Ethnomusicology includes the study of folk music, Eastern art music and contemporary music in oral tradition as well as conceptual issues such as the origins of music, musical change, music as symbol, universals in music, the function of music in society, the comparison of musical systems and the biological basis of music and dance. (Myers, 1992, p3).

งานวิจัยนี้ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาศึกษาเพลงขับสายแปงในแง่มุมของคนตรีและวัฒนธรรมร่วมกัน ในประเด็นดังต่อไปนี้ ได้แก่ บริบทและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเพลงขับสายแปง บทบาทและหน้าที่ของเพลงขับสายแปงต่อชุมชนไทยโซ่งบ้านสะแกราย (ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม) โครงสร้างของเพลงขับสายแปง และวิธีการดำรงอยู่ของเพลงขับสายแปง

1.5.2 แนวคิดคติชนวิทยา

การศึกษาข้อมูลทางวัฒนธรรมในวิถีชีวิตแบบชาวบ้านชาวชนบท ไม่ว่าจะเป็นตำนานพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน ภาษิตคำพังเพย ปริศนาคำทาย การละเล่นและการแสดงพื้นบ้าน รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรมในสังคมระดับชาวบ้าน ชาวนา หรือชาวชนบทที่มีวิถีชีวิตแบบเก่าแก่ดั้งเดิม ในทัศนะของ Jonas Balys (อ้างถึงใน ปฐม หงษ์สุวรรณ, 2550) นักคติชนวิทยาและนักชาติพันธุ์วิทยาอธิบายว่า คติชนประกอบด้วยการสร้างสรรค์ตามแบบประเพณี ปรัมปราของผู้คนทั้งในสังคม อนุรักษธรรมและสมัยที่มีอารยธรรมแล้ว วิธีการสร้างสรรค์คือใช้เสียงและคำมาประกอบกันเข้าเป็นรูปแบบร้อยแก้วและรูปแบบร้อยกรอง นอกจากนี้ ยังประกอบด้วย ความเชื่อของคนพื้นบ้าน หรือความเชื่อเรื่องโชคลาง ประเพณี และการแสดง การร่ายรำ การละเล่นต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลคติชนนั้นไม่ใช่เป็นแต่เพียงศาสตร์ที่เกี่ยวกับคนพื้นบ้านเท่านั้น แต่ยังเป็นศาสตร์พื้นบ้านและกวีนิพนธ์พื้นบ้านที่เป็นประเพณีเก่าแก่อีกด้วย

งานวิจัยนี้จะหาความหมายในบทเพลงขับสายแปง โดยศึกษาทัศนะ ความเชื่อ และพิธีกรรมที่อยู่ในสังคมไทยโซ่งบ้านสะแกราย (ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม) เทียบเคียงและวิเคราะห์กับความหมายของภาษาที่ปรากฏอยู่ในบทร้องเพลงขับสายแปง

1.5.3 แนวความคิดที่นำเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) มาใช้เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม

เว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม (social networking Web sites) เป็นชุมชนออนไลน์ที่สมาชิกในชุมชนมีสัมพันธภาพระหว่างกัน โดยมีเป้าหมายในการเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างผู้ใช้ โดยอาจเชื่อมโยงผ่านกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ผู้ใช้มีความสนใจร่วมกัน เช่น การแบ่งปันวิดีโอ การเล่าสู่กันฟังถึงประสบการณ์ที่ได้รับ การแสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็น การทำความรู้จักกัน การมีส่วนร่วมในการอภิปราย และการรวมกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ หรือใช้ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลเชิงวิชาการ ข้อมูลในการประกอบอาชีพ ตัวอย่างเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม เช่น facebook, twitter, Linkedin, hi5 และ wiki เป็นต้น (ที่มา : <https://sites.google.com/site/237411internet/page8>, ค้นเมื่อ 3 มีนาคม 2556)

ปัจจุบันเว็บไซต์เครือข่ายสังคมที่มีผู้ใช้งานมากที่สุดสำหรับคนไทยคือ เฟซบุ๊ก (Facebook) จากการสำรวจของเว็บไซต์ socialbakers.com รายงานว่า ข้อมูล ณ วันที่ 3 มีนาคม 2556 เฟซบุ๊กมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 963,812,360 สมาชิกทั่วโลก โดยประเทศไทยมีสมาชิกเป็นลำดับที่ 13 ของโลก จาก 212 ประเทศ มีสมาชิกรวม 18,002,560 สมาชิก (<http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/?interval=last-month#chart-intervals>, สืบค้นวันที่ 3 มีนาคม 2556)

สำหรับงานวิจัยนี้จะนำเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเฟซบุ๊กมาใช้งานใน 2 ลักษณะคือ 1) ใช้เก็บข้อมูลวัฒนธรรมเพลงขับสายแปง 2) ใช้เฟซบุ๊กเป็นชุมชนออนไลน์ที่สนใจและแลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องชาติพันธุ์ไทยโซ่งและเพลงขับสายแปง

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

1.6.1 ทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับของเพลงขับสายแปงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง

1.6.2 ทำให้เข้าใจภาพวิถีชีวิต โลกทัศน์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนระบบครอบครัว และชนชั้นทางสังคม ผ่านความหมายที่สื่อออกมาจากเพลงขับสายแปง และบริบททางวัฒนธรรมโดยรอบของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งบ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

1.6.3 การบูรณาการนำเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) มาเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม จะเป็นประโยชน์ในด้านความเข้าใจ ความผูกพัน และความเชื่อมโยง ในกลุ่มวัฒนธรรมไทยโซ่ง

1.6.4 งานวิจัยนี้เป็นแนวทางให้เกิดแนวคิดใหม่ๆ ในการทำงานทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และสืบสานวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

1.7 ระยะเวลาทำการวิจัยและแหล่งทุน

งานวิจัยนี้ใช้เวลา 3 ปี คือ ระหว่างเดือนตุลาคม 2553 ถึงเดือนกันยายน 2556 ได้รับทุนส่งเสริมกลุ่มวิจัย (เมธีวิจัยอาวุโส สกว.) จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ประจำปี 2553-2556

1.8 สรุปบทที่ 1

หนังสือรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ประกอบด้วยเนื้อหาทั้งหมด 7 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญและที่มาของการวิจัย วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย สมมุติฐานของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ระยะเวลาทำการวิจัยและแหล่งทุน

บทที่ 2 วิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 3 ทบทวนวรรณกรรม

บทที่ 4 เพลงขับสายแปง

บทที่ 5 ความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง

บทที่ 6 เพลงขับสายแปงผ่านการใช้สื่อลักษณะต่างๆ สู่กระบวนการทัศน์ใหม่ในการสืบสาน

บทที่ 7 สรุปประเด็นสำคัญจากงานวิจัย ข้อเสนอแนะและแนวทางในการวิจัยต่อไป

บทที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น การเลือกพื้นที่วิจัย การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บข้อมูลภาคสนาม แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเสนอผลการวิเคราะห์ การบูรณาการเว็บไซต์เครือข่ายสังคมเพื่องานทางวัฒนธรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 รวบรวมข้อมูลเบื้องต้น

ศึกษางานวิจัย และ เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ภาษา วัฒนธรรม และเพลงขับสายแปง ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง เพื่อทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างงานวิจัยนี้กับงานวิจัยที่ได้ดำเนินการมาแล้ว

2.2 เลือกพื้นที่วิจัย

คณะผู้วิจัยประสงค์ให้งานวิจัยนี้มีความเชื่อมโยงและสอดคล้องกับโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” (Ethnicity Language Culture and Ethnic Tourism Development) ซึ่งดำเนินการโดยคณะผู้วิจัยของ ‘กลุ่มวิจัยภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์’ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัย มหิดล (2552-2554) จึงกำหนดพื้นที่เป็นจังหวัดนครปฐม ที่ หมู่ 9 บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เนื่องจากมีความน่าสนใจดังนี้

- บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นหมู่บ้านเก่าแก่และมีตำนานสืบเนื่องมาจากชนเผ่าไททรงดำ เป็นหมู่บ้านชาวไทยโซ่งที่ตั้งถิ่นฐานมาเก่าแก่กว่า 100 ปี (กิ่งแก้ว มรกตจินดา, 2550 : 46) ประชากรส่วนใหญ่ 90 เปอร์เซ็นต์เป็นชาติพันธุ์ไทยโซ่งแต่ดั้งเดิม
- บ้านสะแกราย มีปราชญ์ชาวบ้านที่ได้บันทึกข้อมูลเพลงขับสายแปงไว้ ที่สำคัญคือ คุณแม่บุญสม มียอด (อายุ 74 ปี) คุณลุงจรรย์ จอมบุญ (ลุงจรรย์ได้บันทึกเพลงขับสายแปงเมื่อ 50 ปีที่แล้ว ด้วยตัวหนังสือไทยดำ ท่านเสียชีวิตเมื่อปี 2526 ขณะอายุได้ 50 ปี และสมุดบันทึกเล่มนั้นได้ตกทอดมาถึงลูกหลาน) สะแกรายยังมีผู้ที่สามารถขับสายแปงได้ เช่น คุณแม่บุญสม มียอด คุณตากอง จอมบุญ (อายุ 77 ปี) คุณยายพูน จอมบุญ (อายุ 83 ปี)
- ชุมชนบ้านสะแกราย มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม แม่นจะอยู่ใกล้กับตัวเมือง ชุมชนก็ยังคงรักษาวัฒนธรรมที่สำคัญของไทยโซ่งเอาไว้ได้ เช่น ภาษา การแต่งกาย ประเพณี การละเล่น การทำหัตถกรรม เช่น ทอผ้า เครื่องจักสาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้มีการจัดตั้งศูนย์ภูมิปัญญาการเรียนรู้ของไทยโซ่ง ตั้งอยู่ที่วัดสะแกราย

นอกจากพื้นที่ชุมชนบ้านสะแกรายแล้ว โครงการวิจัยได้ศึกษาชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดนครปฐมอีก 4 ชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลเทียบเคียง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม 2) ชุมชนบ้านเกาะแรด ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน 3) ชุมชนบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอ กำแพงแสน และ 4) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง ตำบลไผ่หูช้าง อำเภอบางเลน นอกจากชุมชนไทยโชนังในจังหวัด นครปฐมแล้ว ข้อมูลวัฒนธรรมเพลงขับสายแปงในจังหวัดอื่นๆ ได้นำมาศึกษาและเทียบเคียงด้วยเช่นกัน เช่น ชุมชนไทยโชนังเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนไทยโชนังบ้านดอนมะนาว จังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนไทย โชนังบ้านหัวเขาเงิน จังหวัดราชบุรี ชุมชนไทยโชนังบ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย และ ไทยโชนังบ้านบางหมาก จังหวัดชุมพร

2.3 เลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

คณะผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มบุคคลเป้าหมายที่มีความสำคัญ และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ดังนี้

2.3.1 *กลุ่มผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน* เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของ หมู่บ้าน สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี พิธีกรรม และวิถีชีวิตโดยภาพรวมของบ้านสะแกราย ผู้ให้ ข้อมูลสำคัญได้แก่ คุณบุญสม มียอด คุณกอง จอมบุญ คุณโน กิ่งทอง คุณสมบุรณ์ อารี คุณวิทยา มียอด คุณทองผิน จอมบุญ คุณอนุชา จอมบุญ คุณเจษฎา เจริญผล

2.3.2 *พ่อขับแม่ขับเพลงขับสายแปง* จากการลงพื้นที่บ้านสะแกรายเบื้องต้น พบว่า ที่ผู้ขับเพลง สายแปงได้น้อย 3 ท่าน คือ คุณแม่บุญสม มียอด คุณยายพูน จอมบุญ และคุณตากอง จอมบุญ

2.3.3 *สมาชิกในชุมชนประมาณ 3 ช่วงอายุ* คือ วัยหนุ่มสาว (18-35 ปี) วัยกลางคน (45-55 ปี) และวัยสูงอายุ (65 ปีขึ้นไป) ที่สามารถให้ข้อมูลและความคิดเห็น เกี่ยวกับสภาพโดยรวมของหมู่บ้าน สะแกราย เช่น ประวัติความเป็นมา เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม และความคิดเห็นเกี่ยวกับ เพลงขับสายแปง ในมุมมองของแต่ละวัย

2.3.4 *หน่วยงานสำคัญ* เพื่อทราบข้อมูลสภาพโดยทั่วไปของชุมชน ตลอดจนงานประเพณี วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลดอนยายหอม อ.เมือง จ. นครปฐม, วัดสะแกราย, ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านสะแกราย, ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำบ้านสะแกราย, ศูนย์ วัฒนธรรมไทยดำ ต.สระสีมูม, สมาคมไทยดำประเทศไทย, องค์การบริหารส่วนตำบลสระสีมูม อ. กำแพงแสน จ.นครปฐม, โรงเรียนวัดไผ่หูช้าง ต.ไผ่หูช้าง อ.บางเลน จ.นครปฐม

2.4 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

งานวิจัยเป็นการเก็บข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก โดยการใช้การสัมภาษณ์ สังเกตการณ์ และการ สังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม เพื่อรวบรวมรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นวิจัย โดยรวบรวม และจัดหมวดหมู่ข้อมูลออกเป็น ดังนี้

2.4.1 *รูปแบบข้อมูล* มี 4 ลักษณะ คือ 1) ข้อความ มาจากการจดบันทึกประเด็นศึกษาต่าง ๆ ที่ ได้พบจากภาคสนามจริง 2) ภาพถ่าย ภาพจากกล้องดิจิทัล 3) เสียง จากการบันทึกเสียงในประเด็นที่

สนใจ เช่น บทร้อง บทสวดในการประกอบพิธีกรรม การออกเสียงภาษา เสียงเครื่องดนตรี เป็นต้น 4) ภาพเคลื่อนไหว จากการบันทึกวิดีโอ โดยกล้องวิดีโอดิจิทัล การบันทึกเหตุการณ์ด้วยกล้องวิดีโอนั้น ให้ความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถถ่ายทอดความรู้สึก และรายละเอียด ของประเด็นที่กำลังศึกษาอยู่ได้ดี

2.4.2 หมวดหมู่ข้อมูล มีดังนี้ 1)นิเวศวิทยา เก็บข้อมูลเกี่ยวกับ ลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน 2)ประชากร เก็บข้อมูลเกี่ยวกับ จำนวนประชากร ชาย/หญิง คนแก่/หนุ่ม-สาม/เด็ก การแต่งงาน เป็นต้น 3)ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน รวมทั้งการเก็บประวัติบุคคล ด้วย 4)โครงสร้างทางสังคม ผู้มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโส ผู้นำทางด้านความเชื่อ เป็นต้น 5)การแต่งงาน ครอบครัว และระบบเครือญาติ 6)ความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม และโลกทัศน์ 7)เศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพ รายได้ รายจ่าย เป็นต้น 8)เทคโนโลยี เช่น การประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ การสร้างบ้าน เป็นต้น 9)ความเจ็บป่วย การรักษาโรค และสุขภาพอนามัย 10)การศึกษาและการขัดเกลาทางสังคม 11)ภาษาและการสื่อสาร เช่น ระบบเสียง ไวยากรณ์และความหมาย เป็นต้น 12)อาหารและโภชนาการ 13)ศิลปะ การประดิษฐ์สิ่งของต่าง ๆ ที่มีความงดงาม เช่น การทอผ้า การประดิษฐ์เครื่องจักสาน เป็นต้น 14)นันทนาการ เช่น ดนตรี บทเพลง นิทาน เรื่องเล่า การละเล่น 15)การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

2.5 แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาเรื่องของการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดผ่านงานศิลปะ ซึ่งนับว่า เป็นอารมณ์ความรู้สึกที่นำไปสู่ภาพสะท้อนทางสังคมวัฒนธรรมที่ดีประการหนึ่ง อาทิ กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ผูกติดอยู่กับทางด้านประวัติศาสตร์การเมืองของประเทศไทยส่วนหนึ่ง ความคิดที่ถูกถ่ายทอดผ่านงานศิลปะอาจแฝงและสะท้อนให้เห็นภาพของสภาวะความคิดที่ผูกติดกับประวัติศาสตร์อันสามารถเชื่อมโยงให้เห็นพัฒนาการทางอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ก็อาจเป็นไปได้ การศึกษาประเด็น “วัฒนธรรมไทยโซ่ง: ภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปง” จึงเป็นการศึกษาและวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล อันได้แก่ การนำเนื้อหาของเพลงมาเทียบเป็นประสบการณ์ทางความคิดนำไปสู่ภาพสะท้อนที่สร้างเหตุการณ์ (incidents) จากนั้นจึงได้ประมวลข้อมูลจัดแบ่งเป็นประเภทของข้อมูลและคุณลักษณะต่าง ๆ ไว้เป็นหมวดหมู่ ทั้งนี้ เพื่อการศึกษา วิเคราะห์ หรือสังเคราะห์ เพื่อเลือกค้นหาเหตุการณ์ที่เป็นกุญแจดอกสำคัญที่นำไปสู่คำตอบหรือความหมายที่สามารถสะท้อนให้เห็นภาพแห่งวัฒนธรรมอันก่อเกิดขึ้นจากระบบความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์

การศึกษาแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ได้เป็น 2 ประเด็นหลัก คือ

- 1) ประเด็นด้านมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology)

ประเด็นทางด้านมานุษยวิทยาการดนตรี เป็นประเด็นที่มุ่งศึกษาตัวเพลงขับสายแปงโดยเฉพาะ เน้นการศึกษาองค์ประกอบของเพลงขับสายแปงในแง่มุมต่าง ๆ โดยใช้วิธีทางมานุษยวิทยาการดนตรี ซึ่งเป็นแนวการศึกษาดนตรีที่ดำเนินไปในยุคปัจจุบัน ดำรงอยู่ในสังคมใดสังคมหนึ่ง

2) ประเด็นทางด้านวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies)

การศึกษาประเด็นทางด้านวัฒนธรรมศึกษา เน้นพิจารณาเนื้อหาความหมายของเพลงขับสายแปงที่มีความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม วิถีชีวิต อันสะท้อนภาพความคิดตลอดจนลักษณะความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง

2.6. การวิเคราะห์ข้อมูล

2.6.1 วิเคราะห์องค์ประกอบและโครงสร้างเพลงขับสายแปง

2.6.2 วิเคราะห์เนื้อหาและความหมายในบทเพลงขับสายแปง

2.6.3 วิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และสถานภาพของเพลงขับสายแปงที่มีต่อชุมชนไทยโซ่งบ้านสะแกรายในปัจจุบัน

2.6.4 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและวิถีการดำรงอยู่ของเพลงขับสายแปงที่บ้านสะแกรายกับแนวโน้มทางสังคมในยุคข้อมูลข่าวสารในปัจจุบัน

2.7 การเสนอผลการวิเคราะห์

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ภาพสะท้อนวัฒนธรรมไทยโซ่งผ่านเพลงขับสายแปงเป็นการบรรยาย แบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วนหลัก คือ เนื้อหาส่วนที่เกี่ยวข้องกับด้านมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) ในบทที่ 4 และประเด็นทางด้านวัฒนธรรมศึกษาเพื่อนำเสนอความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปงในบทที่ 5 ส่วนในบทที่ 6 เป็นการประมวลความคิด และเสนอแนวทางบูรณาการไปสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยโซ่ง

2.8 การบูรณาการเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เพื่องานวัฒนธรรม

บูรณาการนำเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) มาเป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรมใน 2 ลักษณะ คือ

1) ใช้เก็บข้อมูลวัฒนธรรมเพลงขับสายแปง และบริบทที่เกี่ยวข้อง

2) ใช้เป็นชุมชนออนไลน์ที่สนใจและแลกเปลี่ยนความเห็นในเรื่องชาติพันธุ์ไทยโซ่งและเพลงขับสายแปง

ภาพที่ 2-1 หน้าเฟสบุ๊กของโครงการศึกษาเพลงขับสายแปง – ไทดำ (28 มิถุนายน 2555)

2.9 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

- ไท กลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทที่อาศัยอยู่นอกประเทศไทย เช่น ไทดำ ไทขาว ในประเทศเวียดนาม
- ไทย กลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย เช่น ไทยโซ่ง ไทยพวน ไทยยวน เป็นต้น
- ไทยโซ่ง กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในประเทศไทย มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันว่า ลาวโซ่ง ลาวโซ่งดำ ไทยทรงดำ ผู้ไทยดำ เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนตอนกลาง ต่อมาอพยพมาตั้งหลักแหล่งที่เมืองแกลง หรือปัจจุบันคือเดียนเบียนฟู (ตอนเหนือของประเทศเวียดนาม) อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยครั้งแรกในปี พ.ศ.2322 และต่อ ๆ มาอีกหลายครั้ง การตั้งรกรากในประเทศไทยเริ่มที่จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้มีการโยกย้ายไปหาที่ทำกินใหม่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น จังหวัด

	ราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร เป็นต้น (สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ. 2554, น.78-79)
ภาษาไทยโซ่ง	ภาษาที่พูดโดยกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง เป็นภาษาที่คล้ายกับภาษาไทดำ เพราะมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน
ไทดำ	กลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นบรรพบุรุษของชาวไทยโซ่ง เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนตอนกลาง
ภาษาไทดำ	ภาษาที่คล้ายกับภาษาไทยโซ่ง ใช้พูดและเขียนนอกประเทศไทย เช่น ประเทศเวียดนาม ประเทศลาว เป็นต้น

2.10 สรุปบทที่ 2

ขั้นตอนแรกคือการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับงานวิจัย และเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรม และใช้ข้อมูลพื้นที่ในโครงการวิจัย “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” (Ethnicity Language Culture and Ethnic Tourism Development) ซึ่งดำเนินการโดยคณะผู้วิจัยของ ‘กลุ่มวิจัยภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์’ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล โดยใช้พื้นที่บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ข้อมูลหลัก และใช้ข้อมูลอีก 4 ชุมชนในจังหวัดนครปฐม เป็นข้อมูลเทียบเคียง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านหัวถนน 2) ชุมชนบ้านเกาะแรด 3) ชุมชนบ้านดอนทอง และ 4) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง รวมถึงข้อมูลในจังหวัดอื่นๆ ด้วย ได้แก่ ชุมชนไทยโซ่งเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนไทยโซ่งบ้านดอนมะนาว จังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนไทยโซ่งบ้านหัวเขาจีน จังหวัดราชบุรี ชุมชนไทยโซ่งบ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย และ ไทยโซ่งบ้านบางหมาก จังหวัดชุมพร ข้อมูลที่ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ คือ 1) ข้อมูลเพลงขับสายแปงในแง่มุมทางด้านดนตรี และ 2) ข้อมูลเพลงขับสายแปงในแง่มุมทางด้านวัฒนธรรม ขั้นตอนต่อไป คือ การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักเช่นกัน คือ 1) การวิเคราะห์ประเด็นด้านมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) และ 2) การวิเคราะห์ประเด็นทางด้านวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) จากนั้นจึงประมวลความคิดในการบูรณาการเว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่องานทางด้าน อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมในกระบวนทัศน์ใหม่

บทที่ 3

ทบทวนวรรณกรรม

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเพลงขับสายแปงของชาวไทยโซ่งโดยตรงนั้น มีไม่มากนัก การทบทวนวรรณกรรมในบทนี้ จึงเป็นการปูเรื่องราวเพื่อทำความเข้าใจเพลงขับสายแปงตามลำดับ ได้แก่ เพลงขับ เพลงขับในวัฒนธรรมไทยโซ่ง เพลงขับสายแปงในประเพณีอื่นก่อน และเพลงขับในพิธีเสน ดังต่อไปนี้

3.1 เพลงขับ

คำว่า "ขับ" ราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.178) ให้ความหมายว่า คือ การร้องเป็นทำนอง ส่วน เปลื้อง ณ นคร (2544, น.79) ให้ความหมายเพิ่มขึ้นมาว่า การร้องลำนำ และให้ความหมายคำว่า "ลำนำ" คือ คำประพันธ์หรือทำนอง (เปลื้อง ณ นคร, 2544, น.433) ส่วนราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.1010) ให้ความหมายคำว่า "ลำนำ" คือ บทกลอนที่ใช้ขับร้อง คำว่า "ขับ" จึงมีความหมายถึง "การร้องเป็นทำนองลำนำ" เป็นคำกริยา เมื่อเอาไปนำหน้าคำอื่น มีความหมายถึงการแสดง นำมาใช้เรียกการแสดงเพลงพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไท อย่าง ขับลำ ขับซอ เป็นต้น

ขับลำ เป็นการแสดงอย่างหนึ่งในกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ในภูมิภาคอุษาคเนย์ ในยุคแรกๆ ใช้รับทำด้วยกระบอกไม้ไผ่หรือซีกไม้ไผ่ตีกระทบกันเป็นทำนองหรือจังหวะ เช่น ลาวอีสานมีไม้สองอันเรียกกับกับ ตีกระทบประกอบจังหวะลำ เรียกหมอลำกับกับ หรือหมอลำกรับ ประชาชนชาวบ้านบริเวณที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาเคยมีประเพณีขับลำคำกลอนต่างๆ มานานมากทีเดียว อาจมีมาแล้วตั้งแต่บ้านเมืองยุคแรกๆ จึงมีประเพณี "ขับซอ" อยู่ในราชสำนักกรุงเก่า แล้วต่อเนื่องมาถึงยุคต้นอยุธยา ดังมีร่องรอยอยู่ในวรรณคดีเรื่องอนิรุทธคำฉันท์ แต่ในชุมชนชาวบ้านพลิกเพลงการเล่นได้เสรีและโลดโผนมากกว่าราชสำนัก จึงมีการเล่นดนตรีสดพร้อมตีรับสลับประโคมเครื่องดนตรีมโหรี ดังมีอยู่ในบันทึกของลาลูแบร์เล่าบรรยายภาคไว้สมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ นานเข้าช่วงขับชาวบ้านก็รับแบบแผนของคนชั้นสูงไปที่ละน้อยๆ โดยพัฒนาคำขับลำพื้นเมืองให้เป็นกลอนที่มีระเบียบคำส่งสัมผัสต่อเนื่องอย่างกลอนเพลง (ปัจจุบันเรียก กลอนแปด) แล้วเรียก ขับเสภา (สุจิตน์ วงศ์เทศ, 2554, น.77)

ปัจจุบัน มีการขับลำนำเป็นทำนองอย่างหนึ่งในกระบวนการพิธีพราหมณ์พราหมณ์ทางชลมารค มีต้นเสียงเห่ แล้วมีลูกคู่เห่ตาม เรียกว่าเห่เรือ แต่ เห่ หมายถึงทำนองขับลำนำเพื่อวิงวอนร้องขอ หรือทำให้เพลินใจแล้วเคลิ้มเคลิ้มถึงหลับไปได้ บางทีก็ใช้ควบคู่กับกล่อม คือเห่กล่อมพระบรรทมถวายเจ้านายเมื่อจะบรรทม กล่อม หมายถึงร้องเป็นทำนองเพื่อเฝ้าโลมใจ เช่น กล่อมเด็ก คือร้องลำนำกล่อมให้เด็กเพลินจนนอนหลับ กล่อมหอ ขับร้องหรือเล่นดนตรีบนเรือนหอเพื่อให้รื่นเริงในพิธีแต่งงาน ฯลฯ (สุจิตน์ วงศ์เทศ, 2555, น.20)

นอกจากนี้ มีเพลงขับของประชาชนชาวแขวงเวียงจันทน์ (สปป.ลาว) เรียกว่า ขับจิม เป็นเพลงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยม และได้รับสืบทอดมาจากปากเปล่ามาหลายชั่วอายุคน โดยอาศัยการจดจำกันมา และถ่ายทอดกันมาอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน มีลักษณะ คือ ร้องอย่างเรียบง่าย ในรูปแบบและทำนอง มีการซ้ำคำ ซ้ำวรรค ซ้ำจังหวะ และซ้ำทำนอง การขับจิมถือว่าเกี่ยวข้องกับการทำบุญอุทิศส่วนบุญไปให้ผู้ล่วงลับ ตามคติความเชื่อว่า การทำบุญไปให้ผู้ล่วงลับนั้น จะต้องเอาขับจิมมาลงในงานด้วย เพื่อแสดงถึงความรักสามัคคีซึ่งกันและกัน ระหว่างญาติพี่น้องกับผู้ล่วงลับไปแล้ว จะทำให้ผู้ล่วงลับได้รับความสุข สมหวังในภพที่ตนเองอาศัยอยู่ มีการประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในบทขับจิม เพื่อเป็นการสั่งสอนจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาให้กับคนในสังคมโดยใช้ความบันเทิงเป็นสื่อ (พระอินตอง อดุลโม (ชัยประโคน), 2551)

โดยสรุป เพลงขับ การขับ หรือขับลำนำ เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชนชาวบริเวณแถบเอเชียอาคเนย์ และเป็นการละเล่นดั้งเดิมของประชาชนชาวสยามในตระกูล ไทย-ลาว เป็นลักษณะของการเปล่งเสียงเป็นทำนองอย่างเสรี มีความยาวไม่แน่นอนโดยเน้นถ้อยคำเป็นหลักทำนอง มักเล่นเรื่องเล่า หรือมีการโต้ตอบระหว่างชายหญิง ประเพณีการขับและลำ เคยแพร่หลายอยู่ในกลุ่มชนชาวสยามทุกท้องถิ่น เช่น กลุ่มลุ่มน้ำแดง-ดำ ในทางภาคเหนือของเวียดนาม กลุ่มลุ่มน้ำโขง ตั้งแต่เขตสิบสองพันนาในมณฑลยูนนานของจีนลงมาตลอดแนวไทย-ลาว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2542, น.28)

3.2 เพลงขับในวัฒนธรรมไทยโซ่ง

ไทยโซ่งอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ไท เดิมมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนตอนกลาง ต่อมาอพยพมาตั้งหลักแหล่งที่เมืองแกง หรือปัจจุบันคือเตียนเบียนฟู (ตอนเหนือของประเทศเวียดนาม) อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยครั้งแรกในปี พ.ศ.2322 และต่อ ๆ มาอีกหลายครั้ง การตั้งรกรากในประเทศไทยเริ่มที่จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้มีการโยกย้ายไปหาที่ทำกินใหม่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น จังหวัดราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม สมุทรสาคร เป็นต้น (สมทรง บุรุษพัฒน์ และคณะ. 2554, น.78-79) ไทยโซ่งส่วนใหญ่เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ตนเองว่าเป็น “ไทดำ” ส่วนคำว่า “ไทยโซ่ง” นักวิชาการส่วนหนึ่งใช้ในความหมายถึง ไทดำที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย ในงานวิจัยนี้จะใช้คำทั้งสองโดยความหมาย “ไทดำ” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำในความหมายกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำ ส่วน “ไทยโซ่ง” ใช้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทย ครั้งสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น จนสืบเชื้อสายมาถึงปัจจุบัน

การศึกษาเพลงขับในวัฒนธรรมไทยโซ่ง คงต้องย้อนไปดูวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในบริเวณตอนเหนือของเวียดนามด้วย มีปรากฏในหนังสือ *Nguoi Thai o Tay Bac Viet Nam* (คนไทในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม) โดย Cam Trong (แก้มจ๋อง) (อ้างจาก Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre) เนื้อหากล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทในภาคตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนาม ความตอนหนึ่งว่า ในปี ค.ศ. 1968 (พ.ศ.2511) คณะวิจัยการแสดงฝ่ายวัฒนธรรมเขตปกครองตนเองภาคตะวันตกเฉียงเหนือได้รวบรวมการแสดงพื้นเมืองของชนเผ่าไทมีจำนวน 36 ชนิด -เพลงพื้นเมือง เรียกว่า "ขับ" บทร้องเรียกว่า "ความขับ" ซึ่งมีหลายประเภท เช่น "ขับหมอ-ขับมด" ใช้ใน

พิธีกรรม, "ขับสือ" เป็นการขับเล่าเรื่อง, "ขับบ่าวสาว" เป็นการขับละเล่นระหว่างชาย-หญิง (http://www.sac.or.th/databases/ethnicedb/research_detail.php?id=428 ค้นเมื่อ 18 มี.ค. 56)

ไทดำมีตัวอักษรเป็นของตนเอง อยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไท และมีการนำตัวอักษรมาเขียนบันทึกประเพณีต่างๆ เช่น ขยายบอกทาง เป็นประเพณีที่มีผู้ประกอบพิธีบอกทางไปให้กับผู้ล่องลับในงานศพ ผู้ที่ทำหน้าที่ขับบทขับ ก็จะอ่านจากบันทึกที่เขียนด้วยตัวหนังสือไทดำ ตัวหนังสือไทดำส่วนใหญ่จะเขียนลงสมุดข่อยเป็นตัวขับต่างๆ (มนู อุดมเวช, 2547, น.172-173) มีบทขับที่ปรากฏอยู่ในพิธีเสน เช่น เสนตัวหรือเสนสะเดาะเคราะห์ ในวันประกอบพิธีหมอมดจะนั่งหน้าเครื่องเช่น หมอปีจะอยู่ด้านข้าง ญาติๆ จะนั่งรอบๆ เครื่องเช่นไห้ว หมอมดก็จะขับมด และหมอปีก็จะเป่าปี่ (ปัจจุบันหาหมอปียากแล้ว) แต่ถ้าเป็นหมอมดผู้หญิงก็จะ ขับอานนี้ การขับจะเช่นไห้วผีแถนก่อน แล้วก็เรียกชื่อผีอื่นๆ ต่อไป การประกอบพิธีจะใช้เวลาประมาณ 1 วัน เมื่อขับมดแล้วก็จะทำพิธีเรียกขวัญเพื่อให้มาเข้าร่างกายคนป่วย (ทวี พรหมมา, 2541, น.145-146)

ไทดำนิยมการขับลำนำหรือการเล่าเรื่องเป็นทำนอง เนื่องจากมีความสนใจฟังเรื่องราว และสนใจในความไพเราะของการขับลำนำ ที่มีการร้องรับกันเหมือนลูกคู่ ในภาษาไทดำ “ขับ” หมายถึง การร้องตามทำนอง ใช้เฉพาะโอกาสต่างๆ เช่น การขับลำนำขณะอินกอน เรียกว่า “สายแปง” ในพิธีเสนเรือนหรือพิธีศพ เรียกว่า “ว่า” (จตุพล ทองสกุล, 2553, น.97) เพลงขับเป็นการขับร้องลำนำเพลง ด้วยทำนองอันอ่อนหวาน เพื่อบอกเล่าเรื่องราวทั้งความสุข ความทุกข์ ความรัก ความเศร้าโศก การขับมีหลายอย่าง เช่น ขับสายนี้สายนั้น เพื่อพรรณนาถึงความรักความผูกพันของคนไทดำในอดีต ขับบ่าวขับสาว เป็นการเกี่ยวกันของหนุ่มสาว ขับให้พร ขับลา ขับสายหล้าสายแปง เป็นการขับถึงความรักความผูกพันที่มีต่อกัน ขับยามปียามน้อง ถามข่าวคราวเมื่อมีผู้มาเยือน ขับหาบ้านเก่าเมืองเดิม รำพึงรำพันถึงบ้านเก่าในสิบสองจุไท ขับหาฮั้ตหาคอง บอกกล่าวให้รู้ถึงจารีตประเพณีของไทดำ และขับอื่น เป็นการขับเล่นสนุกสนาน เป็นต้น (เพชรตะบอง สิงห์หล่อคำ, 2548, น.24)

สรุป เพลงขับของไทยโซ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะตามการใช้งานอย่างชัดเจน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับพิธีเสนหรือพิธีศพส่วนหนึ่ง กับส่วนที่ใช้ในกรณีต่างๆ ไปเกี่ยวกับงานรื่นเริงส่วนหนึ่ง ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานรื่นเริง เรียกว่า “เพลงขับ” หรือไทยโซ่งจะเรียกโดยทั่วไปว่า “ขับสายแปง” เป็นเพลงขับที่ใช้ในประเพณีอินกอน

3.3 เพลงขับสายแปงในประเพณีอินกอน

การขับลำนำในวัฒนธรรมไทยโซ่งมีอยู่ในประเพณีอินกอนอย่างหนึ่ง และในพิธีเสนอีกอย่างหนึ่ง การขับลำนำในประเพณีอินกอน ไทยโซ่งเรียกว่า “ขับสายแปง” คำว่า “อินกอน” ออกเสียงเรียกได้หลายอย่าง เช่น อินกอน (อินกอน) เล่นคอน หรือ เล่นช่วง งานวิจัยที่ได้ศึกษาการเล่นอินกอนอย่างละเอียด คือ งานของ พรพิมล ชันแสง (2541) เรื่อง “อินกอน : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่ง : เขาย้อย เพชรบุรี” พรพิมล ชันแสง ออกเสียงคำว่า อินกอน ตามสำเนียงของไทยโซ่งที่ อำเภอเขาย้อย

จังหวัดเพชรบุรี ว่า “อันก่อน” ส่วนคำว่า อันก่อน ในงานวิจัยนี้ ออกเสียงตามสำเนียงที่ใกล้เคียงคำว่า “เล่นคอน” อัน ในภาษาไทยซอง หมายถึง เล่น ส่วนคำว่า กอน ก่อน หรือ คอน หมายถึง ลูกช่วง ในงานวิจัยนี้จะใช้คำตามงานวิจัยที่นำมาอ้างอิง เช่น อันกอน อันก่อน เล่นคอน หรือ เล่นช่วง (เล่นลูกช่วง)

3.3.1 ความหมายของประเพณีอันกอน หรือ เล่นคอน

สมทรง บุรุษพัฒน์ (2524, น.20-21) กล่าวถึงการเล่นคอนว่า การเล่นคอนเป็นการละเล่นของหนุ่มสาวในเดือน 5 พวงสาว ๆ ลาวโซ่ง เมื่อว่างจากฤดูทำนาทำไร่ก็จะมานั่งรวมกันเป็นกลุ่มประมาณ 15-20 คนขึ้นไป ณ บ้านใดบ้านหนึ่งสำหรับเป็น "ช่วง" เพื่อให้สาว ๆ ได้มานั่งทำการฝีมือและเป็นการเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ครอง เมื่อถึงวัน 1 ค่ำเดือน 5 ลาวโซ่งจะจัดงานรื่นเริงตลอดทั้งเดือน หนุ่มสาวลาวโซ่งจะหยุดทำงาน ฝ่ายชายจะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 15-20 คน ตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆ เรียกว่า ไป "เล่นคอน" ซึ่งหมายถึงการเล่นทอดลูกช่วงนั่นเอง ถ้าฝ่ายชายทอดลูกช่วงไปถูกฝ่ายหญิงคนใด ย่อมรู้กันว่าเป็นการจองหญิงคนนั้นไว้แล้ว

มิงงานวิจัยและงานเขียนอื่นๆ ที่กล่าวถึงการเล่นคอน เช่น ม. ศรีบูรพา (2522, น.123) ได้เขียนหนังสือเรื่อง "ไทยด้ารำพัน" โดยศึกษาหลักฐานที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ และจากคำบอกเล่าของชาวไทยด้าซึ่งได้มาจากการสัมภาษณ์ กล่าวถึงประเพณีการเล่นคอนว่า หนุ่มสาวไทยด้าวัย 16-17 ปี จะเริ่ม "จีบ" กันในงานตรุษสงกรานต์ โดยผู้ชายบ้านหนึ่งจะไปเล่นรำแคนกับผู้หญิงอีกบ้านหนึ่ง เรียกตามภาษาไทยด้าว่า "เล่นคอน" ประเพณีนี้ทำให้ชาย-หญิงได้สนิทสนมกันมากขึ้น เมื่อชอบพอกันผู้ชายก็จะให้พ่อแม่ไปสู่ขอฝ่ายหญิง รัชพล ปังพิบูลย์ (2538, น.57) กล่าวถึงการเล่นคอนว่า ในเดือน 5 ทั้งเดือนจะมีการเล่นคอน ทั่วไปหนุ่มๆ มักไปเล่นที่หมู่บ้านอื่น ส่วนใหญ่จะเล่น 5-10 คน ในนี้มักมี หมอแคน หมอขับ หมอลำ การแต่งกายในการเล่นทั้งหญิงชาย สวมเสื้อฮีไม่เอาลายออก จะมีเครื่องแต่งด้วย สไบ ผ้าซิ่น กางเกงมาอวดกันใครสนใจก็จะสอบถามถึงการทอการตกแต่ง การเล่นคอนมีอยู่ 2 อย่างคือ การเล่นคอนธรรมดาและการเล่นคอนค่าง และธิดา ชมภูนิช (2539, น.31) กล่าวถึงประเพณีเล่นคอนว่า ในฤดูแล้งหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ชายหนุ่มโซ่งจะรวมตัวกันเดินทางไปเยี่ยมสาวโซ่งที่อยู่ต่างหมู่บ้าน โดยมีชายที่มีความสามารถในการร่ายกลอนสดไปด้วย เมื่อไปถึงหมู่บ้านใดก็เข้าไปติดต่อกับหัวหน้าหมู่บ้าน มีการทักทายด้วยคำกลอน เรียกว่า "การเล่นคอน" ในการโต้กลอนนั้น เมื่อจบแต่ละกลอนจะมีการเป่าแคนเพื่อให้เกิดการร่ายรำ รื่นเริง สนุกสนาน เรียกว่า "ฟ้อนแคน" สลับกันไปมาตลอดทั้งคืน ก่อนที่จะมีการเล่นคอนนั้น มีการเล่นลูกช่วง คือการโยนห่อผ้าให้อีกฝ่ายหนึ่งรับ ฝ่ายที่รับไม่ได้ก็ต้องถูกทำโทษตามคำสั่งของอีกฝ่ายหนึ่ง การเล่นคอนดังที่ ธิดา ชมภูนิช ได้กล่าวไว้ว่า มีคำที่น่าสนใจคือ "การร่ายกลอนสด" และ "การทักทายด้วยคำกลอน" คำดังกล่าวผู้วิจัยเห็นว่า คือข้อบ่งชี้ว่า ขบขันส่ายสวาทนั่นเอง แม้คำอธิบายโดยรวมของธิดา ชมภูนิช จะไม่ชัดเจน แต่ก็ได้ใช้อ้างอิงว่า มีขบขันส่ายสวาทอย่างหนึ่งอยู่ในการเล่นคอน หรืออันกอน

3.3.2 วิธีการเล่นอันกอน หรือเล่นคอน

พรพิมล ชันแสง (2541, น.63-110) กล่าวถึงประเพณีอันกอนว่า เริ่มตั้งแต่เดือน 5 ขึ้น 1 ค่ำ หรือ ประมาณต้นเดือนเมษายน เป็นต้นไป จนถึงเดือน 6 ขึ้น 1 ค่ำ อันกอนแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1) *อินก่อนเดียว* หรืออินก่อนกลับ ชายหนุ่มผู้เข้าร่วมอินก่อนต่างแยกย้ายกันกลับหมู่บ้านของตนเองเมื่อเสร็จสิ้นการเล่นในแต่ละครั้ง 2) *อินก่อนค้าง* ชายหนุ่มผู้เข้าร่วมอินก่อนยังไม่กลับหมู่บ้านของตนเองเมื่อเสร็จสิ้นการเล่นในแต่ละครั้ง แต่เดินทางต่อไปเพื่อขอแสวงหาขงที่ยินยอมให้กลุ่มตนได้อินก่อนด้วย สถานที่ในการเล่นอินก่อน คือ ขง หรือ ช่ง หมายถึง สถานที่นัดหมายในการอินก่อน ฝ่ายหญิงเป็นผู้กำหนดและจัดเตรียมขึ้น ส่วนใหญ่เป็นลานบ้านของบ้านใดบ้านหนึ่ง มักจะทำแคร่ด้วยไม้ไผ่เป็นที่นั่งสำหรับผู้เข้าร่วมอินก่อน หมู่บ้านใดที่มีลูกคอนผูกติดเสาไม้สูงๆ แสดงว่าบ้านนั้นเป็นขงของหมู่บ้าน ชายหนุ่มจึงเป่าแคนและปรบมือเดินเข้าไปในลานขง สาวน้อยใหญ่ในขงก็ออกมาพูดคุยระหว่างเป่าแคนปรบมือ เล่นกันอยู่ ชายหนุ่ม เริ่มกล่าวคำร้องทักทาย ชักชวนให้สาว ๆ สนใจ ลงมาเล่นด้วย มีหมอขับ หรือหมอลำ สามารถตอบโต้กับฝ่ายตรงข้ามได้ทันท่วงที ทำหน้าที่ร้องลำนำนาน โดยไม่มีดนตรีประกอบ เรียกว่าขับสายแปง แล้วถามความสมัครใจของฝ่ายหญิงว่าจะอินก่อนกับพี่น้องขงนี้จะได้หรือไม่ ในกรณีที่รับ ชายหนุ่มก็เริ่มเป่าแคนต่อไปอีก 3-4 เพลง ก็หยุดแล้วล้างหน้าทาแป้งแต่งตัวลงตอดมะกอน (โยนลูกช่ง) ต่อไป

ภาพที่ 3-1 ลูกช่ง

ภาพที่ 3-2 แสดงการโยนลูกช่งในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี ไทดำ ครั้งที่ 31 วันที่ 10 เมษายน 2554 ตำบลหนองปร่ง อำเภอยะบอย จังหวัดเพชรบุรี

เวลาที่ใช้ในการทอดลูกช่งประมาณ 2 ชั่วโมง แล้วหยุดพัก ขณะหยุดพัก และก่อนเวลาอาหาร หมอขับหนุ่มเริ่มทำหน้าที่ขับลำนำนานเป็นบทชมเชย ยกย่องหมู่บ้านที่กลุ่มตนมาเยือน 1 บท แล้ว หมอขับสาวทำหน้าที่เป็นตัวแทนฝ่ายหญิงทำหน้าที่ขับร้องลำนานาตอบ ซึ่งบทขับนี้ไม่มีเสียงดนตรีประกอบใดๆ เป็นการถามถึงที่อยู่ของฝ่ายหนุ่มๆ และเรื่องต่างๆ ไป เกี่ยวกับหมู่บ้าน ต่างฝ่ายต่างขับลำนานาแก้กันคนละบทสองบทแล้วจึงชวนกันหยุดพักเพื่อกินอาหาร เมื่อรับประทานอาหารเสร็จแล้วต่างฝ่ายต่างแยกกันไปพักผ่อน เวลาประมาณ 4 โมงเย็น เล่นโยนลูกช่งอีกครั้งหนึ่ง ขณะที่โยนลูกช่งมีการขับเพลง เรียกว่า *ขับสายแปง* ในเชิงเกี่ยวพาราสีกัน ด้วยภาษาที่แสดงความรัก การเจียมเนื้อเจียมตัว เวลาหยุดพักชักชวนกันไปช่วยงานบ้านด้วยการฝ่าฝืน ตักน้ำ ต่ำข้าว หาบน้ำใช้ เพื่อความสนิทสนมอีกครั้ง ถึงเวลาค่ำ หมอแคนเริ่มเป่าแคนเป็นการชักชวนสาว ๆ ให้เข้าร่วมฟ้อนรำ ในระหว่างนั้นผู้ใหญ่ในหมู่บ้านต่างชักชวนลูกหลานที่ยังอยู่ในวัยเด็กไปดูการฟ้อนรำด้วย ในการฟ้อนรำมีเสียงเพลงที่ร่วมกันขับร้องประกอบเพลงแคนเรียกว่า "เชิงกอน" ตอบโต้กันในลีลาต่างๆ หากฝ่ายใดร้องไม่ทัน ตอบโต้ไม่ได้ ถือว่าเป็นฝ่ายแพ้ ต้อง

เริ่มต้นร้องกันใหม่ ถึงเวลา 5 - 6 ทุ่มก็หยุดพัก กินอาหาร เมื่ออิ่มแล้ว หนุ่มหมอบเริ่มขับสายแบ่งอีกครั้งเพื่อเป็นการอวยพร เมื่อล่วงเข้าสู่เที่ยงคืน ถึงขั้นตอนการวานสาว คือ การจองสาวเพื่อคุยด้วย และโอดสาว คือ การที่ชายหนุ่มพูดคุยกับหญิงสาวที่ตนสนใจ การพูดคุยนั้นถ้าถูกใจก็จะสานสัมพันธ์ต่อไป ถ้าไม่ถูกใจฝ่ายหญิงก็ขอตัวกลับบ้าน การอยู่ในที่ลับตานี้ไม่มีการประพาดที่เสียหาย หรือล่วงเกินกัน ผู้เข้าร่วมอื่นก่อน ต้องเป็นหนุ่มสาวที่อายุประมาณ 15 - 16 ปีขึ้นไป

3.4 เพลงขับในพิธีเสน

พิธีเสน เป็นวัฒนธรรมสำคัญมากของไทยโซ่ง มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ เช่น ความเชื่อ ทัศนคติในการมองโลก (จักรวาลวิทยา) ภาษา การแต่งกาย ทัศนคติ อาหาร และดนตรีในพิธีกรรม การศึกษาเพลงขับในพิธีเสน เริ่มจากการทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อเรื่องการสร้างโลก ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องขวัญ และพิธีเสน

3.4.1 ความเชื่อเรื่องการสร้างโลก

ไทดำมีพื้นฐานความเชื่อมาจากมโนภาพเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ดังนี้ เดิมแผ่นดินของมนุษย์กับเมืองฟ้านั้นอยู่ติดกัน มีสายโยงเชื่อมกัน มีรูปพรรณสัณฐานคล้ายดอกเห็ด มนุษย์อยู่ส่วนพื้นดิน ตอนล่าง ตอนบนเป็นที่อยู่ของผีฟ้า เนื่องจากตอนบนและตอนล่างอยู่ใกล้กันมากทำให้เดินทางไปมาลำบาก บรรพบุรุษของมนุษย์หรือปู่เจ้าจึงตัดสายโยงฟ้าออกจากดิน ฟ้าจึงลอยขึ้นไปสูงมาก สัตว์ในสมัยก่อนพูดได้จึงก่อให้เกิดเสียงดังไปถึงสวรรค์เสมอ ทำให้แถนโกรธและบันดาลให้เกิดความแห้งแล้งให้คนและสัตว์ต่าง ๆ ในโลกตาย ปู่เจ้าจึงทำพิธีขอฝนจนฝนตกมามากมายทำให้น้ำท่วม มนุษย์และสัตว์ได้ล้มตายกันมากมาย แถนสงสาร จึงช่วยเหลือเอาคนและสัตว์ไว้ในน้ำเต้ายักษ์เพื่อมิให้สูญพันธุ์ พอน้ำลดแถนจึงให้ท้าวสงและท้าวเงินเอาน้ำเต้าปุงลงมาจากฟ้าเพื่อปลดปล่อยคนและสัตว์สู่โลกมนุษย์อีกครั้ง ท้าวสงและท้าวเงินจึงกลายเป็นผู้ปกครองของไทยดำต่อมา (เพ็ญนิภา อินทรตระกูล, 2535, น.51-52), (รัตนพร เศรษฐกุล, 2542, น.30-31)

สำหรับไทดำ แถน หมายถึง เทพเจ้าหรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ผีฟ้า แถนมีหลายองค์และมีหน้าที่ต่างๆ กันไป มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีการดำรงชีวิตมนุษย์ (รัตนพร เศรษฐกุล, 2542, น.30-31) ส่วนตำนานเรื่องน้ำเต้าปุง เป็นเรื่องเกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์ ผู้ตัวและผู้มีกำเนิดต่างกัน ผู้มีสืบเชื้อสายมาจากผู้คนที่พากันหลงไหลออกมาจากผลน้ำเต้าปุงหลังจากน้ำท่วมโลก ขณะที่ขุนบูลมซึ่งเป็นบรรพบุรุษของผู้ตัวเป็นผู้ที่แถนส่งลงมาเพื่อปกครองผู้คน (สมิตร ปิติพัฒน์ และ เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2540, น.13-14)

3.4.2 ความเชื่อเรื่องผี

ไทยโซ่งให้ความเคารพและนับถือแถนหรือผีฟ้า ผู้ซึ่งเป็นทุกสิ่งทุกอย่างและเป็นผู้กำหนดทุกสิ่งบนโลก การเชื่อฟังและกำหนดตามแถนสิ่งจะทำให้เกิดความสุขแก่ครอบครัว แถนหลวงเป็นหัวหน้าแถนทั้งปวง ผีเรือนหรือผีบรรพบุรุษให้การคุ้มครองปกป้องรักษาสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ไทยโซ่งยังมีความเชื่อว่ามีผีประจำอยู่ตามสถานที่ต่างๆ เช่น ผีเตาไฟ โดยเชื่อว่าห้ามข้ามเตาไฟเพราะจะทำให้

เดือดร้อน ผีนาที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองดูแลผลผลิตให้เติบโตงอกงาม โดยมีการเซ่นผีนาก่อนการเกี่ยวข้าวเพื่อแสดงความขอบคุณผีนาโดยใช้เหล้ากับไก่เป็นเครื่องเซ่น ผีประจำหมู่บ้านจะมีการตั้งศาลและมีพิธีเซ่นไหว้ในเดือนหก และยังมีผีประจำตัวบุคคลที่เรียกว่าขวัญ ถ้าทำให้ผีขวัญตกใจก็จะทำให้ผู้นั้นเจ็บป่วยได้ และเมื่อมีการตายเกิดขึ้น ก็มีการจัดทำพิธีศพตามแบบพุทธศาสนิกชน โดยภายหลังจากเผาแล้วก็จะเก็บกระดูกเพื่อนำไปฝังแล้วปลูกเรือนหลังเล็กๆ ทับไว้ ที่เรียกว่าเรือนแก้วที่ป่าเฮวหรือป่าช้าของชาวไทยทรงดำ ซึ่งไทยทรงดำเชื่อว่า เมื่อคนตายไปแล้ว ขวัญหรือวิญญาณของผู้ตายจะเดินทางไปเฝ้าแถนก่อน หลังจากนั้นก็จะกลับมาประจำอยู่ที่บ้านเป็นผีเรือนประจำบ้าน ในการทำพิธี หมอเสนทำหน้าที่บอกทางให้กับขวัญหรือวิญญาณผู้ตาย เพื่อชี้แนะเส้นทางในการเดินทางไปเฝ้าแถน (มธุรส ปราปไพรี, 2543, น.75-78)

ผี ในความเชื่อของไทยโซ่ง มีทั้งคุณและโทษ แบ่งได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

1) ผีแถนหรือผีฟ้า คือ เทวดาอยู่บนสวรรค์ ผีแถนอาจลบนันดาลให้คนมีความสุขหรือความทุกข์ก็ได้ ดังนั้นคนต้องอยู่ในทำนองครองธรรม ผีแถนจึงจะให้ความปกป้องดูแล (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.30)

2) ผีบ้านผีเรือน ทำหน้าที่ดูแลรักษาบ้านเมืองให้เกิดสันติสุข ผีชนิดนี้อาจอยู่ตามป่าเขา หรือศาลหลักเมือง สำหรับผีบ้าน (ผีประจำหมู่บ้าน) จะอยู่ที่ศาลเจ้าปู่ซึ่งแต่ละปีก็จะจัดพิธีเซ่นไหว้ (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.32)

3) ผีบรรพบุรุษ คือผีปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ หลังจากเสียชีวิตลูกหลานก็จะเชิญดวงวิญญาณให้มาอยู่ที่ห้อง “กะล่อห้อง” โดยจะทำพิธีเสนเรือนเพื่อเซ่นไหว้ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษทุกปีเป็นประจำ (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.32)

4) ผีป่า ผีขวงและผีต่างๆ คือ ผีที่อยู่ตามป่าเขา ถ้าคนทำให้แค้นเคืองใจก็จะทำให้เป็นไข้ไม่สบายได้รับความเดือดร้อน (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.32)

3.4.3 ความเชื่อเรื่องขวัญ

ไทยโซ่งเชื่อว่าร่างกายของคนจะมีขวัญประจำอยู่ตามอวัยวะสำคัญ หากขวัญยังประชุมรวมกันอยู่ร่างกายก็จะปกติสุข หากขวัญหนีหายจะมีการผดผกิด หรือเจ็บไข้ ต้องมีการเรียกขวัญกลับคืนมา ร่างกายจะมีขวัญทั้งหมด 32 ขวัญ ถ้าขวัญออกจากร่างกายก็จะทำให้เป็นไข้ไม่สบายการรักษาต้องทำพิธีสู่ขวัญ เรียกขวัญให้กลับมาเหมือนเดิม สำหรับคนที่เสียชีวิตไปแล้ว ขวัญจะไปอยู่หลายที่ เช่น “ขวัญกก” หรือ “ขวัญตัน” จะขึ้นไปอยู่ที่เมืองฟ้า “ขวัญหัว” จะไปอยู่ที่ “กะล่อห้อง” กับลูกหลาน กรณีที่ไม่มีลูกชายก็จะไปอยู่ที่ “ตูป” ที่อยู่ใกล้กับบ้านลูกเขย สำหรับขวัญปลาย(เงา) นั้นจะกลับไปอยู่ป่าช้า (พนิดา เย็นสมุทร, 2524, น.32)

3.4.4 พิธีเสน

พิธีเสน โดยความหมายในภาษาไทย คือ พิธีเซ่น วัฒนธรรมการเซ่นไหว้มีให้เห็นโดยทั่วไปในวัฒนธรรมของคนเอเชีย เช่น การเซ่นไหว้บรรพบุรุษของคนจีน การเซ่นไหว้เทวดาพระภูมิเจ้าที่ของคนไทย การเซ่นไหว้บวงสรวง และบูชาญัตต่อเทพเจ้า ตามลัทธิความเชื่อของคนอินเดีย เป็นต้น ส่วนพิธีเสน

ของไทยโชนั้น ผู้วิจัยได้สอบถามปราชญ์ผู้รู้ของไทยโชนหลายท่านจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลตามวาระต่างๆ สรุปตรงกันว่า ประเพณีนี้เป็นแกนหลักสำคัญมากของคนไทยโชน ที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโชนยังคงรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และเป็นประเพณีที่มีรายละเอียดและขั้นตอนการปฏิบัติค่อนข้างมาก โดยอัมรินทร์ แร่งเพชร (2545) ได้แยกรายละเอียดพิธีเสนของไทยโชน เป็นดังนี้ - *พิธีเสนเรือน* จัดขึ้นเพื่อให้ผีบรรพบุรุษเพื่อบรรพบุรุษที่ตายแล้วอยู่อย่างสุขสบายและไม่อดอยาก - *พิธีเสนเชิญผีขึ้นบ้าน* เป็นพิธีอัญเชิญผีบรรพบุรุษของตนขึ้นมาอยู่บนเรือนเพื่อความเป็นสิริมงคล - *พิธีเสนปาดตง* เป็นการปฏิบัติเพื่อระลึกถึงพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับ - *พิธีเสนกวัดกว้าย* เป็นพิธีขับไล่สิ่งชั่วร้ายหลังจากมีพิธีศพ เพื่อให้คนในบ้านอยู่อย่างมีความสุข - *พิธีเสนฆ่าเกือก* เป็นพิธีเสนฆ่าแม่เดิมของเด็กแรกเกิดซึ่งเป็นผีที่คอยติดตามมาด้วย - *พิธีเสนรับมด* เป็นพิธีที่จัดขึ้นเพื่อรับผีมด เนื่องจากผีมดมาขออยู่อาศัย - *พิธีเสนตั้งบั้ง* เป็นการเสนเพื่อให้ผีมดเหมือนกับการไหว้ครูของดนตรี - *เสนเรียกขวัญหรือรเสนตัว* เป็นการตามขวัญให้มาอยู่กับตัวและเพื่อต่ออายุสำหรับผู้สูงอายุที่อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

พิธีเสนที่ไทยโชนถือปฏิบัติกันส่วนใหญ่ คือ พิธีเสนเรือน และ พิธีเสนปาดตง พิธีเสนเรือนหมายถึง การเซ่นไหว้ผีเรือน คือ ผีบรรพบุรุษ ให้มากินเครื่องเซ่น ทำให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วไม่อดอยาก ถือเป็นพิธีสำคัญของชาวไทดำ โดยจะทำใน 2-3 ปีต่อครั้ง ในช่วงเดือน 4 เดือน 6 เดือน 8 และเดือน 12 (เดือนทางจันทรคติ) และจะไม่นิยมทำในเดือน 5 เพราะถือว่าเป็นเดือนร้อน ส่วนเดือน 9-11 ก็จะไม่นิยมทำ เพราะเป็นช่วงที่ผีไปเฝ้าถน (ผีฟ้า) ส่วนการทำพิธีเสนปาดตง จะทำกันทุกบ้านที่มีกะล่อหองอยู่ โดยการนำกับข้าว ขนม ใส่ถาดไปวางไว้ที่มุมห้องของกะล่อหอง จะทำวันละสองครั้ง คือ เช้าและกลางวัน อาหารที่เซ่นจะใช้อาหารที่รับประทานในชีวิตประจำวันที่จะต้องนำไปเซ่นผีเรือนก่อนรับประทาน ผู้ท้าว (ตระกูลผู้ปกครอง) จะทำทุกห้าวัน ส่วนผู้น้อย (ชาวบ้านทั่วไป) จะทำทุกสิบวัน เป็นการปฏิบัติเพื่อระลึกถึงพ่อแม่และบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว (วาสนา อรุณกิจ, 2529, น.64-67), (จุฬพล ทองสกุล, 2553, น.76,78,81)

จากข้อมูลภาคสนาม พบมีการขบขู่ในพิธีเสน คือ เสนเรือนและเสนตัวหรือเสนเรียกขวัญ ในประเพณีเสนตัว ผู้ประกอบพิธีเรียกว่าหมอมด ในพิธี ญาติๆ จะนั่งรอบๆ เครื่องเซ่นไหว้ หมอมดก็จะขบมด ถ้าหมอมดเป็นผู้หญิงก็จะ ขบอาณานิ การขบจะเซ่นไหว้ผีถนก่อน แล้วก็จะเรียกชื่อผีอื่นๆ ต่อไป การประกอบพิธีจะใช้เวลาประมาณ 1 วัน เมื่อขบมดแล้วก็จะทำพิธีเรียกขวัญเพื่อให้มาเข้าร่างกายคนป่วย (ทวี พรหมมา, 2541, น.145-146) การขบ มีอยู่ในเสนอื่นๆ ด้วย เช่น เสนมด และเสนครูดนตรี (เสนตั้งบั้ง) เป็นต้น

ภาพที่ 3-3 พิธีเสนตัว (สะเดาะเคราะห์ - เรียกขวัญ) แม่บุญสม มียอด เมื่อ 24 มิ.ย. 55
หมอมดมีการขับลำนำเป็นทำนองไพเราะสลับการว่าคำเสนา

สรุปและอภิปรายบทที่ 3

เพลงขับ หรือ ร้องลำนำ ในวัฒนธรรมไทยโชน มีอยู่ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมหลักสำคัญ คือ ในประเพณีอื่นก่อน และพิธีเสน (แต่ก็มีอยู่ในกิจกรรมย่อยอื่นๆ ด้วย เช่น การกล่อมลูก การเล่าความ (เรื่อง) การอวยพร เป็นต้น)

ประเพณีอื่นก่อน มีคำเรียกได้หลายอย่าง เช่น อินกอน เล่นคอน เล่นช่วง ส่วนลูกช่วง ซึ่งเป็นคำไทย มีคำเรียกแทนได้ เช่น มะกอน มะกอน ลูกคอน เป็นต้น “ลูกช่วง” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.1022) หมายถึง ผ้าที่ม้วนหรือห่อหุ้มให้เป็นลูกกลมสำหรับใช้ในการเล่นช่วงชัย² ในพจนานุกรมฉบับมติชน (2547, น.779) หมายถึง ผ้าที่ขดปลายเป็นปม หรือถุงใส่วัสดุมีทราย เป็นต้น ใช้ในการเล่นช่วงชัยหรือช่วงรำ จากการสืบค้นงานวิจัย พบว่า มีงานวิจัยบางชิ้นที่โยกคำว่าคอน หรือ กอน ไปสัมพันธ์กับคำว่า กลอน ในภาษาไทย เช่น ของ จิรัชฌา วานิช (2541, น.22,25) กล่าวว่า โชนมีการเล่น “ลูกช่วง” และ “การอินกอน” ซึ่งมีความสัมพันธ์กับแบบแผนการเลือกคู่ครองในอดีต ลูกช่วงคือการนำเศษผ้ามาประดิษฐ์เป็นทรงสี่เหลี่ยมคล้ายหมอนใบเล็กๆ กว้างยาวประมาณ 3 นิ้ว ภายในยัดเศษผ้า ตกแต่งภายนอกด้วยผ้าสี ส่วนการอินกอน คือ การดันกลอนสดโต้ตอบเกี่ยวพาราสีกันระหว่างชาย-หญิง การให้ความหมายว่า การอินกอน คือ การดันกลอนสดโต้ตอบเกี่ยวพาราสีกันระหว่างชาย-หญิง เพราะ ในประเพณีดังกล่าว มีการขับลำนำ ที่เรียกว่า ขับสายแปง มีการขับโต้ตอบกันระหว่างหญิงชาย จึงแปลความหมาย อินกอน ว่า เล่นกลอน แต่จากการสอบถามผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญของโครงการวิจัย คุณแม่บุญสม มียอด ท่านบอกว่า ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น เล่นคอน ก็คือเล่นลูกช่วง ลูกช่วงเป็นภาษาไทย ภาษาไทยโชน เรียก มะกอน หรือ ลูกคอน

² การเล่นช่วงชัย ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542, น.348) อธิบายว่า เป็นการเล่นพื้นเมืองอย่างหนึ่ง นิยมเล่นในเทศกาล เช่น สงกรานต์ มีผู้เล่นหลายคน แบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย ชายฝ่ายหนึ่ง หญิงฝ่ายหนึ่ง ยืนหันหน้าเข้าหากัน หางพอกที่ใช้ลูกช่วงที่ทำด้วยผ้าขาวม้าเป็นต้นเป็นลูกกลม ๆ ผูกให้แน่น โยน หรือปาให้กัน ถ้าฝ่ายใดรับได้แล้วปาไปถูกคนใดคนหนึ่ง ของฝ่ายตรงข้าม ฝ่ายนั้นก็จะเป็นฝ่ายแพ้ มี ๓ ชนิด คือ ช่วงรำ ผู้แพ้ต้องออกไปรำ ช่วงใช้ ผู้แพ้ต้องไปอยู่ข้างหนึ่ง และ ช่วงขี่ ผู้แพ้ต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งขี่คอ

จึงสรุปว่า อินกอน คือ เล่นคอน หรือ เล่นช่วง (เล่นโยนลูกช่วง) ลูกช่วง ในภาษาไทยโฆ่งเรียกว่า มะกอน มะกอน ลูกคอน คำว่า ตอตมะกอน ก็คือ โยนลูกคอน หรือโยนลูกช่วงในภาษาไทย ส่วนการเล่นกลอนโต้ตอบกันนั้น ไทยโฆ่งเรียกว่า "ซัซสายแปง" คือการขับลำนำอย่างหนึ่ง ที่เกี่ยวกับความอ่อนหวาน อ่อนโยน ความน่ารัก ใช้ทักทาย และเชื่อมสายสัมพันธ์กันระหว่างหนุ่มสาวในการเล่นอินกอน

ปัจจุบันประเพณีอินกอนไม่มีการเล่นกันแล้ว แต่มีให้เห็นเป็นการแสดงในงานประจำปีช่วงวันตรุษสงกรานต์ โดยส่วนใหญ่แต่ละชุมชนของไทยโฆ่งจะจัดงานไม่ตรงกัน เพื่อที่จะให้ชุมชนอื่นๆ ได้เข้ามาร่วม และวันที่เหลือก็หมุนเวียนกันจัดไปตามตามชุมชนต่างๆ เป็นงานรื่นเริงสังสรรค์ของชาวไทยโฆ่ง มีอาหารการกินและการแต่งกายแบบไทยโฆ่ง มีการแสดงบนเวที มีการเล่นอินกอน (เล่นลูกช่วง) มีการฟ้อนรำแคน เป็นต้น

ภาพที่ 3-4 เวทีการแสดงในงานสืบสานวัฒนธรรมประเพณี โทดำ ครั้งที่ 31 วันที่ 10 เมษายน 2554
ตำบลหนองปร่ง อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรี

เพลงขับของไทยโฆ่ง เมื่อใช้ในประเพณีอินกอน เรียกว่า “ซัซสายแปง” แต่ในพิธีเสนจะเรียกว่า “ว่า” คำขับในพิธีเสนทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสื่อไปยังสิ่งที่ไทยโฆ่งเคารพนับถือ ได้แก่ แถน ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ และขวัญ ด้วยความอ่อนน้อม อ่อนโยน ไพเราะ เหมือนผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ เพื่อให้สิ่งที่ขอหรือสื่อไปถึง ได้ผลอย่างที่คุณทำพิธีเสนตั้งใจ จากประสบการณ์ของผู้วิจัย พบ การขับอยู่ในพิธีเสนเรือน และพิธีเสนตัวหรือเสนเรียกขวัญ โดยเฉพาะการเสนตัวหรือเสนเรียกขวัญ จะได้ยินการท่องคำเสนและคำขับ สลับกันเป็นระยะๆ ส่วนในพิธีศพ ผู้ให้ข้อมูลชาวไทยโฆ่งจากบ้านสะแกรายบอกว่ามีเช่นกัน

บทที่ 4

เพลงขับสายแปง

4.1 ความหมาย

"ขับ" คือ การเอื้อนเอ่ยเนื้อความ (กลอน) เป็นทำนอง สุจิตต์ วงษ์เทศ (2542, น.28) ได้กล่าวว่า เพลงขับหรือการขับ เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของชนชาวบริเวณแถบเอเชียอาคเนย์ และเป็นการละเล่นดั้งเดิมของประชาชนชาวสยามในตระกูล ไทย-ลาว เป็นลักษณะของการเปล่งเสียงเป็นทำนองอย่างเสรี มีความยาวไม่แน่นอนโดยเน้นถ้อยคำเป็นหลักทำนอง มักเล่นเรื่องเล่า หรือมีการโต้ตอบระหว่างชายหญิง ประเพณีการขับและลำ เคยแพร่หลายอยู่ในกลุ่มชนชาวสยามทุกท้องถิ่น เช่น กลุ่มลุ่มน้ำแดง-ดำ ในทางภาคเหนือของเวียดนาม กลุ่มลุ่มน้ำโขง ตั้งแต่เขตสิบสองพันนาในมณฑลยูนนานของจีนลงมาตลอดแนวไทย-ลาว

คำว่า “แปง” ในภาษาไทยโชน หมายถึง ความอ่อนหวาน อ่อนโยน น่ารัก (สัมภาษณ์ อ.พิมพ์นภา รัตนสิงห์, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2554) จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม พบความหมายของเพลงขับสายแปงด้วยการตีความหมายจากคำแต่ละคำ โดยพิจารณาจากการขึ้นต้นเพลงลักษณะหนึ่งที่ขึ้นว่า “แปงเอ๋ย....” คำว่า “แปงเอ๋ย” แปลความหมายว่า “สุดที่รัก” หรือหมายรวมถึงการกล่าวถึงคนที่ต้องทะนุถนอม (สำรวจ จันทรผ่อง, สัมภาษณ์ 21 ตุลาคม 2554) หรือคำขึ้นต้นของเพลงเข้ากางขวง (เข้าลานบ้าน ในประเพณีเล่นชวง) ว่า “เสียงมักแปง...” แปลความหมายว่า “เพราะรัก...” (บุญสม มียอด, สัมภาษณ์ 19 มิถุนายน 2555)

ความหมายโดยรวม คำว่า “ขับสายแปง” หมายถึง การเอื้อนเอ่ยเนื้อความ (กลอน) ของชาวไทยโชนเป็นทำนองไพเราะ อ่อนหวาน อ่อนโยน และความรัก มีทำนองไม่ซับซ้อน เรียบง่าย มีภาษาในการบรรยายถึงภาพชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ อย่างงดงาม เพื่อทักทาย บอกเรื่องราว หรือโต้ตอบกัน มีอยู่ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของไทยโชนในงานรื่นเริงทั่วไป เช่น อินกอน (เล่นลูกชวง) การเรียกขวัญ การลงขวง (การเกี้ยวสาว – หนุ่ม) งานเทศกาลประจำปี (ชวงสงกรานต์) เป็นต้น

4.2 ประเภทเพลงขับสายแปง

เพลงขับสายแปงโดยเนื้อหา ก็คือ การขับลำนำอย่างหนึ่ง มีการใช้และแบ่งหน้าที่ตามลักษณะการใช้งานอย่างชัดเจน ดังนี้

1) ขับทักทาย (ขับสายแปง) แสดงความรัก ความหวังดี (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรัง, โรงเรียนวัดหนองปรัง, และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเพชรบุรี. 2553, น. 54) มีอยู่ในประเพณีอินกอน (เล่นชวง) เป็นการขับทักทายกัน แสดงความรัก ความหวังดีต่อกันระหว่างผู้

เล่นลูกช่วงของฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย คำขึ้นต้นของคำขับ จะมีคำว่า “แปง” อยู่ จึงเรียกคำขับทักทายนี้ว่า ขับสายแปง³

2) ขับแปงขวัญ คือ การขับเรียกขวัญ ให้มีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ตามความเชื่อเรื่องขวัญของชาวไทยเชื่อว่า ขวัญเป็นสิ่งสำคัญอยู่กับตัวคนทุกคน คราวใดถ้าขวัญหนีออกไป จะเป็นเหตุให้เจ็บป่วย จึงต้องมีการเรียกขวัญกลับคืนมา การขับสายแปงเพื่อเรียกขวัญ มีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง มีการแบ่งช่วงของการขับเป็น 2 ช่วง คือ การขับสายแปงเรียกขวัญ และการขับสายแปงเพื่อเชิญขวัญมากิน (รับประทาน) ของเช่นไหว้

3) ขับเอ็นพร หรือ แปงพร เป็นการกล่าวความขอบคุณ และอวยพรให้แก่เจ้าของบ้าน ที่ให้การต้อนรับ และความสะดวกแก่ผู้มาเยือน ให้มีความอยู่ดี มีสุข [ข้อประจักษ์จากข้อมูลภาคสนาม ในวันอาทิตย์ที่ 26 มิถุนายน ที่บ้านสะแกราย มิ่งานเสนตัวแม่บุญสม มียอด (พิธีสะเดาะเคราะห์) ป้าวิไล สระทองหน (อายุ 62 ปี) อยู่ที่ ต.สระพัฒนา อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม ได้ขับอวยพรให้แม่บุญสม ในช่วงที่มีการทักทายกัน หรือในกรณีอื่นๆ มีการขับอวยพรแก่ผู้มาเยือน มาช่วยงาน หรือกรณีผู้ใหญ่ให้พรผู้น้อย เป็นต้น]

4) ขับเล่าเรื่อง เป็นการบอกเล่าเรื่องราว มีบทบาทหน้าที่คล้ายกับนิทาน ที่ขับเพื่อเล่าเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นประวัติความเป็นมา นิทานไทยไซ่ง หรือเรื่องที่ต้องการสอนเกี่ยวกับศีลธรรม มีทั้งที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และสืบทอดกันปากต่อปาก

5) ขับเกี่ยวสาว – หนุ่ม มีอยู่ในประเพณีอื่นก่อน (เล่นคอน, เล่นช่วง) ในช่วงเดือนห้า (จันทรคติ) เป็นช่วงพักผ่อนเล็กจากการทำนา กลุ่มหนุ่มน้อยหนุ่มใหญ่จะเดินทางไปเที่ยวตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อขอเล่นลูกช่วง ตามขวง (ลานบ้านของสาวที่รับเป็นหัวหน้าในหมู่บ้านนั้น) ขับสายแปงเกี่ยวสาว-หนุ่ม จัดได้ว่าเป็นกิจกรรมบันเทิง ที่สานสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิง เป็นเพลงปฎิพากย์ที่มีการโต้ตอบกัน คล้ายกับเพลงอีแซว เพลงฉ่อยในวัฒนธรรมไทย เนื้อหาต่าง ๆ ที่อยู่ในเพลงขับสายแปงประเภทนี้ มักเชื่อมโยงเอาโลกของนิทาน ธรรมชาติ วิถีชีวิตมาเปรียบเปรยกับหญิงที่สนใจ หรือชายหนุ่มที่หมายปองได้อย่างลงตัว และงดงามในเชิงภาษาการเปรียบเทียบ เช่น บทเกี่ยวสาวจากการบอกเล่าของคุณสำรวย จันทรผ่อง ผู้บอกข้อมูล จ.เพชรบุรี (สัมภาษณ์ 21 ต.ค 2554) กล่าวถึงบทเกี่ยวสาวที่เปรียบเปรยความรักของหนุ่มสาวที่เหมือนกับเส้นหวาย เถาวัลย์ที่พันเกี่ยวกันแน่นไม่อย่างเหนียวแน่น หากจะดึงความรักของชายหญิงคู่นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้พลังกำลังอย่างมหาศาลโดยใช้ช้างมาลากดึงออกไป เป็นต้น ภาพสะท้อนของการเปรียบเทียบดังกล่าว ทำให้เห็นภาพของธรรมชาติที่ผูกพันอยู่กับวิถีชีวิต

6) ขับกล่อมเด็ก เพื่อให้เด็กนอน เช่น บทขับว่า

นอนชะเนอ ลูหล่า นอนเหยอ	มะนอนโตไก่อจิมาดอตตา
โตหมาจิมากินกัน	โตอันจิมากินห้า
นอน นอน นอน นอน	นอนชะเนอลูหล่าตามันเยอ

³ ขับสายแปง นอกจากจะหมายถึงการขับทักทาย แสดงความรักแล้ว ยังเป็นชื่อเรียกการขับลำนำของชาวไทยไซ่งด้วย

ตามันมันคือตาหมู่น้อย

ผู้น้อยจ้อยนอนอยู่ชะเหลยฯ

เนื้อความมาจากเอกสารแจก ไทยทรงดำ บ้านหัวเขาจีน ซึ่งแม่บุญสมบอกว่า “แม่ลืมไปแล้ว แต่พอเห็นเข้า (อ่าน) ก็จำได้ว่าเคยได้ยินทำนองนี้” (ในเอกสารมีแสดงไว้ 6 เนื้อความ) แปลความเป็นสำนวนไทยโดยแม่บุญสม ดังนี้

นอนเสียเถอะลูกรักนอนเสียเถิด

ไม่นอนตัวโก่งจะมาจิกตา

ตัวหมาจะมากินกัน

ตัวอันจะมากินห่า (อวยวะเพศชาย)

นอน นอน นอน นอน

นอนเสียเถิดลูกรักตาใส

ตาใสๆ คือตาหมู่น้อย

เจ้าเด็กน้อยนอนเปลเสียเถอะฯ

จากการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมจากพื้นที่ อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม โดยสัมภาษณ์ป้าวิไล สระทอง หน หมอขับชื่อดังซึ่งเป็นที่รู้จักของชาวไทยโซ่ง มีผลงานการขับเพลงมากมาย มีการบันทึกเป็นข้อมูลเสียงไว้หลายชุด ทั้งที่เก็บเป็นข้อมูลและจำหน่ายเป็นการค้า อีกทั้งได้รับเชิญให้ขับเพลงสายแปงออกรายการวิทยุคลื่น AM 630 สถานีวิทยุชุมชนทลทหารบกที่ 11 จัดโดย นายสามชัย ธีระพงศ์ ซึ่งเป็นช่องสัญญาณที่ใช้ภาษาพื้นถิ่นไทยโซ่ง ป้าวิไล สระทอง หน กล่าวว่า เพลงขับสายแปงมีหลายประเภท แต่อีกประเภทหนึ่งที่ปัจจุบันไม่มีผู้ขับ หรือไม่ได้รับการถ่ายทอดเพิ่มเติม คือ การขับสายแปงกล่อมลูก ซึ่งมีลักษณะการขับที่เหมือนกับขับสายแปงประเภทอื่น แต่แตกต่างกันที่เนื้อหา ที่เป็นการกล่าวให้เด็กนอนด้วยเสียงอ่อนโยน แล้วบอกว่า ถ้าไม่นอนเดี๋ยวโก่งจะมาจิกตา หมาจะมากินกัน ตัวอันจะมากินห่า เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เด็กสงบลง และหลับง่าย

มีข้อสังเกตจากการสอบถามว่า มีการขับสายแปงในพิธีเสนเฮือนหรือไม่ คำตอบที่ได้ คือ ไม่มีการขับสายแปงในการทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษ พิธีเสนต่างๆ แต่จะสอดแทรก เช่น การขับเพื่อขอบคุณผู้ที่มาร่วมงาน การขับอวยพรเจ้าภาพ หรือผู้มาร่วมงาน เป็นต้น แต่จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนามหลายครั้ง พบว่า หมอเสน คือ ผู้ที่ทำพิธีที่เกี่ยวข้องกับการบูชาผีบรรพบุรุษ จะมีการกล่าวเนื้อความเพื่อบูชาและติดต่อกับผีบรรพบุรุษ ตามแต่หมอเสนแต่ละคนที่ได้รับสืบทอดพิธีเสนมา และพบว่า ในบางครั้งก็มีการขับลำนำเป็นทำนองไพเราะด้วยเช่นกัน แต่เป็นช่วงสั้นๆ แล้วก็กลับมาท่องเนื้อความตามปกติอีก และจากการได้ข้อมูลจากครอบครัวจอมบุญ ว่า ในพิธีศพของคุณพ่อจรรย์ จอมบุญ (2526) มีการขับลำนำ คร่ำครวญ ถึงผู้ตาย อย่างไพเราะมาก ถึงกับผู้ให้ข้อมูลยังจำความรู้สึกนั้นได้จนถึงทุกวันนี้

ผู้วิจัยจึงประมวลได้ว่า การขับลำนำนั้น คงมีในกิจกรรมทั้งที่เป็นความบันเทิง การละเล่น และกิจกรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเสน บูชาผีบรรพบุรุษ และสะเดาะเคราะห์ เป็นต้น เพียงแต่การขับลำนำเหล่านั้น จะไม่เรียกว่าขับสายแปง เพราะขับสายแปง เป็นเรื่องราวของความรัก โดยเฉพาะความรักฉันทน์หนุ่มสาว ที่มีการใช้ในประเพณีอื่นก่อน และยังคงเรียกคำขับที่เนื้อความไม่เกี่ยวกับความรัก ว่า เป็นขับสายแปงด้วย เช่น คำขับอวยพร คำขับเล่าเรื่อง คำขับแปงขวัญ คำขับกล่อมเด็ก เป็นต้น

4.3 รูปแบบและองค์ประกอบของเพลงขับสายแปง

ความแตกต่างของการขับสายแปงนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ร้องลำน่าวว่า มีความชำนาญ มีการฝึกฝน และจดจำมาอย่างไร จากการสอบถามแม่บุญสม มียอด (13 ก.ค. 2554) ท่านกล่าวว่า เวลาขับสายแปงเล่นช่วง (เล่นลูกช่วงในประเพณีอื่นก่อน) ก็มีกันหลายแบบ แล้วแต่คน บางคนมีความชำนาญก็เอื้อนเสียงได้ไพเราะ มีลีลา แม่ขับพ่อขับแต่ละคน แต่ละถิ่น ก็มีความนิยมไม่เหมือนกัน บางคนก็ร้องเอาตรงๆ เลย (คือไม่เอื้อนทอดเสียง)

ในการศึกษาองค์ประกอบของเพลงขับสายแปง ผู้วิจัยพบประเด็นในการพิจารณา ดังนี้

1) การขึ้นต้น

การขึ้นต้นในเพลงขับสายแปงมีมากมายหลายลักษณะ จากการเก็บข้อมูลพบว่า พ่อเพลงแม่เพลงแต่ละท่านมีวิธีการเกริ่นขึ้นต้นที่ไม่เหมือนกัน เช่น ร้องขึ้นต้นว่า “แปงหน้า ไกเมืองเอย, อุย เอย เอย, โอโห้ โอโห้โอ, ไซล่า ไซแปง, แปงหน้า เดินทางเอย เป็นต้น การขึ้นต้นดังกล่าว เปรียบเสมือนการร้องบอกความพร้อมที่จะเริ่มต้นการขับเพลง

ภาพที่ 4-1 ตัวอย่างการขึ้นต้นเพลงโดยใช้เนื้อร้องว่า “แปงนา ไกเมืองเอย”

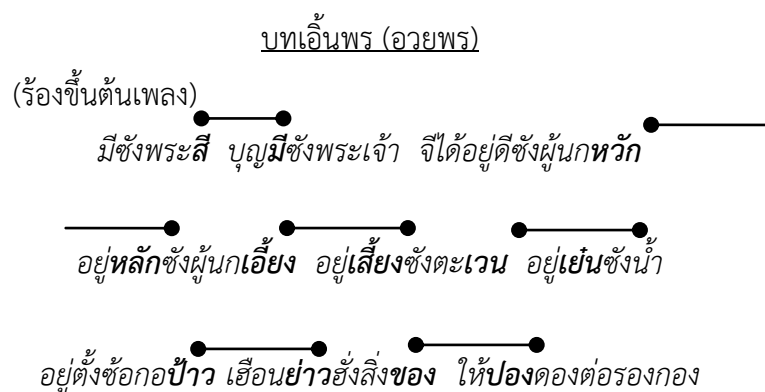
ภาพที่ 4-2 ตัวอย่างการขึ้นต้นเพลงโดยใช้เนื้อร้องว่า “อุย เอย เอย”

2) ส่วนเนื้อร้อง

เนื้อร้องและการร้องในเพลงขับสายแปง เป็นเนื้อร้องที่ได้รับการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะหรือใช้ความจำ บ้างก็จดด้วยภาษาไทยคำหรือการใช้ตัวอักษรภาษาไทยโดยผสมใช้คำในภาษาไทยซึ่งในการบันทึก การร้องหรือขับเพลงขับสายแปง มีลักษณะการร้องแบบทำนองเดียวซ้ำทำนองและจังหวะ หรือเรียกว่า “ร้อยเนื้อหนึ่งทำนอง” มีการใช้เสียงสูงต่ำเข้ามาประกอบในช่วงของจวรรคหรือจบเพลง เน้น

สัมผัสเป็นหลัก เป็นลักษณะการร้องขับที่เรียกว่า ร่าย⁴ ซึ่งเป็นการเรียงคำคล้องจองให้มีความต่อเนื่อง สลับกัน โดยมีการเชื่อมสัมผัสคำคล้องจองแต่ละวรรคให้ต่อเนื่องยืดยาวออกไปเรื่อย ๆ

ตัวอย่างของเพลงขับสายแปงโดยพิจารณาเชิงฉันทลักษณ์ในการสัมผัส

หมายเหตุ สัญลักษณ์ ●————● แทนการส่งสัมผัสในเนื้อร้อง

3) ลักษณะเฉพาะของการขับเนื้อร้องเพลงขับสายแปง

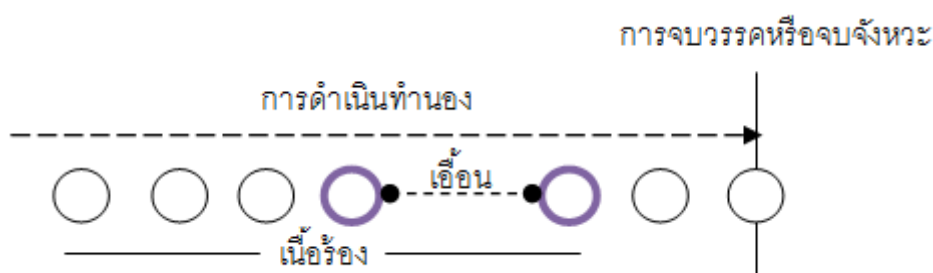
(1) การเอื้อน⁵ ข้อสังเกตอย่างหนึ่งในการดำเนินงานในเนื้อร้อง คือ เป็นลักษณะของการดำเนินงานแบบ “ร้อยเนื้อหนึ่งทำนอง” ผสมผสานกับเอกลักษณ์เฉพาะตัว กล่าวคือ พ่อเพลง แม่เพลงผู้ใด ชอบลักษณะการขับแบบใช้เวลาสั้นหรือแบบใช้เวลานานก็ขึ้นอยู่กับ “การเอื้อน” ทำนองของเนื้อร้อง การเอื้อนคำในเพลงขับสายแปงนั้น มีเหตุผลในการเอื้อนทำนองอยู่ 2 สาเหตุด้วยกัน คือ 1.การเอื้อนคำเพื่อให้ทำนองจบวรรคหรือจบจังหวะ 2.การเอื้อนทำนองคำเชื่อมคำในวรรคเพื่อให้ลงจังหวะ อย่างไรก็ตาม วิธีของการเอื้อนทำนองนี้ ทำให้เกิดความแตกต่างเฉพาะ “หมอขับ” การเอื้อนคำของหมอขับ ส่งผลต่อความไพเราะและสีสันของการขับเพลงอีกด้วย

⁴ ร่าย เป็นลักษณะการก่อรูปของกลอนที่ส่งสัมผัส โดยมีการเชื่อมสัมผัสคำคล้องจองแต่ละวรรคให้ต่อเนื่องยืดยาวออกไปเรื่อย ๆ ในยุคแรก ๆ ไม่จำเป็นจะต้องเคร่งครัดทอดสัมผัสไปทุกวรรค เพราะลักษณะเสรีของกลอนไทย-ลาวยุคแรก ๆ มิได้กำหนดอะไรลงไปตายตัว (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2551:46-49)

⁵ การเอื้อน คือ การเปล่งเสียงที่ไม่มีความหมายแต่เป็นทำนองประกอบคำร้อง มีจุดประสงค์เพื่อให้การร้องครบถ้วนตามจังหวะ

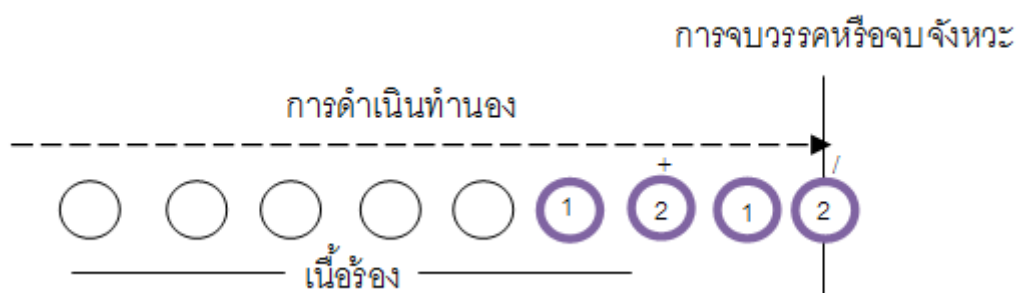
แผนภูมิแสดงลักษณะการเอื้อนคำเพื่อให้จบวรรคหรือจบจังหวะ

แผนภูมิแสดงลักษณะการเอื้อนทำนองคำเชื่อมคำเพื่อให้จบวรรคหรือจบจังหวะ

(2) *สร้อยเพลงส่วนหัว* สร้อยเพลง หมายถึง การเพิ่มคำร้องผสมทำนองเพื่อให้ครบจังหวะในหนึ่งวรรคของการดำเนินทำนอง สร้อยเพลงที่พบในช่วงของการขับเพลงขับสายแปง มักร้อยอยู่ในเนื้อร้องส่วนต้นของวรรค ทั้งนี้พิจารณาได้ว่า ศิลปินต้องการเพิ่มทำนองให้มีสีสัน หรือเพิ่มทำนองให้ลงจังหวะในกรณีที่มีคำร้องสั้นหรือน้อยไปในแต่ละวรรค คำสร้อยที่พบในการขับสายแปง เช่น ห่าว เอย, เออเอ้ย เป็นต้น

(3) *การซ้ำเนื้อ* การซ้ำเนื้อเพลงมีแนวคิดเดียวกันกับการเอื้อนเสียง โดยร้องมีจุดประสงค์เพื่อให้การร้องครบถ้วนตามจังหวะ การขับซ้ำเนื้อในเพลงขับสายแปงมักพบในเนื้อเพลงสองพยางค์สุดท้าย วิธีการร้องซ้ำ คือการเพิ่มระดับเสียงวรรณยุกต์ของพยางค์ท้ายสุดและลงจบจังหวะด้วยระดับเสียงวรรณยุกต์เดิมของพยางค์นั้น

*สัญลักษณ์ 1 คือ พยางค์ที่ 1 ใน 2 พยางค์สุดท้ายของวรรค

สัญลักษณ์ 2 คือ พยางค์ที่ 2 ใน 2 พยางค์สุดท้ายของวรรค

สัญลักษณ์ + คือ การเพิ่มระดับเสียงวรรณยุกต์ของพยางค์

สัญลักษณ์ / คือ การลดระดับเสียงวรรณยุกต์ของพยางค์กลับสู่ทำนองจบวรรค

ตัวอย่างแผนภูมิแสดงลักษณะการซ้ำซ้ำเนื้อในเพลงขับสายแปง

ส่วนการหยุดหรือสิ้นสุดการขับนั้น สามารถหยุดหรือจบในช่วงใดก็ได้ โดยส่วนใหญ่มักจะพิจารณาจากผู้ร้องว่า เนื้อเพลงที่กำลังขับเพลงอยู่นั้น จบความหมายหรือเรื่องราวสมบูรณ์ในประโยคหรือวรรคแล้วหรือไม่ อย่างไรก็ตาม ก็สามารถขับเพลงต่อได้โดยเริ่มจากเนื้อร้องช่วงใดช่วงหนึ่งได้อย่างเสรี

4) ส่วนการร้องสอดรับ (ลูกคู่)

ในส่วนของการร้องสอดรับของลูกคู่ เป็นการร้องร่วมกันกับผู้ฟังหรือผู้ที่เข้ามาร่วมร้อง การร้องสอดรับของลูกคู่ไม่ต้องใช้เนื้อร้องหรือบทสร้อยอย่างเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ เพียงแต่เอื้อนทำนองสอดรับจากพ่อเพลง แม่เพลง ในช่วงที่จบวรรคในเนื้อเพลงขับสายแปง โดยเอื้อนเอ่ยด้วยเสียงที่ว่า

“...ฮะโฮโฮ โฮะ โอะ โห โอ โอะ โห โอ โอะ โห โอ โฮ โฮ โฮ โฮ โฮ...”

ภาพที่ 4-3 ตัวอย่างทำนองการร้องสอดรับในเพลงขับสายแปงของลูกคู่

5) การด้น (improvisation)

การด้น คือ การสร้างเนื้อหา (เนื้อเพลง) จังหวะ หรือทำนอง ในทันทีทันใดด้วยทักษะทางศิลปะ โดยมีได้มีการเตรียมตัว ทั้งนี้ความสามารถในการด้นขึ้นอยู่กับความชำนาญและประสบการณ์ของศิลปิน การด้นที่พบอยู่ในเพลงขับสายแปง แบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ การด้นเนื้อร้อง การด้นคำ และการด้นทำนอง

(1) การด้นเนื้อร้อง เป็นลักษณะของการด้นกลอนสดเพื่อร้องขับให้แก่ผู้ฟัง เป็นความสามารถของศิลปินในการร้องเนื้อที่แต่งขึ้นใหม่ในเวลานั้น ในปัจจุบัน การด้นเนื้อร้องโดยส่วนใหญ่พบในการขับสายแปงประเภทขับอวยพร หรือขับทักทาย

(2) การด้นคำ เนื่องจากการขับเพลงขับสายแปง เป็นการขับเนื้อที่ใช้ความจำ ดังนั้น การขับแต่ละครั้งหรือแต่ละรอบนั้น ใช้เนื้อร้องที่ไม่เหมือนกันหรือซ้ำกัน แต่อย่างไรก็ตามก็ยังคงความหมายในการขับบทต่าง ๆ ไว้เหมือนเดิม ซึ่งจัดได้ว่าเป็นความสามารถของพ่อเพลง แม่เพลงในเรื่องของการใช้ไหวพริบปฏิภาณ

(3) การด้นทำนอง ในลักษณะของการขับเพลงขับสายแปง หมอขับหรือศิลปินแต่ละคน จะมีวิธีทำที่ลีลาในการขับเพลงที่แตกต่างกัน ต่างคนต่างมีกลวิธีการขับเพลงที่ไม่เหมือนกัน การด้นทำนองจึงเป็นลักษณะของการสร้างลีลาผ่านการบรรจสร้อยเพลงหรือการเอื้อนในลักษณะต่าง ๆ ตามอิสระของศิลปิน

6) การโต้ตอบ (เพลงปฏิพากย์)

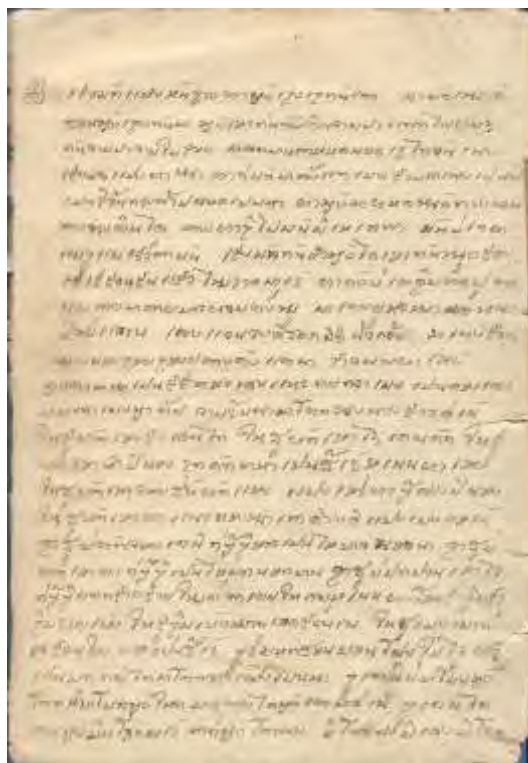
การโต้ตอบในลักษณะเพลงปฏิพากย์ของเพลงขับสายแปง พบในเพลงขับสายแปงประเภทเพลงขับเกี่ยวหนุ่ม-สาว ซึ่งการขับเพลงเกี่ยวหนุ่ม-สาว จัดเป็นเพลงปฏิพากย์ที่มีการโต้ตอบกันอย่างเพลงอีแซวหรือเพลงฉ่อยในวัฒนธรรมไทยพื้นบ้าน เนื้อหาเพลงขับสายแปงประเภทนี้มักเชื่อมโยงเอาโลกของนิทาน ธรรมชาติ วิถีชีวิตมาเปรียบเปรยกับหญิงสาวที่หมายตา หรือชายหนุ่มที่หมายปองได้อย่างลงตัว และงดงามด้วยชั้นเชิงทางภาษาเปรียบเทียบกับดังตาม

4.4 บทบาทหน้าที่ของเพลงขับสายแปง

เพลงขับสายแปง เป็นการขับลำนำของชาวไทยโซ่ง เพื่อสื่อสารและเชื่อมความสัมพันธ์กันในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง โดยเฉพาะเป็นช่องทางที่ใช้บอกความในใจ และสืบสานความสัมพันธ์กันระหว่างหนุ่มสาว ซึ่งข้อมูลจากการเก็บเนื้อความของเพลงขับสายแปงที่ได้รับการบันทึกไว้จากพ่อจรรย์ จอมบุญ (เสียชีวิตเมื่อปี 2526) บันทึกเมื่อตอนอายุประมาณ 25 ปี ปัจจุบันบันทึกดังกล่าวมีอายุ 55 ปี โดยพ่อจรรย์ จอมบุญ ได้สืบทอดท่องจำมาจากคุณพ่อของท่าน คือ คุณตาก้า จอมบุญ จากคำบอกเล่า คุณ

⁶ เพลงปฏิพากย์ (Dialogue Song) เป็นลักษณะเพลงที่ชายหญิงใช้ร้องโต้ตอบกัน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการเกี่ยวพาราสี ซึ่งมีจุดเด่นอยู่ที่ไหวพริบ การชิงไหวชิงพริบกัน ซึ่งเพลงปฏิพากย์ จัดเป็นเพลงพื้นบ้านชนิดหนึ่งที่พบในทุกภาคของประเทศไทย และในเพลงชนเผ่าทุกถิ่น เช่น ไทลาว ไทลื้อ เป็นต้น

ตาอพยพมาจากเพชรบุรีตอนหนุ่มๆ (อายุประมาณ 18 ปี) และผู้วิจัยได้ประมาณการคร่าวๆ กับคุณแม่บุญสม มียอด (ซึ่งท่านเป็นลูกสาวคนสุดท้ายของคุณตากำ กับคุณยายสวย จอมบุญ) เนื้อความเหล่านั้นน่าจะมีความสืบเนื่องมาไม่ต่ำกว่า 100 ปี มีเนื้อความ 34 หน้า (กระดาษสมุดบันทึกขนาดประมาณ A4)

ภาพที่ 4-4. คุณพ่อจรัญ จอมบุญ และบันทึกเพลงขับสายแปงหน้าแรก ของคุณพ่อจรัญ จอมบุญ

เนื้อความส่วนใหญ่ในบันทึกดังกล่าว เป็นเพลงขับในประเพณีอื่นก่อน (เล่นคอน, เล่นช่วง) เริ่มต้นตั้งแต่เช้า เข้ากางขวง (เข้าบริเวณลานบ้านที่จัดให้สาวๆ มารวมกลุ่มกัน) คามขาว (ถามขาว) คามเฮือน (ถามว่ามาจากไหน) เบาะบ้าน (บอกบ้าน) สาบานบ้าน (ให้สาบานเพราะกลัวหนุ่มโกหก) จากนั้นก็เรียกหนุ่มมากินข้าว (กรณีเล่นอื่นก่อนค้ำคืน) เสร็จแล้วทางหนุ่มก็ขับสายแปงอวยพรให้ ถึงตอนนี้ ก็เป็นอันหยุดพักก่อน จะเริ่มกันอีกทีตอนเย็นประมาณบ่าย 5 ถึง 6 โมงเย็น ทางหนุ่มๆ ก็จะขับสายแปงชวนสาวๆ มาตอดกอนกัน (ทอดลูกข่วง) เนื้อความต่อมาเป็นเรื่องโต้ตอบกันระหว่างเล่นลูกข่วง เมื่อเล่นลูกข่วงจบ ก็เป็นบทขับเอ็นพร (อวยพร)

ในการขับสายแปงนั้น สิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งคือ ความแม่นยำในเนื้อความ (กลอน) มีการท่องจำจนขึ้นใจ อย่างที่ไทยโซ่งเรียกว่า “เขาก่าน” (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรัง, โรงเรียนวัดหนองปรัง, และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเพชรบุรี. 2553, น.55) เมื่อท่องจำได้ ก็สามารถขับทักทายสาวหรือหนุ่มได้ ซึ่งจะช่วยลดความรู้สึกอายหรือเคอะเขินได้มากกว่าการพูดด้วยตนเอง และเมื่อชำนาญมากเข้า ก็อาจสามารถแต่งกลอนสด ขึ้นใช้ได้โดยปฏิกิริยา

ภาพที่ 4-5 ป้าหวาน ทองคงหาญ (อายุ 66 ปี)
ไทยโซ่งที่บ้านไผ่หู่ช้าง อ.บางเลน จ.นครปฐม กำลังหัดทอจ่า ขั้บสายแบ่งให้ฟัง

การทำความเข้าใจหน้าที่และบทบาทของเพลงขั้บสายแบ่ง ผู้วิจัยเห็นว่า ควรทำความเข้าใจและจินตนาการถึงบรรยากาศของการเล่นอื่นก่อนในสมัยก่อน ช่วง 50 ปีที่แล้ว ที่ประเพณีเหล่านี้ได้ทำหน้าที่เชื่อมสายสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาวไทยโซ่ง โดยอาศัยเพลงขั้บสายแบ่งเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง จึงขอนำบันทึกของแม่บุญสม มียอด (อายุ 74 ปี) ผู้เคยได้เล่นและเคยได้เจอประสบการณ์มาตั้งแต่สมัยสาว ๆ ซึ่งได้เขียนไว้เพื่อให้ลูกหลานรุ่นหลังได้ทราบความเป็นมาของหนุ่มสาวไทยโซ่ง (ไทดำ) บันทึกดังกล่าวมีดังนี้

ภาพที่ 4-6 คุณแม่บุญสม มียอด (อายุ 74 ปี)

อยากจะท้าวความตั้งแต่สมัยเก่าพ่อแม่ปู่ย่า เขาทำกัน มาเล่าให้ฟังและจะได้จำไปเล่าให้เด็กสมัยนี้ฟังบ้าง แต่ก่อนหมู่บ้านเรานี้ทำนากัน พอเสร็จจากนาก็เป็นเดือนห้า หรือทางไทยเขาวัวเป็นเดือนเมษา ก่อนนี้มีแต่ทำนา จะไปรับจ้างทำงานโรงงานก็ไม่มี ได้แต่ออกจากบ้านไปเล่น

ช่วงกัน การเล่นช่วงแต่ก่อนเขาเรียกว่า เล่นคอน หนุ่มๆ เขาก็เอาเสื้อผ้าใส่กระเป๋าดูเดินไปตาม หมู่บ้านที่มีสาว ๆ ตั้งขวง (ขวง คือ ลานบ้านที่สาว ๆ มารวมกลุ่มเล่นช่วงกัน) มีทั้งหมอบี่ หมอแคน หมอลำ ถ้าไปถึงขวงไหนก็ตบมือเป่าแคนหน้าบ้าน ถ้ามั่นขวง (หัวหน้ากลุ่ม) เขาว่า ว่างไหมวันนี้ ถ้าวันไหนว่างเขาก็รับเอาไว้ ถ้าไม่ว่างก็ไปทางอื่นต่อ จนกว่าจะหมดเดือนห้า หรือหน้าสงกรานต์ พอถึงเดือนหก ก็กลับบ้านลงมือทำนา

ถ้าสาวเขาบอกว่าจะให้เล่นช่วง วันนั้นหนุ่มก็จะวางกระเป๋ายู่ใต้ถุนบ้าน แล้วก็ขับถามบ้าน – สาวก็ตอบรับบอกบ้านว่าอยู่ไหน จากนั้นก็เรียกหนุ่มมากินข้าว เพราะเล่นคอนค้าง (คืออยู่เล่นช่วงกันค้างคืน) สาว ๆ ก็จะมารวมกันหุงข้าว ทำกับข้าวให้กิน เสร็จแล้วทางหนุ่มเขาก็อวยพรให้เจ้าของบ้าน เป็นอันเสร็จพิธีเข้าขวง ขนตอนแรก

พอตกตอนบ่ายในเวลาประมาณ 5 โมงเย็น เขาก็จะขับต๊อดคอน (ขับก่อนจะโยนลูกขวง) บอกให้หนุ่มน้อย สาวน้อย แต่งตัวมาต๊อดคอน (โยนลูกขวง) พอประมาณตอนเย็น 6 โมง หรือ 6 โมงครึ่ง ก็เลิกกัน หลังจากนั้นก็เป่าแคนรำทั้งหนุ่มสาว พอถึงเวลาประมาณ 5 ห่ม หรือเที่ยงคืน ก็เลิกกัน แต่หมอบี่หนุ่ม – หมอบี่สาว ก็ร้องเกี่ยวกันตลอดคืน จนถึงเวลาตีสี่ตีห้าก็ลงวานสาว (วานสาว หมายความว่า จะจับคู่คุยกัน) สาว ๆ เขาก็นั่งเป็นแถว เอาผ้าคลุมหน้า แล้วให้หนุ่มเลือกเอา พอถูกใจแล้วก็พากันไปนั่งคุยกัน จับคู่ห่างกันพอประมาณ คนไหน คู่ไหน คุยถูกใจ ก็คุยกันจนสว่าง คนไหนไม่ถูกใจ ก็ขอเลิกไปนอนกัน เป็นอันเสร็จจากการเล่นแคนในวันนั้น ถ้าหนุ่มบ้านไหนถูกใจ ก็มาเล่นอีก แต่ไม่ทุกวัน เพราะต้องปล่อยโอกาสให้หนุ่มอื่นเล่นบ้าง

ปัจจุบันประเพณีอื่นก่อนที่เป็นดังอดีต ไม่มีให้เห็นอีกแล้ว จะปรากฏก็ในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของชาวไทยโซ่ง ซึ่งก็เป็นเพียงการแสดงที่พอให้รำลึกถึงว่า แต่เดิมมีการละเล่นแบบนี้อยู่ในสังคมไทยโซ่ง และยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมให้ชุมชนและลูกหลานไทยโซ่งได้เรียนรู้สืบทอดกัน

อดีตที่ผ่านมา โอกาสที่หนุ่มสาวไทยโซ่งต่างถิ่นต่างที่จะพบกันมีไม่มากนัก ประเพณีอื่นก่อน จึงทำหน้าที่นั้นเพื่อให้หนุ่มสาวได้มาพบกัน และเพลงขับสายแปงก็มีหน้าที่สำคัญเป็นสะพานเชื่อมการสื่อสาร ความสัมพันธ์ และสื่ออารมณ์ความรู้สึกของหนุ่มสาว ระหว่างที่ใช้เพลงขับสายแปงผูกใจของกันและกัน

สำหรับในปัจจุบัน โอกาสที่หนุ่มสาวจะพบกันมีมาก เช่น เจอกันในระบบของการเรียนการศึกษา การทำงาน การท่องเที่ยว กิจกรรมบันเทิงอีกหลายอย่างในปัจจุบัน และการสื่อสารกันในโลกอินเทอร์เน็ต อย่างเครือข่ายสังคมเฟสบุ๊ค เป็นต้น ทำให้บทบาทและหน้าที่ของเพลงขับสายแปง ที่จะเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมกันในประเพณีอื่นก่อนอย่างในอดีตก็หมดไป คงเหลือไว้แต่เรื่องราว และความทรงจำที่ได้จัดบันทึกและเล่าสืบทอดกันมา

สรุปบทที่ 4

“ซัซซายแปง” คือ การขับลำนำ (การเอื้อนเอ่ยเนื้อความเป็นทำนอง) อย่างหนึ่งของชาวไทยโซ่ง เป็นทำนองไพเราะ อ่อนหวาน และเกี่ยวกับความรัก มีทำนองไม่ซับซ้อน เรียบง่าย มีภาษาในการบรรยายถึงภาพชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ อย่างงดงาม เพื่อทักทาย บอกเรื่องราว หรือโต้ตอบกัน มีอยู่ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวไทยโซ่งในงานรื่นเริงทั่วไป เช่น อีนกอน (เล่นลูกช่วง) การเรียกขวัญ การลงขวง (การเกี้ยวสาว – หนุ่ม) งานเทศกาลประจำปี (ช่วงสงกรานต์) เป็นต้น

เพลงซัซซายแปงแบ่งประเภทตามลักษณะหน้าที่การใช้งานได้ 6 ประเภท คือ 1) ซัซทักทาย (ส่ายแปง) แสดงความหวังดี จริงใจ 2) ซัซแปงขวัญ เพื่อเรียกขวัญ ให้มีสุขภาพดี แข็งแรง 3) ซัซเอ็นพร (แปงพร) อวยพรให้อยู่ดีมีสุข 4) ซัซเล่าเรื่อง บอกเล่าเรื่องราว ประวัติศาสตร์ นิทาน เรื่องเล่า คำสอน เป็นต้น 5) ซัซเกี้ยวสาว – หนุ่ม บทเกี้ยวระหว่างหนุ่มสาว แสดงและขอความรัก 6) ซัซกล่อมเด็ก เพื่อให้เด็กนอน

การขับลำนำของชาวไทยโซ่ง มีในกิจกรรมทั้งที่เป็นความบันเทิง การละเล่น และกิจกรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเสน บุษามีบรรพบุรุษ และสะเดาะเคราะห์ เพียงแต่การขับลำนำในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเสน บุษามีบรรพบุรุษ และสะเดาะเคราะห์ จะไม่เรียกว่าซัซซายแปง เพราะซัซซายแปงเป็นเรื่องราวของความรัก โดยเฉพาะความรักฉันทน์หนุ่มสาว ที่มีการเล่นกันในประเพณีอีนกอน

ความแตกต่างของการซัซซายแปงนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ร้องลำนำว่า มีความชำนาญ มีการฝึกฝน และจดจำมาอย่างไร แม้ซัซพ่อซัซแม่แต่ละคน แต่ละถิ่น จึงมีรูปแบบการซัซที่คล้ายและแตกต่างกัน ในการศึกษาองค์ประกอบของเพลงซัซซายแปง พบประเด็นในการพิจารณา ดังนี้

1) การขึ้นต้น มีวิธีการเกริ่นขึ้นต้นที่ไม่เหมือนกัน เช่น ร้องว่า “แปงหน้า ไกเมืองเอย, อูย เยย เยย, โอโห้ โอโห้โอ, ไชเล่า ไชแปง, แปงหน้า เดินทางเอย เป็นต้น การขึ้นต้นเปรียบเหมือนการร้องบอกความพร้อมที่จะเริ่มต้นการซัซเพลง

2) ส่วนเนื้อร้อง มีลักษณะการร้องแบบทำนองเดียวซ้ำทำนองและจังหวะ หรือเรียกว่า “ร้อยเนื้อหนึ่งทำนอง” มีการใช้เสียงสูงต่ำเข้ามาประกอบในช่วงจบวรรคหรือจบเพลง

3) ลักษณะเฉพาะของการซัซเนื้อร้องเพลงซัซซายแปง ได้แก่ (1) การเอื้อน เพื่อให้ทำนองจบวรรคหรือจบจังหวะ หรือเพื่อเชื่อมคำในวรรคให้ลงจังหวะ วิธีของการเอื้อนทำนองนี้ ทำให้เกิดความแตกต่างเฉพาะ “หมอซัซ” การเอื้อนคำของหมอซัซ ส่งผลต่อความไพเราะและสีสันของการซัซเพลง (2) สร้อยเพลงส่วนหัว เป็นการเพิ่มทำนองให้มีสีสัน หรือเพิ่มทำนองให้ลงจังหวะในกรณีที่มีคำร้องสั้นหรือน้อยไปในแต่ละวรรค คำสร้อยที่พบในการซัซซายแปง เช่น ท่าวเอย, เออเอ้ย เป็นต้น (3) การซ้ำเนื้อ มักพบในเนื้อเพลงสองพยางค์สุดท้าย มีจุดประสงค์เพื่อให้การร้องครบถ้วนตามจังหวะ

4) ส่วนการร้องสอดรับ (ลูกคู่) เป็นการร้องร่วมกันกับผู้ฟังหรือผู้ที่เข้ามาร่วมร้อง

5) การดัน เป็นการสร้างเนื้อหา (เนื้อเพลง) จังหวะ หรือทำนอง ในทันทีทันใดด้วยความชำนาญ และประสบการณ์ของพ่อซัซแม่ซัซ การดันที่พบอยู่ในเพลงซัซซายแปง แบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ การดันเนื้อร้อง การดันคำ และการดันทำนอง

6) การโต้ตอบ การโต้ตอบในลักษณะเพลงปฏิพากย์ของเพลงขับสายแปง พบในเพลงขับสายแปงประเภทเพลงขับเกี่ยวสาว-หนุ่ม

เมื่อพิจารณาในเรื่องบทบาทหน้าที่ของเพลงขับสายแปง พบว่า ในอดีต โอกาสที่หนุ่มสาวไทย โข่งต่างถิ่นต่างที่จะพบกันมีไม่มากนัก ประเพณีอื่นก่อน จึงทำหน้าที่เพื่อให้หนุ่มสาวได้มาพบกันในเดือนห้า ซึ่งตรงกับเดือนเมษายนและอยู่ในช่วงสงกรานต์พอดี ในประเพณีอื่นก่อน เพลงขับสายแปงก็มีหน้าที่สำคัญเป็นสะพานเชื่อม การสื่อสาร ความสัมพันธ์ และสื่ออารมณ์ความรู้สึกของหนุ่มสาว ระหว่างที่ใช้เพลงขับสายแปงผูกใจของกันและกัน แต่ปัจจุบัน หนุ่มสาวพบกันมากขึ้น เช่น เจอกันในระบบของการเรียนการศึกษา การทำงาน การท่องเที่ยว กิจกรรมบันเทิง และการสื่อสารกันในโลกอินเทอร์เน็ต อย่างเครือข่ายสังคมเฟสบุ๊ก เป็นต้น ทำให้บทบาทและหน้าที่ของเพลงขับสายแปง ที่จะเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมกันในประเพณีอื่นก่อนอย่างในอดีตก็หมดไป คงเหลือไว้แต่เรื่องราว และความทรงจำที่ได้จดบันทึกและเล่าสืบต่อกันมา

บทที่ 5

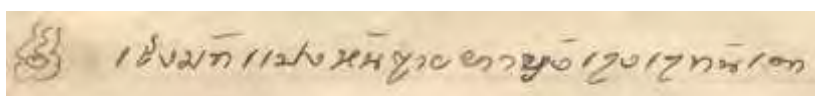
ความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง

การศึกษาความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง จะใช้ข้อมูลจากคำขับสายแปงที่ได้บันทึกไว้ด้วยภาษาไทยโง้งโดยพ่อจรัญ จอมบุญ ปัจจุบันบันทึกดังกล่าวมีอายุราว 55 ปี งานวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมไว้ทั้งหมดจำนวน 34 หน้า⁸ (สามารถดาวน์โหลดข้อมูลทั้งหมดได้ที่ โครงการศึกษาเพลงขับสายแปง – ไทดำ เว็บไซต์ <http://www.facebook.com/Khubsaipeng>) คำอ่าน⁹ และแปลความเป็นภาษาไทยโดยแม่บุญสม มียอด (ค้นคว้าและศึกษาต้นฉบับลายมือคุณแม่บุญสม มียอด ได้ที่ เว็บไซต์ <http://www.facebook.com/Khubsaipeng>) การแปลความและคำอ่านเป็นภาษาไทยโง้งนั้น คุณแม่บุญสม มียอด จะอิงจากความจำที่ได้เคยขับสายแปงมาครั้งยังสาว และอาศัยคำขับที่บันทึกด้วยตัวอักษรไทดำของพ่อจรัญ จอมบุญ เป็นหลักในการเดินเรื่องราว และผู้วิจัยได้อธิบายความหมาย มุมมอง และภาพสะท้อน ประกอบคำขับไปด้วย

คำขับสายแปง ความหมาย และภาพสะท้อน

ในประเพณีอื่นก่อน ซึ่งเป็นการละเล่นของหนุ่มสาวไทยโง้งในเดือน 5 เมื่อว่างจากฤดูทำไร่ทำนา สาวๆ ก็จะมารวมกันเป็นกลุ่มประมาณ 15-20 คนขึ้นไป ณ บ้านใดบ้านหนึ่งสำหรับเป็น "ช่วง" เพื่อเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้เลือกคู่ครองและพบปะกัน ในช่วงเวลาดังกล่าวไทยโง้งจะหยุดทำงานและจัดงานรื่นเริงตลอดทั้งเดือน ฝ่ายชายจะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 15-20 คน ตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆ เรียกว่า ไป "เล่นคอน" เมื่อกลุ่มของฝ่ายชายเดินทางไปยังช่วงที่ต้องการเล่นคอน ก็จะส่งตัวแทนไปกล่าวคำร้องทักทายด้วยเพลงขับสายแปง ชักชวนให้สาว ๆ สนใจ ลงมาเล่นด้วยในบทขับที่เรียกว่า "เข้าทางช่วง" ต่อไปเป็นตัวอย่างคำขับดังกล่าว

บทเข้าทางช่วง (เข้าบ้านต้นช่วง)

ภาพที่ 5-1 คำขับสายแปง 1

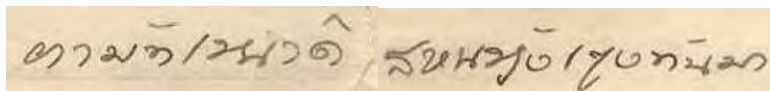
จากภาพที่ 5-1 คำขับสายแปง 1 ขับเป็นภาษาไทยโง้งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า
เสียงมักแปงเขายังเจื่องเจือกันเต่า

⁸ ขนาดหน้ากระดาษ A4

⁹ การเขียนคำอ่านเป็นภาษาไทยโง้งของคุณแม่บุญสม มียอด จะออกเสียงแบบภาษาถิ่นอีสาน (สำเนียงลาว) ไม่นับเสียงของวรรณยุกต์ให้ตรงตามภาษาไทยกลาง และบางคำก็ละเสียงวรรณยุกต์ แต่จะออกเสียงแบบสำเนียงภาษาถิ่นอีสาน (ลาว) ดังต้นฉบับลายมือแม่บุญสม มียอด ในภาคผนวก

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

เพราะรักจึงได้ชวนกันมา

ภาพที่ 5-2 คำขับสายแปง 2

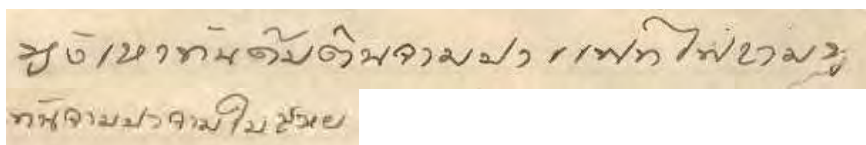
จากภาพที่ 5-2 คำขับสายแปง 2 ขับเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

เลื่องมักเหน่าดีซ้องยังเจื่องกันมา

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

เพราะรักจึงได้ชวนกันมา

จากภาพที่ 5-1 และ 5-2 คำขับสายแปง 1 และ 2 แปลความหมายเป็นภาษาไทยได้เหมือนกัน คือ เพราะรักจึงได้ชวนกันมา แต่มีการเล่นเสียงให้มีความคล้องจองกันในภาษาไทยโซ่ง ในประโยคแรกมีคำว่า “แปง” อยู่ด้วย ซึ่งสิ่งนี้คงเป็นที่มาของการเรียกเพลงขับลำนำของไทยโซ่งว่า “ขับสายแปง”

ภาพที่ 5-3 คำขับสายแปง 3

จากภาพที่ 5-3 คำขับสายแปง 3 ขับเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

เขายังเอาตีนข้ามป่าแฝะไฟลาม

ตีบตีบข้ามป่าขามใบสรว้อย

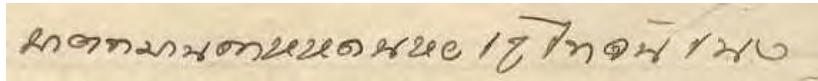
แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

เรายังเดินข้ามป่าแฝกที่ไฟลาม

ย่ำเท้าข้ามป่าขามใบน้อย

จากภาพที่ 5-3 คำขับสายแปง 3 แม่บุญสม ถ่ายทอดออกมาตามความจำของตัวเอง โดยใช้เนื้อความของพ่อจรรย์เป็นพื้น มิได้เขียนให้แบบตรงตัวอักษรไทดำ สิ่งนี้เป็นเครื่องยืนยันว่า ความคล้องจองของประโยคและคำ ขึ้นอยู่กับความชำนาญของผู้ขับแต่ละคน จากการบันทึกเสียงเก็บข้อมูลภาคสนาม พบว่า ในการร้องเพลงขับสายแปงแบบสดๆ นั้น เมื่อให้ผู้ขับที่มีความชำนาญ ร้องซ้ำข้อความเดิมอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่า คำในประโยคมีการเปลี่ยนไป แต่ความหมายยังคงเดิม ถ้าจะร้องให้เหมือนเดิมทุกคำนั้น คงต้องอาศัยการร้องจากการอ่านบทร้องที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

ภาพสะท้อนในประโยคนี้ ทำให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของพื้นที่ในสมัยนั้น ว่าการเดินทางนั้นค่อนข้างลำบาก ต้องเดินทางข้ามป่าแฝก ขณะที่มีการจุดไฟเผา เดินย่ำเท้าข้ามป่ามะขาม ข้อสังเกตอย่างหนึ่ง คือ ความงดงามทางภาษาที่สื่อออกมาอย่างเรียบง่าย แต่ให้ภาพที่ชัดเจนลึกซึ้ง อย่างคำว่า “ตีบตัน” ให้ทั้งความรู้สึกทางเสียงและอาการที่เท้าย่ำไป ภาษาที่ให้ความรู้สึกเหล่านี้ ก็เพื่อให้ฝ่ายหญิงสาวเห็นใจ ว่าตนมีความจริงใจดั้นด้นมาหาด้วยความลำบาก

ภาพที่ 5-4 คำขับสายแปง 4

จากภาพที่ 5-4 คำขับสายแปง 4 ขับเป็นภาษาไทยโง้งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

มาตกบ้านด่าอดน้อยเจอไก่ขันเนื่อง

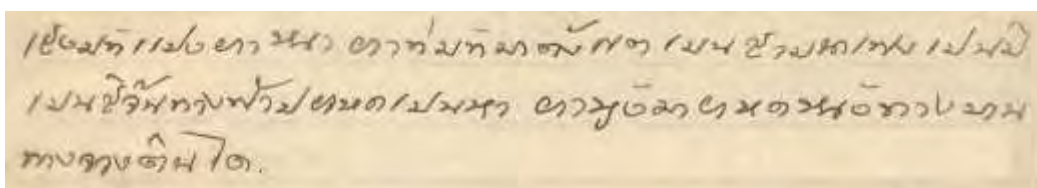
แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

(บุกรน้ำข้ามป่ามา) ถึงบ้านสาวน้อยเวลาไก่ขันเนื่อง

จากภาพที่ 5-4 คำขับสายแปง 4 แม่บุญสม อธิบายว่า “มาตก” ก็คือ “มาถึง” บุกรน้ำข้ามป่ามา แม่บุญสมขยายความจากประโยคที่ผ่านมา เพื่อให้เห็นว่า มาด้วยความยากลำบาก ส่วนเนื้อความที่แปลตรงตัวประโยคโหดาคือ “ถึงบ้านสาวน้อยเวลาไก่ขันเนื่อง” คำว่า “ไก่ขันเนื่อง” ไทยโง้งรุ่นวัยกลางคนส่วนใหญ่จะไม่เข้าใจความหมาย และจากการสอบถามคนรุ่นดังกล่าวหลายๆ ท่าน ก็ได้คำตอบตรงกันว่า มีหลายคำมากในเพลงขับสายแปงที่ไม่เข้าใจความหมาย แต่ก็ฟังเพราะดี ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เกิดจากสามสาเหตุ คือ

- 1) การหมดไปของประเพณีอันก่อน ทำให้ไม่มีการเรียนรู้สืบทอดเพลงขับสายแปง
- 2) ไทยโง้งรุ่นหลังได้รับอิทธิพลของคำศัพท์ในภาษาไทยกลางเข้ามาใช้ปนกันไปกับภาษาไทยโง้ง
- 3) บทขับสายแปง มีภาษากวีที่สื่อความหมายเชิงเปรียบเทียบ การแปลความหมายตรงตัว อาจไม่ตรงกับความหมายที่ผู้ประพันธ์หรือผู้ขับต้องการ

“ไก่ขันเนื่อง” แม่บุญสมอธิบายว่า คือไก่ขันตอนหัวรุ่ง ซึ่งจะมีลักษณะของการขันที่มีการขันรับกันเป็นทอดๆ และขันอยู่เรื่อยๆ ซึ่งการขันแบบนี้ของไก่จะมีเฉพาะในช่วงหัวรุ่งเท่านั้น ประมาณเวลาช่วงนั้น ก็คงประมาณตีสี่ตีห้า จากคำว่า “ไก่ขันเนื่อง” จะเห็นว่าเราได้ภาพชีวิตในชนบทยามเช้ามืด ที่มีเสียงไก่ขันรับกันเป็นทอดๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่าอย่างไม่รู้จักเหนื่อย ซึ่งภาพเหล่านั้นจะเห็นได้ในชนบทสมัยก่อน

ภาพที่ 5-5. คำขับสายแปง 5

จากภาพที่ 5-5 คำขั้บสายแปง 5 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

เลื่องมักแปงเซาก็มักมาตั้งแต่เบือนสามข้าวนาเฟืองเป็นปี

เบือนสี่ขึ้นกางฟ้า

ปอดอดฮอดเบือนห้า เขาก็ยังมาฮอดหนึ่งกางช่วงตืนใด

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

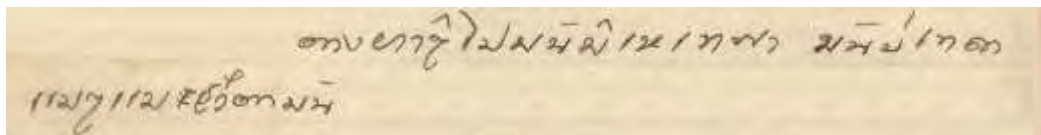
ความรักของหนุ่มสาวคอยแต่จะให้ถึงเดือนสามข้าวเป็นปี

พอเดือนสี่ขึ้นกางฟ้า

ถึงเดือนห้าจึงได้มาถึงบ้านสาวคนรัก

คำขั้บนี้ สะท้อนให้เห็นว่า ความรักของหนุ่มสาวคอยแต่จะให้ถึงเดือนสาม ซึ่งเป็นช่วงที่ข้าวตั้งท้อง และลำต้นข้าวมีความแข็งแรงและเหนียวพอให้เด็ก ๆ เอาปล้องข้าวมาทำเป็นปีเป่าเล่นกัน (ประมาณกลางเดือนสามการเก็บเกี่ยวก็เริ่มขึ้น) “พอเดือนสี่ขึ้นกางฟ้า” ประโยคนี้มีความหมายเชิงกวี ว่า พอเดือนสี่ก็เฝ้าแต่รอคอย คิดถึง อยากไปหาไวๆ และเมื่อถึงเดือนห้า คือช่วงเดือนเมษายน หนุ่มๆ ก็เดินทางกันไปเที่ยวตามหมู่บ้าน เพื่อเล่นช่วงในประเพณีอันคอน (เดือนที่กล่าวถึงเป็นเดือนทางจันทรคติ)

บทขั้บแม่นึ่งเพียงสั้น ๆ นี้ ก็สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิตหลายอย่าง เช่น ภูมิประเทศ อาชีพ ฤดูกาล การละเล่นของเด็ก จังหวะและเวลาในการทำกิจกรรม และที่สำคัญ คือ อารมณ์ความรู้สึกที่หนุ่มสาวจะได้ไปพบกันในประเพณีอันคอน

ภาพที่ 5-6. คำขั้บสายแปง 6

จากภาพที่ 5-6 คำขั้บสายแปง 6 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

อันตางฮาก็ไปมันมีเอ่เกอฟ้า

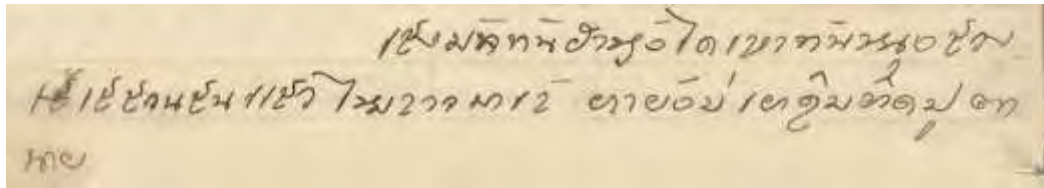
เขาก็ว่าบอเกอดำแม่นี่แมเสี้ยวตามัน

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

อันทางที่จะไปมีมากเท่าฟ้า

เขาก็ว่ามันไม่ดีเหมือนสาวบ้านนี้

คำขั้บนี้ มีความหมายเชิงให้ความสำคัญว่า หนุ่มจะไปหาสาวที่บ้านอื่นก็ได้ แต่ก็ไม่เหมือนมาเจอสาวที่บ้านนี้ เป็นการแสดงออกด้วยสำนวนคำขั้บเพื่อบอกว่า “ชอบสาวบ้านนี้” มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่งในคำขั้บ คือ เอ่เกอฟ้า แปลว่า มากเท่าฟ้า และคำขั้บที่ผ่านมา คือ ขึ้นกางฟ้า “ฟ้า” ในความคิดของผู้วิจัย น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับ โลกทัศน์ หรือ วิธีมองโลกของชาวไทยโซ่ง ในแง่ของจักรวาลวิทยา ที่เกี่ยวกับฟ้าเบื้องบน ซึ่งผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ในคำขั้บอื่นๆ เพื่อหาความเกี่ยวเนื่องกันในวิธีมองโลกจักรวาลของชาวไทยโซ่งผ่านคำขั้บสายแปง ต่อไป

ภาพที่ 5-7 คำขั้บสายแปง 7

จากภาพที่ 5-7 คำขั้บสายแปง 7 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

เลื่องมักกันฮายังเอากันนุ่งลั้งเลื่อ

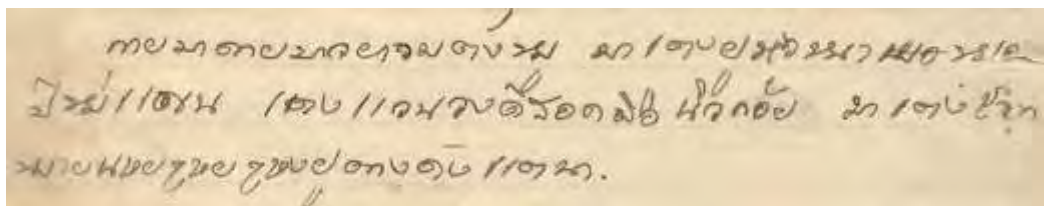
สนแล้วไหมลาวมาด่อ เชายังบอเฮถิมฮิดปู่ตานาย

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

ความรักสาวหนุ่มนี้ จึงได้แต่งตัวทรงดำ

เพราะยังไม่ถึงประเพณีตั้งแต่ปู่ย่าตายาย

คำขั้บนี้ มีภาพสะท้อนที่น่าสนใจสองประการ คือ 1) การแต่งตัวแบบประเพณีไทยทรงดำ หรือ ไทยโซ่งนั้น เป็นการแสดงความพิเศษในความรักของหนุ่มสาวไทยโซ่ง ความผูกพันกันในกลุ่มชาติพันธุ์ ไทยโซ่ง และการแสดงอัตลักษณ์ของตนเองโดยไม่ละทิ้งประเพณี (ฮิด) ของปายาตายาย 2) คำว่า “สนแล้วไหมลาวมาด่อ” มีความหมายถึงเสื้อผ้าแบบไทยทรงดำ มีคำอธิบายเพิ่มเติมจาก รศ.ดร.พิเชฐ สายพันธ์ ว่า เนื้อความของประโยคนี้สะท้อนให้เห็นถึงเทคนิคและวัสดุในการทอผ้า ได้แก่ “สนแล้ว” เป็นเทคนิคการขึ้นลวดลายลวดลายด้วยการใช้ด้าย (ในที่นี้คือเส้นไหม) สนเข้าไปในเข็มแล้วปักให้เกิดลวดลายร่วมกับผ้าที่ทอ เรียกว่า “สนแล้ว” ส่วนคำว่า “ไหมลาว” เป็นประเภทของไหมชนิดหนึ่งที่มีคุณสมบัติแตกต่างไปจากไหมท้องถิ่นที่เลี้ยงกันเอง เป็นได้ทั้งไหมแม่พันธุ์ที่นิยมในลาวและไหมที่ซื้อมาจากลาว ถือกันว่าเป็นไหมที่มีคุณภาพดีกว่าไหมท้องถิ่น ดังนั้น “สนแล้วไหมลาวมาด่อ” จึงเป็นการบอกถึง การใช้เทคนิคสนแล้วโดยนำเส้นไหมลาวมาทำการสนแล้วบนผ้าที่กำลังทอ

ภาพที่ 5-8 คำขั้บสายแปง 8

จากภาพที่ 5-8 คำขั้บสายแปง 8 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

กายมาดายบ่าวฮามดั่งหมู

มาเติงผู้หัวหน้าหมอบีหมอแกน

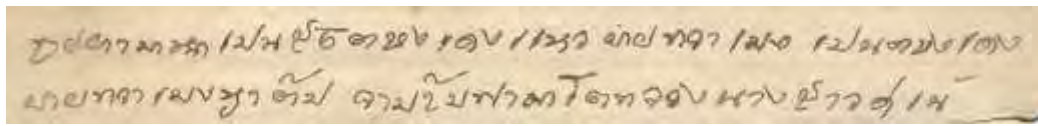
เติงแหวนวงดีสอคมือนิวก้อย

มาเติงสมายหนุ่มน้อยคอยจ้องอยู่ตางหลัง แต้นา

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

มากันมากมายทั้งหนุ่มใหญ่หนุ่มเล็ก
มาทั้งหัวหน้าหมอบี๋หมอบแคน
เอาแหวนวงงามใส่มือนีวก้อย
มาทั้งหนุ่มน้อยคอยอยู่ข้างหลัง

คำขบนี้ แสดงให้เห็นว่าการเล่นอินกอน มีหนุ่มๆ มากันหลายคน มีทั้งคนเล่นปีเล่นแคนประกอบ อยู่ในคณะ ส่วนประโยคที่ว่า “เอาแหวนวงงามใส่มือนีวก้อย” เป็นเพียงการเล่นคำให้เกิดความไพเราะ คล้องจองกัน (สัมผัสแม่บุญสม) มิได้หมายความว่า เอาแหวนมาใส่ที่นิ้วก้อยจริงๆ แต่เปรียบเปรยว่า ตั้งใจ แต่งตัวสวยงามมาอย่างดีเพื่อมาหาสาวบ้านนี้

ภาพที่ 5-9 คำขบสายแปง 9

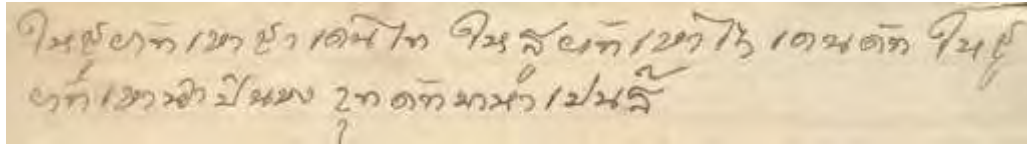
จากภาพที่ 5-9 คำขบสายแปง 9 ขบเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

จายกันมาหน้าเป็นซังตองแห้วฝ่ายกวาเมือง
เป็นซังตองเหลื่องฝ่ายกวาเมืองมาติ่ม
ข้ามหลีบฟ้ามาตักทางช่วงนางสาวแล้วต่อ

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

หนุ่มๆ ที่มาเป็นเหมือนใบตองแห้วทั้งเมือง
ใบตองเหลื่องทั้งบ้าน
ข้ามหลีบฟ้ามาตักบ้านน้องสาว

คำขบนี้ หนุ่มขบบอกสาว เป็นการเปรียบเทียบ ว่า ตนคิดถึงสาวมาก ไม่มีชีวิตชีวาเลย เป็นดั่ง ใบตองแห้วทั้งเมือง ใบตองเหลื่องทั้งบ้าน นับว่าเป็นคำเปรียบเทียบที่มีความลึกซึ้งมาก โดยใช้ใบของต้นกล้วยเป็นตัวชี้วัดความสมบูรณ์ และความแห้งแล้ง เพราะปกติต้นกล้วยเป็นพืชที่ค่อนข้างทนต่อการขาดน้ำได้มากกว่าพืชอื่น และเป็นพืชที่ปลูกกันทั่วไปทุกครอบครัวอยู่แล้ว ถ้าวันใดที่ ใบตองแห้วทั้งเมือง ใบตองเหลื่องทั้งบ้าน ก็แสดงว่า มีความแห้งแล้งอย่างมาก เดือดร้อน ยากที่จะอยู่อาศัย หนุ่มขบบอกสาว ว่า ตนก็ตกอยู่ในสภาพนั้น แห้งแล้ง ไร้ชีวิตชีวา ยากที่จะทนอยู่ จึงต้องข้ามหลีบฟ้ามายังบ้านน้องสาว การข้ามหลีบฟ้า แม้จะมีความหมายว่า อยากมาหาสาวไวๆ ด้วยการลอยข้ามมาหา แต่การใช้คำว่า หลีบฟ้า สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ในการมอง “ฟ้า” ว่าเป็นหลีบ คือ เป็นชั้นๆ สิ่งนี้เชื่อมโยงได้กับความเชื่อและมโนภาพเกี่ยวกับโลกและจักรวาล ว่า มีเมืองฟ้า ลอยอยู่เหนือแผ่นดินที่อาศัย มีผีฟ้าหรือถนออยู่ที่ เมืองฟ้า บรรพบุรุษ (ไทยโซ่ง) อยู่ที่นี่ และมีการติดต่อกันด้วยประเพณีเสน

ภาพที่ 5-10 คำขั้บสายแปง 10

จากภาพที่ 5-10 คำขั้บสายแปง 10 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ้งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

ฮาจี้ฮักเอาสำเดินไกล ฮาจี้ฮักเอาไต่เดินหลัก

ฮาจี้ฮักเอาหว่าป็น้อง ผู้ลู้กหลักมาหยามก่อนเนอ

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

เราสาว ๆ ทั้งหลายจะรัก และรับเป็นญาติพี่น้อง (ร่วมสายตระกูล)

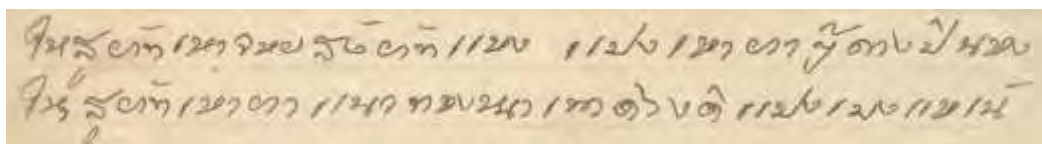
เพราะ (หนุ่ม ๆ) เดินทางมาไกล

คำขั้บนี้ เป็นการตอบรับหนุ่ม ๆ ที่เดินทางมาเล่นคอนที่ช่วงนี้ สะท้อนให้เห็นความรักที่จะรับ (พวกหนุ่ม ๆ) เข้ามาเป็นญาติพี่น้องร่วมสายตระกูลเดียวกัน (จากคำว่า “หว่า” หรือ “หว้า” ซึ่งเป็นคำที่ใช้เรียกสายตระกูลของชาวไทดำ) คำขั้บนี้ ในภาษาไทยดำ มีความไพเราะและเล่นคำสัมผัสกันอย่างน่าฟัง ถ้าจะแปลเป็นสำนวนภาษาไทยให้คล้ายคำไทดำ น่าจะแปลได้ประมาณว่า

เราจะรักเพราะเดินมาไกล เราจะรักเพราะเดินไม่ท้อ

เราจะรักเอาอย่างผู้พี่ผู้น้อง ผู้เดินทางมาหา

จากคำขั้บประโยคสายแปง 1 เรื่อยมา หนุ่ม ๆ ขั้บเพื่อบอกสาวว่า ด้วยความบากบั่นอดทนเดินทางมาไกล ข้ามป่าข้ามดงด้วยความยากลำบาก จนมาถึงบ้านสาว (ช่วง) ด้วยความคิดถึง โหยหา ขอสาว ๆ รับรัก พี่ชายด้วย (รับเล่นอันคอน) สะท้อนว่า ในสมัยก่อนเดินทางกันด้วยเท้า ยากลำบาก ต้องบุกป่าฝ่าดง ข้ามป่าแฝกที่โดนไฟเผา กว่าจะมาถึงบ้านสาวได้ การอดทนเดินทางไกลไปหาสาวคนรัก จึงเป็นภาพสะท้อนหนึ่งที่แสดงความจริงใจในความรักของฝ่ายชาย ส่วนฝ่ายหญิง ก็ตอบรับด้วยไม่เสียไมตรี และออกตัวไว้อีกก่อนว่า เราจะรักกันอย่างญาติพี่น้อง (ร่วมสาย แสดงถึงการวางตัวของหนุ่มสาวไทยโซ้งในการพบเจอกันใหม่ ๆ เพื่อจะศึกษาใจกันไปก่อน

ภาพที่ 5-11 คำขั้บสายแปง 11

จากภาพที่ 5-11 คำขั้บสายแปง 11 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ้งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

ฮาจี้ฮักเอาด่าซังฮักแอง แปงเอาฮาคือดางป็น้อง

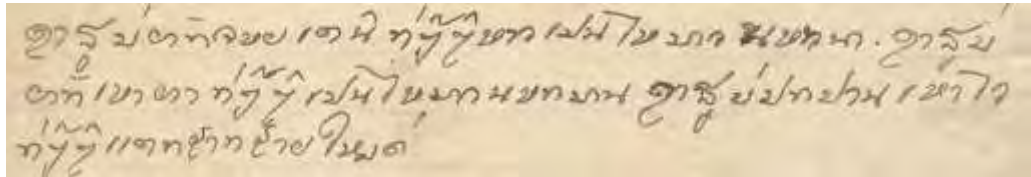
แปงเอาซังกองหน้าเก้าดวงดีแปงเมือง แอเนอ

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

จะรักเธอให้เหมือนพี่เหมือนน้อง

เหมือนดั่งกลองรักษาความดัง

คำขบนี้สืบเนื่องมาจากคำขบสายแปง 10 เป็นการเน้นว่า เราจะรักกันเหมือนอย่างพี่อย่างน้อง เหมือนอย่างกลองรักษาความดัง ในคำขบ มีคำที่น่าสนใจ คือ “กลองหน้าเก่า” สอบถามแม่บุญสม ท่านบอกว่า น่าจะเป็นคำเรียกชื่อขนาดของกลอง เช่น กลองหน้าห้า กลองหน้าเก้า ส่วนหน่วยจะเป็นอะไร ท่านก็ไม่ทราบ เพราะขบกันมาอย่างนี้

ภาพที่ 5-12 คำขบสายแปง 12

จากภาพที่ 5-12 คำขบสายแปง 12 ขบเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

ถ้าฮาบฮักเอาแปงเตื่อนี้ บ้านแต่แปงฮาจีเป็นไ้อ่บ่าวเนาะนา

ถ้าฮาบฮักเอาจาย่านแต่จีเป็นไ้อ่บ่าวเนาะบ้าน

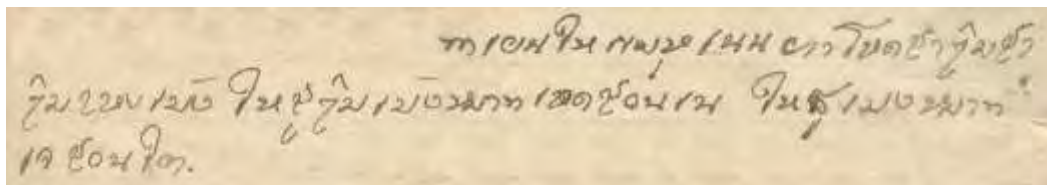
ถ้าฮาบฮักบ้านเอ้าไวกี้จีได้แล่นตะชะชายใหม่ต่อ

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

ถ้าไม่รักเอา ก็กลัวจะเป็นคนนอกนา นอกบ้าน

ถ้าไม่รักเอาไวกี้คงจะวิ่งหนีไปทั่ว

คำขบนี้ ฝ่ายหญิงบอกว่า ถ้าไม่รับเอาไว้ (รับเล่นคอน) ก็เกรงว่าฝ่ายชายจะเป็น คนนอกนา คนนอกบ้าน คือ เป็นคนไม่มีนา ไม่มีบ้าน เป็นคนเร่ร่อนไป สะท้อนให้เห็นในมุมมองกลับว่า การไม่มีนา ไม่มีบ้าน และเร่ร่อนไป เป็นสิ่งที่สาว ๆ ไม่อยากให้เกิดขึ้นกับผู้ชาย ถ้าเกิดรักชอบพอกันในภายหลัง ฝ่ายหญิงย่อมต้องการฝ่ายชายที่มีความมั่นคงและเป็นเสาหลักของครอบครัวที่ดี

ภาพที่ 5-13 คำขบสายแปง 13

จากภาพที่ 5-13 คำขบสายแปง 13 ขบเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

กาเยื่อนให้แม่อูเนื่อน เฮอดสาจิมสาจิมลองเบ็ง

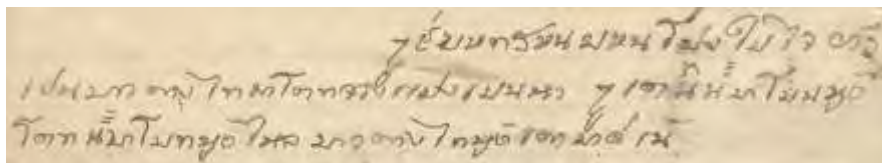
จิมเบ็งมะเอ็ดสวนเหนือ มะเชื้อสวนใต้

สั้มผักใจึงข่ายาฮอ ก่อนเนอ (เพิ่มเติม)

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

สาวๆทั้งหลาย เรามาลองชิมดู
 ชิมพริกสวนเหนือ มะเขือสวนใต้
 ส้มผักตะไคร้ จิงข่า ยาฮอ (เพิ่มเติม)

คำขั้บนี้ ฝ่ายหญิงบอกเพื่อนๆ สาวๆ พวกเรามาลองชิมดู พริกสวนเหนือ มะเขือสวนใต้ ส้มผักตะไคร้ จิงข่า ยาฮอ แม่บุญสมอธิบายว่า เป็นการเปรียบเทียบหนุ่มที่มาร่วม เป็นเหมือนพริก มะเขือ สาวๆ มาลองดูสิว่าเป็นอย่างไร คำขั้บนี้ แม่บุญสมมีเพิ่มมากกว่าของพ่อจรูญ คือ ส้มผักตะไคร้ จิงข่า ยาฮอ หมายถึง มะขาม ตะไคร้ จิง ข่า และบรเพ็ด ภาพสะท้อนนี้ เปรียบหนุ่มๆ ที่มาขอเล่นคอนเหมือนผักสวนครัวในบ้าน และหนุ่มๆ ที่มามีด้วยกันมีหลายแบบ เหมือนผักสวนครัวหลายชนิด เช่น พริก มะเขือ มะขาม ตะไคร้ จิง ข่า และบรเพ็ด แต่ละอย่างก็มีรสชาติแตกต่างกัน เหมือนหนุ่มๆ มีหน้าตาและบุคลิกที่แตกต่างกัน สาวๆ จึงเปรียบเทียบต่างเหล่านั้น เหมือนความต่างกันของผักสวนครัวที่มีอยู่ตามบ้าน การเปรียบเทียบๆ อย่างนั้น สะท้อนให้เห็น อารมณ์ขันและการที่สาวๆ อยู่กับการทำครัว จึงหยิบยกเอาสิ่งใกล้ตัวมาเปรียบเทียบหนุ่มๆ

ภาพที่ 5-14 คำขั้บสายแ่ง 14

จากภาพที่ 5-14 คำขั้บสายแ่ง 14 ขั้บเป็นภาษาไทยโง้งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

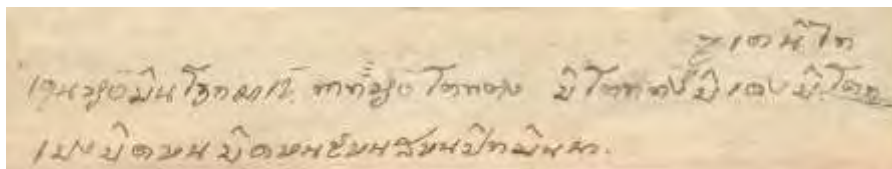
จูล้อเบาะซ็อนมอนโป่งใบไซ แ่งฮาเป็นบ่าวตางไกล
 มาตกช่วงเบือนหัว จู่เตื่อหนีน้ำบ่าบยังตก
 น้ำบ่าบยังไหล บ่าวตางไกลยังเต่ามาต่อเนอ

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

ต้นหม่อนแตกใบอ่อน ผู้เป็นหนุ่มแดนไกล
 มาถึงบ้านสาวเดือนห้า น้ำบ่าบยังตก
 น้ำบ่าบยังไหล หนุ่มทางไกลยังมาถึง

คำขั้บนี้ ให้ความหมายเชิงกวีค่อนข้างมาก “ซ็อนมอนโป่งใบไซ” หมายถึง ต้นหม่อนแตกใบอ่อน มาถึงบ้านสาวในเดือนห้า ก็คือช่วงเดือนเมษายน น้ำบ่าบยังตก ก็คือ น้ำไหลบ่ามาจากฟ้า (คำว่า “บน” มีความหมายแทนคำว่า “ฟ้า”) น้ำบ่าบยังไหล ก็คือ น้ำไหลบ่าบนพื้นดิน หนุ่มยังเดินทางมาถึง คำขั้บนี้ สะท้อนให้เห็นความงามในธรรมชาติที่ไทยโง้งใกล้ชิดคืออยู่ คือ การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ก็เอาภาพต้นหม่อนแตกใบอ่อน มานำให้เกิดภาพในจินตนาการ หนุ่มจากแดนไกลเดินทางมาถึงบ้านสาว ไม่ว่าจะ

ยากลำบากอย่างไร ก็เดินทางมาถึง โดยเปรียบเทียบความยากลำบากในการเดินทางมา ราวกับต้องเจอ น้ำป่าบน (ฝน) น้ำป่าบก (น้ำไหลหลาก) ก็ไม่ย่อท้อที่จะเดินทางมาหา ซึ่งความจริง ในช่วงเวลาดังกล่าวคือเดือนเมษายน ยังเป็นฤดูร้อน ฝนตกหนัก น้ำไหลป่า คงเป็นเพียงสำนวนแสดงความตั้งใจของ หนุมที่จะเดินทางมาหาสาว ไม่ว่าจะเจออุปสรรคอะไร

ภาพที่ 5-15 คำขั้บสายแปง 15

จากภาพที่ 5-15 คำขั้บสายแปง 15 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

จูเตื่อหนี ไก่เถื่อนยังบินมาตกนา กากำยังบินตกตง

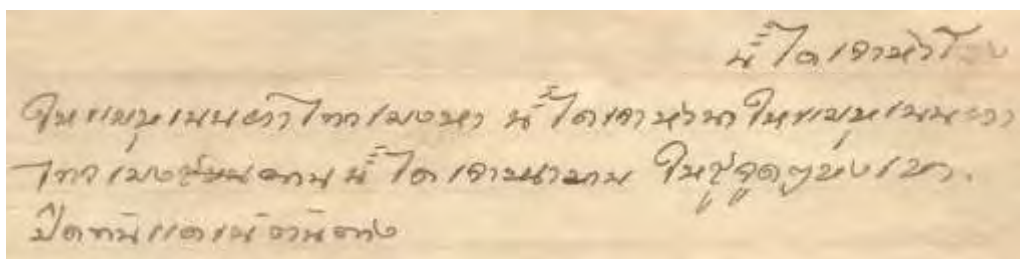
ปีตกตงปีเลื่อง ปีตกเมืองปีหล่อน ซ้อนปีบินมา

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

ไก่เถื่อนยังบินตกนา กากำยังบินตกตง

ตกตงปีเลื่อง ปีตกเมืองปีเลื่องสาว กระพือปีกบินมา

คำขั้บนี้ มีความหมายเชิงกวีเช่นกัน คุณแม่บุญสม อธิบายว่า เหมือนหนุมๆ มาเที่ยวสาว ตรงนั้น ตรงนี้ เหมือนผีเสื้อเหลือง ผีเสื้อขาวกระพือปีกบินมา คำขั้บนี้ให้ภาพสะท้อนธรรมชาติในสมัยนั้นค่อนข้างมาก ภาพไก่เถื่อนในนา ภาพกาในท้องทุ่ง ผีเสื้อสีเหลืองสีขาวที่กระพือปีกบินไปบินมา ผู้ประพันธ์บทขั้บนี้ ก็ให้นึกเปรียบเทียบกับหนุมๆ ทั้งหลายที่มาเที่ยวสาว ตรงนั้น ตรงนี้ นับว่ามีความลึกซึ้งและความงามเชิงกวีมากทีเดียว

ภาพที่ 5-16 คำขั้บสายแปง 16

จากภาพที่ 5-16 คำขั้บสายแปง 16 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

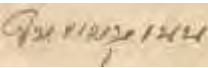
น้ำไหลเข้าหัวตง ฮาจีไกวเหมื่องหา น้ำไหลเข้าหัวนา ฮาจีไกวเหมื่อง ต้าน

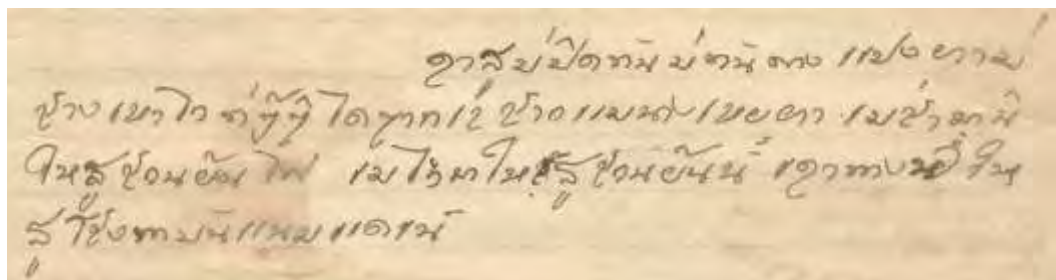
น้ำไหลเข้าหน้าบ้าน ฮาจีชูดคลองเอากอนเนอ ฮาจีปิดตันก่อนเนอ ฮาจีตันต้าง

ตันให้มันก้างหนึ่งกางช่วงสาวเรียบราง ก่อนเนอ (เพิ่มเติม)

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

น้ำไหลเข้าหัวทุ่ง ให้เข้ามา น้ำไหลเข้าหัวนา ให้กินไว้
 น้ำไหลเข้าหน้าบ้าน ให้ชุดคลองดักไว้
 ให้มันอยู่บริเวณบ้านสาวเรียบรางนี้ (เพิ่มเติม)

คำขบนี้ เป็นการเปรียบเทียบหนุ่มๆ เหมือนน้ำไหล น้ำไหลไปทางไหน จะช่วยกันไว้ไม่ให้ไหลออกไป ทั้งซ้ายขวา จะชุดคลองดักน้ำไว้ไม่ให้ไหลไปไหน จะให้มันอยู่บริเวณบ้านสาวเรียบรางนี้ คำขบนี้ แม่บุญสมมีเพิ่มเติมจากของพ่อจรัญ จอมบุญ ตรง “ตันให้มันก้างหนึ่งก้างช่วงสาวเรียบราง ก่อนเนอ” ที่เป็นเช่นนี้ แม่บุญสม มียอด อธิบายว่า คำขบของพ่อจรัญนั้น จะแทนคำขบของผู้ชาย บางกลอนถ้าผู้หญิง ขบ ต้องเปลี่ยนคำให้เข้ากับคำขบของผู้หญิง เช่น คำว่า อ่านว่า ฮาแม่อูเนื่อน หมายถึง ให้สาวๆ เมื่อแม่บุญสมขบ ท่านใช้คำว่า “ฮาจี” แทน ซึ่งหมายถึง ให้พวกเรา และส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามา เพื่อบอกว่า เป็นช่วงบ้านสาวเรียบราง คำว่า “เรียบราง” เป็นชื่อเดิมของบ้านสะแกราย ภาพสะท้อนที่เห็นจากคำขบนี้มองได้ 2 ประเด็น คือ 1) กิจกรรมการปล่อยน้ำเข้านา การปิดน้ำไว้ในนา การกักน้ำไว้ในคลอง เป็นภาพชีวิตที่คุ้นเคยของคนทำนา ผู้ประพันธ์คำขบนี้ได้ใช้ภาพวิถีชีวิตที่คุ้นเคยมา สะท้อนผ่านเพลงขับสายแปงอย่างงดงาม เปรียบชายหนุ่มทั้งหลายเหมือนน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำนา มีผลต่อการเจริญเติบโตของข้าว จะเปิดเข้ามา ปิดเอาไว้ และกักไว้ในคลองชุด เปรียบคลองเหมือนบริเวณช่วงบ้านสาวเรียบราง (สะแกราย) เป็นการนำภาพชีวิตมาเปรียบเทียบได้อย่างลงตัว ระหว่าง หนุ่มและสาวที่คู่กันเป็นครอบครัว น้ำและนาที่ให้ข้าวเติบโต 2) เป็นบันทึกทางประวัติศาสตร์ว่า เดิมพื้นที่นี้ เรียกว่า “เรียบราง”

ภาพที่ 5-17 คำขบสายแปง 17

จากภาพที่ 5-17 คำขบสายแปง 17 ขบเป็นภาษาไทยโง้งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

ถ้าชูปอดปิดกัน บ่ตันต่าง แปงฮาบ่สร้างเอาไว้ก็คือจีไหลเอะทะเล

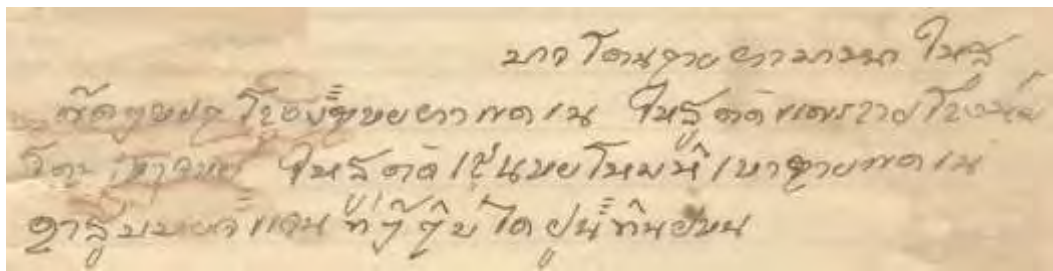
เมื่อสำมาฮาจีส่วนยืนไฟ เมื่อไตมาฮาจีส่วนยืนน้ำ เฒ่ากางว่าให้ส่งกะบันแนม ค่อเน้อ

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

ถ้าสาวไม่ปิดคัน ไม่ขวางทางน้ำ ถ้าไม่สร้างเอาไว้ ก็จะไม่ไหลลงทะเล

หนุ่มมาเราจะยืนไฟ ไตมาเราจะยืนน้ำ คนแก่ไม่มีฟันเราจะส่งตะบันหมาก

คำขบนี้ ฝ่ายชายหนุ่มขับบอกฝ่ายหญิงสาวว่า ถ้าสาว ๆ ไม่ปิดคันทนา ไม่ขวางน้ำลงคลองที่สร้างเอาไว้ น้ำซึ่งเปรียบเหมือนหนุ่มที่มาเล่นอื่นก่อนที่ช่วงนี้ ก็จะไหลลงทะเล คือเตลิดไปไกล คำขับต่อมาบอกว่า หนุ่มมาเราจะยืนไฟ ไตมาเราจะยืนน้ำ หมายถึง หนุ่มบ้านอื่นหรือคนไทยมา เราจะร้องเอาไว้ และสุดท้ายก็บอกว่า คนแก่ไม่มีฟันมาเราจะส่งตะบันหมากไปให้ คำขบนี้สะท้อนให้เห็นอารมณ์ของฝ่ายชายว่า ให้สาว ๆ ร้องพวกเขาเอาไว้เถิด สำนวนว่า ยืนไฟ ยืนน้ำ มีความน่าสนใจ แต่ก็หาคำอธิบายเพิ่มเติมไม่ได้ ส่วนประโยคสุดท้ายที่ว่า คนแก่ไม่มีฟันเราจะส่งตะบันหมาก เป็นการยืนยันเน้นตอนท้ายว่า คนแก่ไม่มีฟัน ซึ่งไม่ได้เกี่ยวกับเรื่องรักของหนุ่ม ๆ สาว ๆ ก็จะต้อนรับสิ่งที่ดำหมากไปให้ คนแก่ไม่มีฟันจึงเป็นเหมือนภาพสะท้อนอย่างหนึ่ง ของผู้ที่ไม่ได้มาเกี่ยวข้องเป็นตัวเลือกของสาว ๆ ที่จะมาเล่นอื่นก่อนที่ช่วงนี้

ภาพที่ 5-18 คำขบสายแปง 18

จากภาพที่ 5-18 คำขบสายแปง 18 ขบเป็นภาษาไทยซึ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

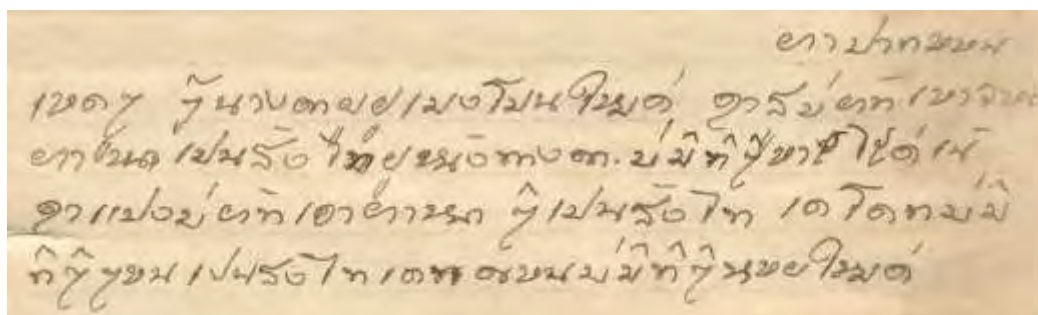
บ่าวโดนจายฮาหน้า ให้ชู้กิดจอยขอยลงหง่า จอยฮาแดเน้อ
ให้ชู้ตัดแพรลายลงหม่โดนข่อย ให้ชู้ตัดผ้าผืนน้อยลงหม่เอาจาย
ถ้าชู้บบายข้าแขน ก็คือจิบได้ยู่่นำกินย่อน

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

พี่ชาย ขอให้คิดใจดี ลงคิดถึงช่วยพี่
ให้น้องตัดแพรลายลงหม่เอาพี่ ตัดผ้าผืนน้อยลงหม่เอาชาย
ถ้าน้องสาวไม่ถ้อแขน ก็คงจะไม่ได้ยู่่นำด้วย

คำขบนี้ เป็นคำขบอันวอนสาว ขอให้ใจดีต่อพี่ชาย ตัดผ้าแพร (ที่มีลวดลาย) ให้พี่ใส่ ตัดผ้าผืนน้อยให้พี่หม่ ถ้าน้องไม่ถ้อแขน ก็คงจะไม่ได้มาอยู่ด้วย (เล่นอื่นก่อนกัน) คำขบนี้ให้ภาพสะท้อน 2 ประการ คือ 1) การที่หญิงสาวตัดผ้าหรือส่งผ้าของตนเองให้ชายหนุ่ม มีความหมายเชิงทอดไมตรี และให้สนใจในตัวฝ่ายชาย ภาพการมอบผ้าของหญิงสาวให้ชายหนุ่มนั้นในวัฒนธรรมอื่นๆ พบเห็นได้ เช่น การให้ผ้าเช็ดหน้าเป็นที่ระลึกแก่คนรักของหญิงสาว เป็นต้น ข้อสังเกตอีกประการ การทอผ้าในสมัยก่อนใช้เวลามาก ต้องใช้ความทุ่มเทและพยายามไม่น้อยกว่าผลงานจะออกมา และผลงานการทอผ้าก็เป็นสิ่งแสดงความละเอียดอ่อนและตัวตนของหญิงสาวด้วยเช่นกัน ดังนั้นการมอบผ้าให้แก่ฝ่ายชายจึงมีความหมายพิเศษค่อนข้างมาก สำหรับในประเพณีอื่นก่อน การนำผ้าทอ (ผ้าเปีย) ไปคล้องฝ่ายชาย เป็น

การให้ไมตรีและยอมรับให้เล่นอันก่อนด้วยกัน 2) การถือแขน หรือจูงแขนชายเข้ามาในบ้าน เป็นการแสดงการยอมรับและอนุญาตให้เข้ามาในบ้าน (ในกรณีนี้คือช่วง) ภาพที่ได้ให้ความรู้สึกงดงามและสุภาพ

ภาพที่ 5-19 คำขั้บสายแ่ง 19

จากภาพที่ 5-19 คำขั้บสายแ่ง 19 ขั้บเป็นภาษาไทยโซ่งโดยคุณแม่บุญสม มียอด ว่า

ฮาบะอ้อนเอ็ดจู้ คือนางดาผู้อยู่เมืองบน (ใหม่ด่อ)
ถ้าซูปฮักเอาฮอยฮาน่า เป็นซังไก่ออยู่หนึ่งก้างล้ำ บ่มีที่จ้ออาศัยด่นื้อ
ถ้าแบ่งฮาบฮักเอาฮาน่า จีเป็นซังไก่อเหลือโดก บ่มีที่บ่อนจิ้นอน
เป็นซังไก่อเหลือกอน บ่มีจิบ่อนจี้ห้อย ใหม่ด่
(จบบทเข้าก้างช่วง)

แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า

เรามาอ้อนวอนทำแฟน เหมือนนางฟ้าที่อยู่เบื้องบน
ถ้าเธอไม่รักเอาพี่ จะเป็นเหมือนไก่ที่อยู่นอกเล้า ไม่มีที่อาศัย
จะเป็นอย่างไก่เหลือโดก ไม่มีที่เกาะที่นอน
จะเป็นอย่างไก่เหลือกอน ไม่มีที่เกาะที่ห้อย
(จบบทเข้าก้างช่วง)

คำขั้บนี้ เป็นตอนจบของบทเข้าก้างช่วง ฝ่ายชายอ้อนวอนขอเป็นคนรักฝ่ายหญิง และเปรียบเธอเหมือนนางฟ้าที่อยู่เบื้องบน ถ้าสาวไม่รับรัก ชีวิตก็จะเหมือนไก่ที่อยู่นอกเล้า ไม่มีที่อาศัย คำขั้บนี้สะท้อนให้เห็นสิ่งน่าสนใจ 2 ประการ คือ 1) คำว่า “ฟ้า” และ “เบื้องบน” มีความผูกพันกับระบบความเชื่อของไทยโซ่งอย่างแนบแน่น สะท้อนให้เห็นวิธีมองจักรวาลว่า มีเมืองที่อยู่บนฟ้า เพราะไทดำมีพื้นฐานความเชื่อว่า เดิมแผ่นดินของมนุษย์กับเมืองฟ้านั้นอยู่ติดกัน มีสายโยงเชื่อมกัน มีรูปพรรณสัณฐานคล้ายดอกเห็ด มนุษย์อยู่ส่วนพื้นดินตอนล่าง ตอนบนเป็นที่อยู่ของผีฟ้า เนื่องจากตอนบนและตอนล่างอยู่ใกล้กันมากทำให้เดินทางไปมาลำบาก บรรพบุรุษของมนุษย์หรือปู่เจ้าจึงตัดสายโยงฟ้าออกจากดิน ฟ้าจึงลอยขึ้นไปสูง (เพ็ญนิภา อินทรตระกูล, 2535, น.51-52), (รัตนพร เศรษฐกุล, 2542, น.30-31) จึงมีเมืองบนคือเมืองฟ้า ที่ถนอนอยู่ และเมืองล่าง คือแผ่นดินที่มนุษย์และสัตว์อยู่ นอกจากนี้ยังมีคำหลายคำที่เกี่ยวข้องกับฟ้าในคำขั้บเข้าก้างช่วงนี้ เช่น ขึ้นก้างฟ้า ข้ามหลืบฟ้า เอ่เกอฟ้า น้ำบน (น้ำจากฟ้า หมายถึงน้ำฝน)

เมืองบน (เมืองฟ้า) เป็นต้น จึงสอดคล้องกับประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญของไทยโชน่ คือ พิธีเสน ซึ่งผูกพันอยู่กับผีบรรพบุรุษและผู้ปกครองเมืองฟ้า คือ แถน หรือผีฟ้า คำดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นการเปรียบเทียบและจินตนาการสิ่งที่อยู่ในความเชื่อและการมองโลกนั่นเอง 2) “ไก่ออกเล่า” ไก่ เป็นสัตว์เลี้ยงทั่วไปประจำบ้านในชนบทกันทุกครัวเรือนอยู่แล้ว เห็นกันชินตา การที่ไก่ออกเล่า ไม่มีที่เกาะ ที่อาศัย ย่อมให้ความรู้สึกที่หุดหุดไม่น้อย ผู้ประพันธ์คำขับนำธรรมชาติที่สัมผัสอยู่กันชินตา มาเปรียบเทียบและจินตนาการให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ เพื่อให้สาวช่วงนี้ใจอ่อน รับพวกตนมาอีกก่อน (เล่นคอน) กัน บทเข้าทางช่วงก็จบถึงตอนนี้

ต่อไปเป็นตัวอย่างการหาความหมายและภาพสะท้อนในบทร้องเพลงขับเอิ้นพร (อวยพร) ขับโดย นางพลอย ฝัฒเพร และ นางบุญมา ช่งยั้งยง ต.ดอนมะเกลือ อ.อุทุมทอง จ.สุพรรณบุรี เนื้อความว่า

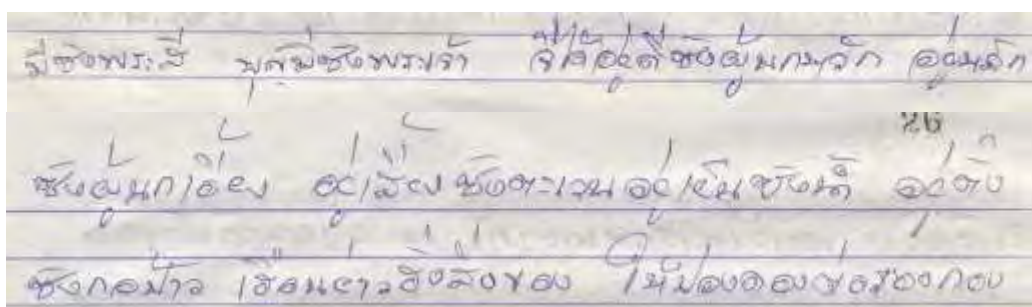
“...กินแล้วจะอวยพรให้เป็นเย็นเป็นสุข

ขอให้อยู่ดีเหมือนนกเอี้ยง

ให้อยู่เลี้ยงเหมือนตะเวน

ไปที่ไหนอย่าให้มีเหตุมาพาล ขอให้รอดปลอดภัยมาคง...”

จากบทขับอวยพร ของเพลงขับสายแปง พบว่า มีอุปมาโวหารที่เปรียบเทียบความคิดหนึ่งไปยังอีกความคิดหนึ่งโดยอาศัยการตีความจากพื้นความเข้าใจที่มีอยู่ ได้แก่ เปรียบความสุขกับนกเอี้ยง เปรียบความมั่นคง (อยู่เลี้ยง) กับ ตะเวน (พระอาทิตย์) จากการวิเคราะห์การเปรียบเทียบเบื้องต้นในตัวอย่างของความสุขกับนกเอี้ยง พบว่า ชาวไทยโชน่มองนกเอี้ยงเป็นสัตว์ที่มีความสุขความสบาย จึงได้อวยพรให้ผู้ที่รับพรนั้น ให้มีความสุขความสบายดังเช่น นกเอี้ยง นางบุญมา ช่งยั้งยง (ผู้บอกข้อมูลจาก ต.ดอนมะเกลือ อ.อุทุมทอง จ.สุพรรณบุรี) ให้สัมภาษณ์คณะผู้วิจัยว่า “นกเอี้ยงเป็นสัตว์ที่มีอิสระ อยากจะบินไปเกาะหลังควายตัวนั้นที่ ตัวโน้นที่ ชีวิตมีความสุข” สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ นางบุญมา มียอด (ผู้บอกข้อมูลจาก ต.สะแกกราย อ.เมือง จ.นครปฐม) กล่าวว่า “ชีวิตของนกเอี้ยงไม่ต้องทุกข์ร้อนใด ๆ ใช้ชีวิตสบาย ๆ หากินบนหลังควาย โดยที่ควายเองก็ได้เดือดร้อนหรือต้องการสิ่งตอบแทนหรือเรียกร้องสิ่งใดใดจากนกเอี้ยง มันช่างเป็นชีวิตที่มีความสุข”

ภาพที่ 5-20 ตัวอย่างการบันทึกเนื้อร้องเพลงขับสายแปงบทเอิ้นพรจากสมุดบันทึกที่กล่าวถึงนกเอี้ยงของคุณแม่บุญสม มียอด ผู้บอกข้อมูลบ้านสะแกกราย ต.ดอนยายหอม อ.เมือง จ.นครปฐม

หากศึกษาเปรียบเทียบกับทัศนคติของคนไทย กลับมองนกเอี้ยงอีกแง่มุมหนึ่ง ดังบทอาขยาน จากดอกสร้อยสุภาสิต ของหลวงวิจิตรวาทการ ที่กล่าวถึงนกเอี้ยงว่า

“นกเอี้ยง นกเอี้ยง คนเข้าใจว่าเจ้าเลี้ยซึ่งความเฒ่า

แต่นกเอี้ยงนั้นเลี้ยงทำงานเบา แม้อาหารก็ไปเอาบนหลังควาย

เปรียบเหมือนคนทำตนเป็นกาฝาก รู้มากเอาเปรียบคนทั้งหลาย

หนึ่งงานหนักคอยสมัครงานสบาย จึงน่าอายเพราะเอาเอี้ยงนกเอี้ยงเอย”

จากการมอง “นกเอี้ยง” ด้วยมุมมองที่แตกต่างกัน สะท้อนให้ภาพความคิดในเชิงสังคมได้ระดับหนึ่ง การมองแบบกลุ่มคนไทย อาจจะมองเปรียบเทียบเข้ากับการได้เปรียบหรือเสียเปรียบ หรือการพึ่งพาอาศัยกันในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หากแต่ทัศนคติในการมอง “นกเอี้ยง” ของชาวไทยโง่ง ที่มองผ่านมุมมองแห่งความสุข เป็นทัศนะที่มองข้ามประเด็นการเบียดเบียน เป็นทัศนะที่สะท้อนถึงวิถีที่มองเรื่องของการให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นทัศนคติที่เป็นภาพสะท้อนของการพึ่งพาอาศัยกันของกลุ่มชาติพันธุ์ และในอีกทัศนะของผู้วิจัยมองว่า ความสุขของนกเอี้ยงที่เป็นภาพตัวแทนของไทยโง่ง สะท้อนให้เห็นถึงความสุขที่ผูกติดอยู่กับธรรมชาติ ท้องทุ่งนา แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตการเกษตรของลาวโง่งอีกประเด็นหนึ่ง

ตัวอย่างการมอง “นกเอี้ยง” จากการถ่ายทอดผ่านบทเพลงขับสายแปง ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแผนภูมิภาพเพื่อทำความเข้าใจถึงความหมายและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้ดังนี้

นกเอี้ยง

● ความหมายตรง (denotation) – นกชนิดหนึ่ง หากินทั่วไป หากินแมลงบนหลังควาย
ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม – วิถีชีวิต / ธรรมชาติ / การเกษตร

● ความหมายแฝง (connotation) – ความสุข ความสบาย ไร้กังวล

● ภาพสะท้อนผ่านอัตลักษณ์ – ความเรียบง่าย / การพึ่งพาอาศัยไม่หวังสิ่งตอบแทน

สรุปบทที่ 5

การศึกษาความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง ใช้ข้อมูลคำขับสายแปงที่ได้บันทึกไว้ด้วยภาษาไทยโง่งโดยพ่อจรรย์ จอมบุญ ปัจจุบันบันทึกดังกล่าวมีอายุราว 55 ปี โดยได้สืบทอดท่องจำมาจากคุณพ่อของท่าน คือ คุณตาก้า จอมบุญ เนื้อความเหล่านั้นน่าจะมีความสืบเนื่องมาไม่ต่ำกว่า 100 ปี ในงานวิจัยนี้ใช้บทขับชื่อ “เข้ากางขวง” ในการศึกษาคำขับสายแปง ความหมาย และภาพสะท้อน

ในประเพณีอินทอน เริ่มต้นในช่วงเดือนเมษายนเป็นระยะเวลาราว 1 เดือน เมื่อฝ่ายชายจะรวมตัวกันกลุ่มๆ ละ 15-20 คน ตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆ เมื่อเดินทางไปยังช่วงใดที่ต้องการเล่นคอน ก็จะส่งตัวแทนไปกล่าวคำร้องทักทายด้วยเพลงขับสายแปง ชักชวนให้สาวๆ ตอบรับด้วยบทขับที่เรียกว่า “บทเข้ากางขวง”

บทเข้าทางขวง
(แปลเป็นภาษาไทยคุณแม่บุญสม มียอด)

(ฝ่ายชายขับ)

เพราะรักจึงได้ชวนกันมา (ซ้ำ) เราเดินข้ามป่าแฝกที่ไพลาม
ย่ำเท้าข้ามป่าขามใบน้อย ถึงบ้านสาวน้อยเวลาไก่ขันเนื่อง
ความรักของหนุ่มสาวคอยแต่จะให้ถึงเดือนสามข้าวเป็นปี
พอเดือนสี่ขึ้นทางฟ้า ถึงเดือนห้าจึงได้มาถึงบ้านสาวคนรัก
อันทางที่จะไปมีมากเท่าฟ้า เขาก็ว่ามันไม่ดีเหมือนสาวบ้านนี้
ความรักสาวหนุ่มนี้ จึงได้แต่งตัวทรงดำ เพราะยังไม่ถึงประเพณีตั้งแต่ปู่ย่าตายาย

มากันมากมายทั้งหนุ่มใหญ่หนุ่มเล็ก มาทั้งหัวหน้าหมอบีหมอแคน
เอาแหวนวงงามใส่มือนิ้วก้อย มาทั้งหนุ่มน้อยคอยอยู่ข้างหลัง
หนุ่มๆ ที่มาเป็นเหมือนใบตองแห้งทั่วเมือง ใบตองเหลืองทั่วบ้าน
ข้ามหลืบฟ้ามาตกบ้านน้องสาว

(ฝ่ายหญิงขับ)

เราสาวๆทั้งหลายจะรัก และรับเป็นเพื่อนพี่น้อง
เพราะ (หนุ่มๆ) เดินทางมาไกล
จะรับรักเอาให้เหมือนพี่เหมือนน้อง เหมือนดั่งกลองรักษาความดัง
ถ้าไม่รักเอา ก็กลัวจะเป็นคนนอกนา นอกบ้าน ถ้าไม่กักเอาไว้ก็คงจะวิ่งหนีไปทั่ว
สาวๆทั้งหลาย เรามาลองชิมดู ชิมพริกสวนเหนือ มะเขือสวนใต้
ส้มผักตะไคร้ จิงข่า ยาฮอ (เพิ่มเติม)

ต้นหม่อนแตกใบอ่อน ผู้เป็นหนุ่มแดนไกล มาถึงบ้านสาวเดือนห้า
น้ำบ่าบนยังตก น้ำบ่าบกยังไหล หนุ่มทางไกลยังมาถึง
ไก่เถื่อนยังบินตกนา กาดำยังบินตกทุ่ง
ตกทุ่งผีเสื้อเหลือง ตกเมืองผีเสื้อขาว กระพือปีกบินมา
น้ำไหลเข้าหัวทุ่ง ให้เข้ามา น้ำไหลเข้าหัวนา ให้กินไว้
น้ำไหลเข้าหน้าบ้าน ให้ชุดคลองดักไว้
ให้มันอยู่บริเวณบ้านสาวเรียบรางนี้ (เพิ่มเติม)

(ฝ่ายชายขับ)

ถ้าสาวไม่ปิดคัน ไม่ขวางทางน้ำ ถ้าไม่สร้างเอาไว้ ก็จะไม่ไหลลงทะเล
 หนุ่มมาเราจะยืนไฟ ไตมาเราจะยืนน้ำ คนแก่ไม่มีฟันเราจะส่งตะบันหมาก
 พี่ชาย ขอให้คิดใจดี ลงคิดถึงช่วยพี่
 ให้น้องตัดแพรลายลงหม้อเอาพี่ ตัดผ้าผืนน้อยลงหม้อเอาชาย
 ถ้าน้องสาวไม่ถือแขน ก็คงจะไม่ได้อยู่ด้วย
 เรามาอ่อนวอนทำแฟน เหมือนนางฟ้าที่อยู่เบื้องบน
 ถ้าเธอไม่รักเอาพี่ จะเป็นเหมือนไก่ที่อยู่นอกเล้า ไม่มีที่อาศัย
 จะเป็นอย่างไก่เหลือโดก ไม่มีที่เกาะที่นอน
 จะเป็นอย่างไก่เหลือคอน ไม่มีที่เกาะที่ห้อย
 (จบบทเข้าทางขวง)

จากเนื้อหาในบทขับสายแปง “เข้าทางขวง” ความหมาย การตีความ และการเปรียบเทียบ
 ข้อมูลจากภาคสนาม พบ ภาพสะท้อนในหลายประเด็น ดังนี้

– ชื่อ ที่มา ประวัติ

คำขึ้นต้นในคำขับลำนำของไทยโซ่ง ในบทพักท่ายเข้าบ้านต้นขวง มีคำว่าแปงอยู่ คือ " เสี่ยงมัก
 แปง" แปลความหมายว่า "เพราะรัก" การขับลำนำในประเพณีอื่นก่อนที่เรียกกันว่า "ขับสายแปง" จึงน่าจะ
 ส่วนจากการขึ้นต้นคำขับดังกล่าว และก็ใช้เป็นชื่อเรียกขับลำนำในกรณีอื่นๆ ด้วย เช่น ขับเล่าเรื่อง ขับ
 อวยพร ขับเรียกขวัญ ขับเกี้ยวสาว และขับกล่อมเด็ก ว่า เป็นขับสายแปงด้วยเช่นกัน

ในคำขับมีคำว่า “เรียบรมาง” ปรากฏอยู่ คำนี้ เป็นชื่อเดิมที่ใช้เรียกบ้านสะแกราย

– ภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม บ้าน-เมือง-ทุ่ง

ในบันทึกคำขับของพ่อจรัญ จอมบุญ ซึ่งเป็นพี่ชายคนโต ของแม่บุญสม มียอด ได้ให้ภาพภูมิ
 ประเทศในช่วง 60-100 ปีที่แล้ว ซึ่งเต็มไปด้วยป่า การเดินทางลำบาก ในหมู่บ้านก็เป็นภาพชีวิตในชนบท
 สมัยก่อน ที่มีเสียงไก่ขันรับกันเป็นทอดๆ ยามเช้าตรู่ สมัยก่อนเดินทางกันด้วยเท้า ต้องบุกป่าฝ่าดง ข้าม
 ป่าแฝกที่โดนไฟเผา กว่าจะมาถึงบ้านสาว (ขวง)

ภาพ ข้าวโนนา ไก่ขันยามเช้าในชนบท ป่าแฝก ป่าขาม ต้นกล้วยในทุกบ้าน พี่ผักสวนครัว
 นานาชนิด ต้นหม่อนแตกใบอ่อน ไก่เถื่อนโนนา กาในท้องทุ่ง ผีเสื้อสีเหลืองสีขาวยกระพือปีกบินไปบินมา
 และ ไก่ที่เลี้ยงตามบ้านทั่วไป ภาพเหล่านี้คือสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันในสมัยก่อนของชาวไทยโซ่ง ที่
 ถูกบันทึกลงในเพลงขับสายแปง

– ฤดูกาล-เวลา

เดือนสามข้าวเป็นปี หมายถึงเป็นช่วงที่ข้าวตั้งท้อง และลำต้นข้าวมีความแข็งแรงและเหนียวพอให้
 เด็ก ๆ เอาปล้องข้าวมาทำเป็นปีเป่าเล่นกัน และประมาณกลางเดือนสามการเก็บเกี่ยวก็เริ่มขึ้น เข้าเดือน
 สี่คิดถึงสาวคนรัก ช่วงของการเก็บเกี่ยวข้าวใกล้เสร็จเรียบร้อยแล้ว ใจก็เฝ้าแต่คิดถึงให้ไปนอนก่อนไวๆ ขึ้น

เดือนห้าเป็นช่วงเสร็จสิ้นจากฤดูกาลทำนา การเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อย เวลาชีวิตของหนุ่มสาวชาวไทยโซ่ง ก็เข้าสู่เทศกาลอื่นก่อน หนุ่มๆ ที่คิดถึงสาวบ้านโน้น บ้านนี้ ก็ได้จังหวะเดินทางไปหา ไปเล่น อื่นก่อน ไปหาสาวคนรัก ในบทขับก็ได้บรรยายไว้ว่า พอถึงเดือนสี่ จิตใจก็ไม่อยู่กับเนื้อกับตัว ฝ่าแต่คอย ให้ถึงเดือนห้าไฉไล พอเดือนห้ามาถึง ก็จะได้ไปหาสาวคนรัก ส่วนคำขับที่ว่า "ใบตองแห้งทั่วเมือง ใบตอง เหลืองทั่วบ้าน" เป็นการแสดงอารมณ์ ว่า ชายหนุ่มตกอยู่ในสภาพ แห้งแล้ง ไร้ชีวิตชีวา ยากที่จะทนอยู่ ต้องการไปหาสาวคนรักให้ได้

– *โลกทัศน์ ชีวิตทางสังคม การทำนา*

การแต่งตัวแบบไทยทรงดำ การไม่ละทิ้งประเพณี คงเป็นความรู้สึกที่ตกทอดกันมานานแล้วในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง จากคำขับสายแปงว่า “เสียงมักกันฮายังเอากันนุ่งส้างเสื้อ สนแล้วไหมลาวมาต่อ เขายังบอเฮ็ดมิดีปุตานาย” หมายถึง แต่งตัวทรงดำ เพราะไม่ละทิ้งประเพณีแต่ปู่ย่าตายาย สิ่งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัย “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” (Ethnicity Language Culture and Ethnic Tourism Development) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัย มหิดล (2552-2554) ที่ได้ทำการสำรวจทัศนคติและความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ ในภูมิภาคตะวันตก พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งมีทัศนคติและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ในเชิงบวก จนได้รับเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในโครงการวิจัยดังกล่าว

การวางตัวของหนุ่มสาวเมื่อเจอกันใหม่ๆ ก็ให้คิดเหมือนอย่างพ้อย่างน้อง เป็นการให้เกียรติกัน ทั้งสองฝ่าย

คำขับได้สะท้อนให้เห็นอาชีพหลักของไทยโซ่งในสมัยก่อนอย่างชัดเจน คือ การทำนา มีการเปรียบเทียบภาพการปล่อยน้ำเข้านา การกักน้ำในนา เหมือนหนุ่มๆ ที่เดินทางมา สาวๆ จะปล่อยให้เข้ามา และกักเอาไว้ เพื่อมิให้ต้องเร่ร่อนไปไกล นอกจากนั้นยังมีคำเปรียบเทียบที่น่าสนใจเกี่ยวกับนา คือ “คนนอกนา” เป็นการเปรียบเทียบถึงคนเร่ร่อน ไม่มีนา ไม่มีอาชีพ

– *จักรวาล เมืองฟ้า-เมืองลุ่ม*

คำหลายคำในบทขับ ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อและวิธีการมองจักรวาล เช่น ขึ้นทางฟ้า ข้าม หลับฟ้า เอ่กอฟ้า น้ำบน (น้ำจากฟ้า หมายถึงน้ำฝน) น้ำบก (น้ำบนดิน ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง) เมืองบน (เมืองฟ้า) นางดา (นางฟ้า นางเทวดา) คำเหล่านี้สะท้อนให้เห็นวิธีมองจักรวาลว่า มีเมืองที่อยู่บนฟ้า ด้วยพื้นฐานความเชื่อว่า เดิมแผ่นดินของมนุษย์กับเมืองฟ้านั้นอยู่ติดกัน มีสายโยงเชื่อมกัน มีรูปพรรณ สันฐานคล้ายดอกเห็ด มนุษย์อยู่ส่วนพื้นดินตอนล่าง ตอนบนเป็นที่อยู่ของผีฟ้าหรือแถน

การศึกษาความหมายและภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปงนั้น จะเห็นว่า เริ่มต้นด้วยการ วิเคราะห์ความหมายจากคำขับที่ปรากฏอยู่ในเพลงขับสายแปง ด้วยการสังเกตการปรากฏขึ้นของเนื้อหาที่มีความโดดเด่นที่อยู่ในรูปแบบของคำ หรือประโยค ทั้งนี้ อาจจะแสดงอยู่ในรูปแบบของสัญลักษณ์ที่มีความหมายตรงและความหมายแฝง หรือเป็นภาพเปรียบเทียบที่ซ้อนทับกันอยู่ในคำขับนั้น เมื่อหา ความหมาย หรือภาพเปรียบเทียบได้แล้ว จำเป็นจะต้องสอบถามกับผู้รู้ซึ่งเจ้าของวัฒนธรรมอีกชั้นหนึ่ง

เพราะคำขับเหล่านี้อยู่ในบริบททางวัฒนธรรมของไทยโง่งในช่วง 60-100 ปีที่ผ่านมา และบางครั้งความหมายก็ถูกซ่อนไว้ในรูปบทกวี ที่ไม่สามารถแปลความหมายตามตัวอักษรได้ แม้นเจ้าของวัฒนธรรมเองก็อธิบายให้ชัดเจนไม่ได้เช่นกัน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เกิดจากสามสาเหตุ คือ

- 1) การหมดไปของประเพณีอื่นก่อน ทำให้ไม่มีการเรียนรู้สืบทอดเพลงขับสายแปง
- 2) ไทยโง่งรุ่นหลังได้รับอิทธิพลของคำศัพท์ในภาษาไทยกลางเข้ามาใช้ปนกันไปกับภาษาไทยโง่ง
- 3) บทขับสายแปง มีภาษากวีที่สื่อความหมายเชิงเปรียบเทียบ การแปลความหมายตรงตัว อาจไม่ตรงกับความหมายที่ผู้ประพันธ์หรือผู้ขับต้องการ

การศึกษาความหมายและภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปงเปรียบเสมือนภาพต่อเล็กๆ หลายๆ ภาพประกอบกัน เพื่อให้เห็นถึงโลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และความงามทางศิลปะผ่านความหมายทางเสียงและภาษาของชาวไทยโง่ง ภาพต่อเล็กๆ เหล่านี้ รวมกันเป็นภาพที่กว้างขึ้น ให้มองเห็นภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมของชาวไทยโง่งในหลายมิติ ก่อเกิดเป็นความเข้าใจต่อกันทางวัฒนธรรม ทั้งจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและต่างวัฒนธรรม

บทที่ 6

การถ่ายทอดเพลงขับสายแปงสู่กระบวนการทัศน์ใหม่ในการสืบสาน

6.1 การสืบสานเพลงขับสายแปง

เมื่อกล่าวถึงเพลงขับสายแปงในแง่มุมทางวัฒนธรรมการดนตรี อาจมองเห็นภาพของความงามหรือสุนทรียะที่สื่อผ่านเสียงที่มีทำนองไพเราะ ผู้ที่เป็นพ่อเพลง-แม่เพลงต่างบรรจงสรรสร้างคามงดงามผ่านเสียงร้องเพื่อสื่อความหมายจากเนื้อร้องของบทเพลง หากพิจารณาอีกแง่มุมของการสืบสาน พบว่าเพลงขับสายแปง มีลักษณะการถ่ายทอดอยู่ 2 ลักษณะ คือ 1) การถ่ายทอดระบบมุขปาฐะ และ 2) การถ่ายทอดระบบลายลักษณ์ การถ่ายทอดระบบมุขปาฐะ คือการร้องให้ฟัง จำให้แม่นยำ ลักษณะการถ่ายทอดแบบนี้ เป็นรูปแบบของการถ่ายทอดผ่านระบบวัฒนธรรมแบบมนุษย์สัมพันธ์สมนุษย์ เป็นวิถีที่เน้นการลงมือปฏิบัติ ถ่ายทอดผ่านสำเนียงเสียงพูดเสียงร้อง ผู้เรียนรู้ในวิชาจึงจำเป็นต้องใช้ความสามารถและความจำในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม ดังเช่น การบอกเล่าถึงวิถีชีวิตของนางบัว พุ่มพวง อายุ 81 ปี แม่เพลงชาวหมู่บ้านบางหมาก อ.เมือง จ.ชุมพร เล่าถึงเหตุการณ์ในอดีตที่พอสะท้อนภาพเพลงขับสายแปงในสังคมสมัยนั้นได้ว่า

“สมัยที่แม่สาว ๆ แถบชุมพรนี้ไม่ค่อยมีผู้บ่าวมาร่วมร้องขับสายแปงกับแม่หรือ เพราะเราอพยพมาไกล แต่แม่ก็พอจะร้องเพลงขับได้บ้าง เพราะสมัยเด็ก ๆ เคยได้ยินและเห็นพวกพี่ ๆ น้อง ๆ เขาเล่นและร้องกันที่เพชรบุรี สมัยก่อนพอในช่วงที่เขาย้ายลูกช่วงกัน ก็จะมีการร้องขับสายแปงโต้ตอบกันหนุ่มสาวคู่ไหนที่หลงใหลชอบพอกันก็จะแยกคู่กันออกจากกลุ่มไปพลอดรักกัน แต่เขาไม่ได้มีอะไรเกินเลยกันนะ สมัยก่อนผู้หญิงรักนวลสงวนตัว เพียงแต่เปิดโอกาสให้ฝ่ายชายได้พลอดรัก (จีบ) แต่เมื่ออพยพมาที่ชุมพร ช่วงแรกอพยพมาอยู่ในตัวเมืองชุมพร ตอนนั้นอยู่ในแป็บเดียวก็ต้องย้ายออก เพราะแถวนั้นน้ำท่วมบ่อย แล้วจึงย้ายมาอยู่ที่บางหมากจนถึงปัจจุบันนี้แหละ เวลานั้น พวก “จำป้อ”⁹ จะรังเกียจเรา หาว่าเราเป็นลาว เพราะเรากินปลา ร้า ช่วงนั้น แม่ก็ยังขับเพลงขับสายแปงนะ จะร้องช่วงเวลาเบื้อ ๆ หรือกำลังทำงาน มีครั้งหนึ่งเคยโดนตะโกนด่าจากคนที่ได้ยินเพลงที่แม่ขับด้วย เขาตะโกนว่า ร้องอะไร น่ารำคาญโว้ย” (สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2556)

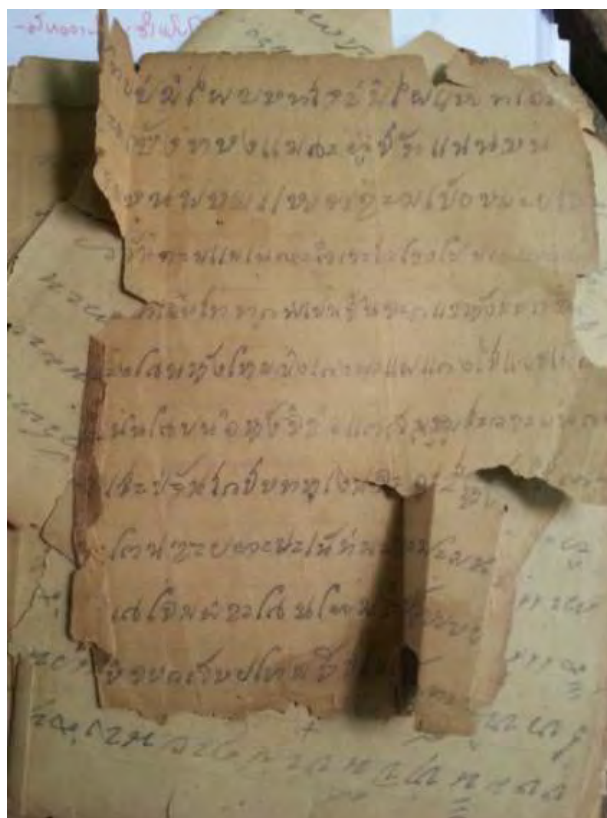
ส่วนการถ่ายทอดในระบบลายลักษณ์ จะเป็นอยู่ในลักษณะของการบันทึกจดจำสิ่งที่ได้เรียนรู้และฝึกฝนมา การถ่ายทอดในระบบลายลักษณ์จึงอยู่ในรูปแบบของการบันทึกเฉพาะเนื้อร้องของเพลงขับสายแปงเพียงเท่านั้น มิได้มีการบันทึกในส่วนของการทำนองหรือวิธีการร้องใดๆ ทั้งสิ้น จากการเก็บข้อมูล

⁹ “จำป้อ” เป็นชื่อเรียกที่ชาวไทยเชื้อชเวียงเรียกแทน คนไทยภาคใต้ /คนไทยชุมพร ส่วนคนไทยที่พูดภาษากลางหรือคนไทยที่จังหวัดเพชรบุรี ชาวไทยเชื้อชเวียงจะเรียกว่า “บั๊กโกย” (อำนาจ แสงทอง, สัมภาษณ์ 26 กุมภาพันธ์ 2556)

ภาคสนามที่ผ่านมา (นครปฐม เพชรบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี เลย์ และชุมพร) ผู้วิจัยสามารถรวบรวม ลักษณะการบันทึกเพลงขับสายแปงได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1) การบันทึกด้วยภาษาไทดำ

การบันทึกด้วยภาษาไทดำนี้ เป็นการบันทึกฉบับเก่าแก่ของผู้ที่เป็นลูกหลานที่อพยพมาในช่วงแรก ๆ การบันทึกด้วยภาษาไทดำ เป็นการใช้ตัวอักษรของภาษาไทดำในการบันทึกเนื้อร้องเพลงขับสายแปง วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เป็นกระดาษธรรมดา บันทึกด้วยหมึกปากกาหรือดินสอ ตัวอย่างของหลักฐานของข้อมูลที่น่าสนใจนั้น เป็นข้อมูลจากนางบัว พุ่มพวง ชาวไทยทรงดำ อายุ 86 ปี ซึ่งได้กล่าวว่า บันทึกดังกล่าวได้รับเป็นมรดกตกทอดจากผู้เป็นพ่อ ซึ่งผู้เป็นพ่อนั้นได้รับมาจากบุคคลอื่น (ไม่สามารถระบุตัวตน) ได้ คาดว่าหลักฐานการบันทึกด้วยภาษาไทดำฉบับนี้ มีอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี

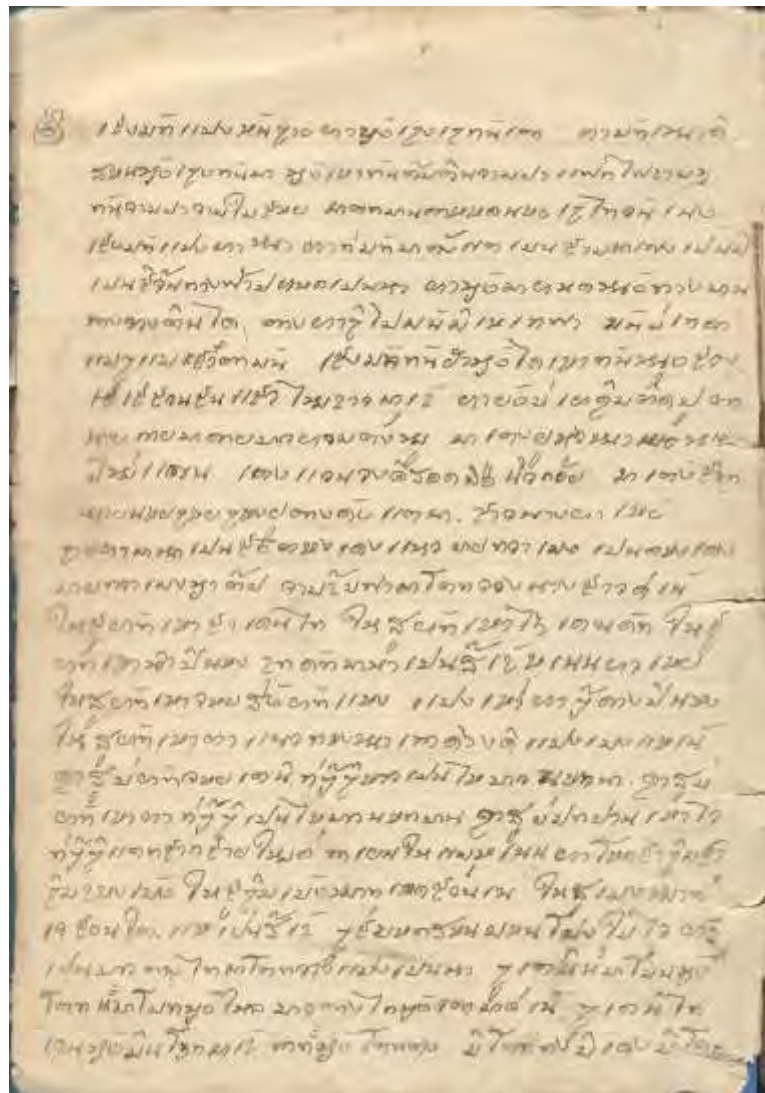

ภาพที่ 6-1 ตัวอย่างหลักฐานการบันทึกเพลงขับสายแปงด้วยภาษาไทดำ
(มรดกตกทอดของนางบัว พุ่มพวง ต.บางหมาก อ.เมือง จ.ชุมพร)

2) การบันทึกด้วยภาษาไทยโซ่ง

การบันทึกด้วยภาษาไทยโซ่ง เป็นการบันทึกด้วยการใช้ตัวอักษรของภาษาไทยโซ่งที่มีการพัฒนาผสมผสานระหว่างอักษรของภาษาไทดำจนกลายเป็นลักษณะของภาษาไทยโซ่งในปัจจุบัน ลักษณะการบันทึกเช่นนี้ พบได้ทั่วไปจากแหล่งข้อมูลจากบรรดาพ่อเพลงแม่เพลงในรุ่นปัจจุบัน (ช่วงอายุ

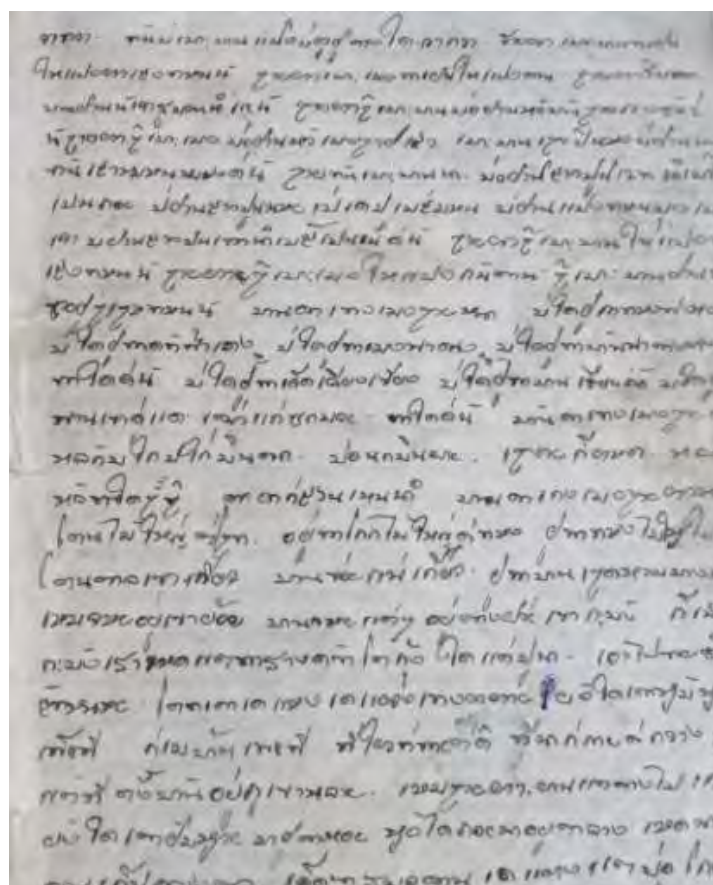
ประมาณ 50-70 ปี) โดยส่วนใหญ่มักเป็นมรดกตกทอดจากครูผู้สอน หรือไม่ก็เป็นของคนในครอบครัวที่ได้บันทึกเนื้อร้องเพลงขับสายแปงไว้

ภาพที่ 6-2 ตัวอย่างการบันทึกเพลงขับสายแปงด้วยภาษาไทยโซ่ง (มรดกตกทอดของนางบุญสม มียอด ต.สะแกราย อ.เมือง จ.นครปฐม)

3) การบันทึกด้วยภาษาไทยโซ่งผสมกับอักขระภาษาไทย

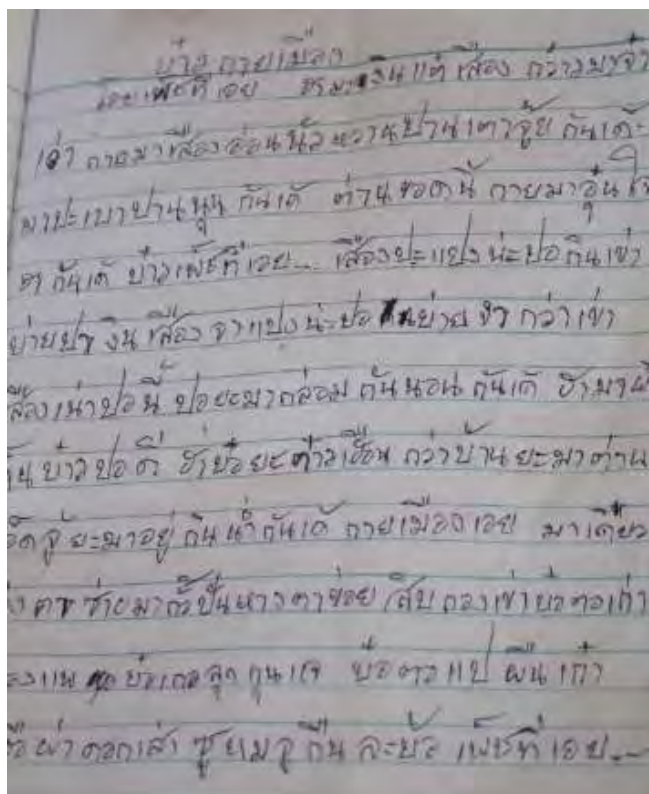
การบันทึกด้วยภาษาไทยโซ่งผสมกับอักขระภาษาไทย เป็นการบันทึกที่มีการพัฒนาและผสมผสานกันระหว่างอักขระภาษาไทยโซ่งและอักขระภาษาไทย เป็นยุคใหม่ของการบันทึกที่มีอิทธิพลของภาษาไทยเข้ามา การบันทึกในลักษณะเช่นนี้ พบได้ทั่วไปจากแหล่งข้อมูลจากบรรดาพ่อเพลงแม่เพลงในรุ่นปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นการบันทึกด้วยตัวเองเพื่อจดจำ

ภาพที่ 6-3 ตัวอย่างการบันทึกด้วยภาษาไทยซึ่งผสมกับอักขระภาษาไทย
ของนางหนูจรรยา ไพศุณย์ ต.นาป่าหนาด อ.เชียงคาน จ.เลย

4) การบันทึกด้วยอักขระภาษาไทยแต่ใช้คำศัพท์และการผันวรรณยุกต์ตามเสียงภาษาไทยโง่ง

การบันทึกด้วยอักขระภาษาไทยแต่ใช้คำศัพท์และการผันวรรณยุกต์ตามเสียงภาษาไทยโง่ง เป็น การบันทึกในยุคปัจจุบัน อาจเป็นเพราะเนื่องจาก ผู้บันทึกไม่รู้วิธีการเขียนภาษาไทยโง่ง ดังนั้น การ บันทึกด้วยจดจำจึงต้องอาศัยความสามารถในภาษาไทยแต่ผสมผสานการผันเสียงวรรณยุกต์ตามเสียงใน ภาษาไทยโง่งหรือเสียงร้อง การบันทึกในลักษณะเช่นนี้ พบได้ทั่วไปจากแหล่งข้อมูลจากบรรดาพ่อเพลง แม่เพลงในรุ่นปัจจุบัน

ภาพที่ 6-4 การบันทึกลักษณะการใช้อักขระภาษาไทยแต่ใช้คำไทยโง่งและการผันวรรณยุกต์ตามเสียง
บันทึกของนางวิไล สระทองหน ต.สระสี่มุม อ.กำแพงแสน จ.นครปฐม

จากลักษณะการถ่ายทอดในลักษณะต่าง ๆ สู่การบันทึกเพลงขับสายแปงในรูปแบบที่แตกต่าง กัน ทำให้เพลงขับสายแปงนั้นยังคงอยู่และคงรูปของการขับร้องในวิถีชีวิตของชาวไทยโง่งซึ่งอาจไม่ ผิดเพี้ยนไปจากบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยการคงอยู่ของเพลงขับสายแปงนั้น กลับมีข้อมูลที่ตัวของ ศิลปินเพียงอย่างเดียว ซึ่งหน้าที่การสืบทอดนั้น ก็เป็นความรับผิดชอบของคนในสังคมไทยทรงดำเช่นกัน กล่าวคือ ศิลปินและผู้เสกเสียงของเพลงขับสายแปง จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสนับสนุนส่งเสริมกัน แต่ทว่า ความสมดุลทางศิลปะดังกล่าวกลับถูกผลกระทบจากวัฒนธรรมรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมของคน ไทยหรือวัฒนธรรมใหม่ของแต่ละยุคสมัย ล้วนเป็นปัจจัยหลักให้เพลงขับสายแปงลดบทบาทหน้าที่ลงไป

นายพนัส ล้วนเมือง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเขาย้อย อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี ได้ตั้ง ข้อสังเกตและกล่าวถึง เพลงขับสายแปงที่เริ่มจะหายไปและไม่มีผู้สืบทอดของแต่ละพื้นที่ เนื่องจากใน ปัจจุบันเพลงขับสายแปงได้ถูกลดความบทบาทอีกทั้งไม่มีผู้สืบทอดวิชาการขับ และอีกสาเหตุหนึ่งคือ ผู้ฟังจะฟังไม่รู้เรื่อง เนื่องจากเนื้อร้องโดยส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อร้องที่ได้รับการสืบทอดกันมาด้วยความจำ ดังนั้น ภาษาที่ปรากฏอยู่ในเนื้อเพลงดังกล่าวจึงเป็นภาษาดั้งเดิมที่คำศัพท์บางคำยากที่จะทำความเข้าใจ ประกอบกับในยุคปัจจุบัน คนรุ่นหลังหรือไทยโง่งรุ่นใหม่ก็พูดภาษาไทยโง่งกันน้อยลง ทำให้ไม่เข้าใจสิ่งที่ ร้องที่ขับ ดังนั้น เมื่อฟังไม่เข้าใจจึงส่งผลให้ไม่สนใจและไม่สืบทอด และในท้ายที่สุด เพลงขับสายแปงก็จะ เริ่มหายไปทุกที สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของนางบุญสม มียอด แม่เพลงหมู่บ้านสะแกราย อ.เมือง

จ.นครปฐม และ นางหนูจร ไพศุณย์ แม่เพลงหมูบ้านนาป่าหนาด อ.เชียงคาน จ.เลย ที่กล่าวว่า เพลงขับสายแปง เป็นเพลงที่มีเนื้อหาเข้าใจยาก เนื่องจากมีคำหรือคำศัพท์เก่าที่อาจฟังแล้วไม่เข้าใจ แม้แต่คนไทยเองยังฟังไม่เข้าใจ อีกทั้งยังไม่มีผู้สืบทอดเพลงขับสายแปงอีกด้วย ส่วนสมุดที่บันทึกเพลงขับสายแปง ก็จัดไว้เพื่อป้องกันการลืมเนื้อร้องและอีกส่วนหนึ่งก็เป็นมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ อย่างไรก็ตาม นางถนอม คงยิ้มละมัย ปราชญ์ชาวไทแห่งอำเภอเขาย้อย อ.เขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ได้ร่วมกับชาวไทยทรงดำในท้องถิ่น จัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมฯ ขึ้นมาเพื่อการสืบสานและเผยแพร่ประเพณีวัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งหนึ่งในภารกิจคือ การถ่ายทอดวิชาการขับเพลงขับสายแปงให้แก่เยาวชนลูกหลานไทยทรงดำ ปัจจุบันมี นายเฉลา อาจเอื้อม ซึ่งเป็น “หมอขับ” ที่คอยถ่ายทอดวิชาดังกล่าว

6.2 กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานเพลงขับสายแปง

นางวิไล สระทองหน แม่เพลงหมูบ้านสระสี่มุม อ.บางเลน จ.นครปฐมได้กล่าวว่า โดยความจริงแล้ว เพลงขับสายแปงก็ยังมีผู้ที่สนใจเป็นจำนวนมาก เพียงแต่ไม่มีพื้นที่หรือโอกาสที่จะได้ฟังมากกว่า ที่กล่าวเช่นนี้เนื่องจาก ปัจจุบัน นางวิไล สระทองหนเป็นหนึ่งในศิลปินที่ต้องขับสายแปงออกอากาศผ่านวิทยุ คลื่น AM 630 ซึ่งจัดเป็นคลื่นวิทยุของชาวไทยโซ่งที่ใช้สื่อสารและประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่อกัน โดยการดำเนินงานของนายสามชัย ธีระพงศ์ วันใดที่เสียงเพลงขับสายแปงได้ออกอากาศ นางวิไล สระทองหน กล่าวว่า วันนั้น จะต้องคอยรับโทรศัพท์จากแฟนเพลงที่โทรมาชื่นชมและให้กำลังใจเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 6-5 สัมภาษณ์นางวิไล สระทองหน หมูบ้านสระสี่มุม อ.บางเลน จ.นครปฐม (18 ม.ค 2555)
ศิลปินหรือ “หมอขับ” เพลงขับสายแปงผ่านคลื่นวิทยุ
และได้รับการยกย่องให้เป็น “หมอ” ในพิธีต่าง ๆ ของชาวไทยโซ่ง

นอกจากการใช้สื่อในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพลงขับสายแปงในลักษณะของการใช้เทคโนโลยีระบบวิทยุ ปัจจุบันยังมีการใช้โลกอินเทอร์เน็ตในการเผยแพร่สื่อที่เกี่ยวกับเพลงขับสายแปงอยู่เป็นจำนวนมาก เนื่องจาก คุณสมบัติของโลกอินเทอร์เน็ตนั้น เป็นโลกของการติดต่อสื่อสารที่มีความ

ถ่ายทอด สะดวก อำนวยต่อการมีปฏิสัมพันธ์ได้ในทุกเวลา สถานที่ เพียงแต่มีเครื่องอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่พร้อมเชื่อมโยงเอาบุคคลสองบุคคล หรือ ระหว่างกลุ่มบุคคลเข้าไว้ด้วยกัน สามารถก่อให้เกิดชุมชนแห่งใหม่เกิดขึ้น การก่อรูปของชุมชนได้ผลิตโครงสร้างสังคมแบบใหม่ด้วยนวัตกรรมใหม่ที่สามารถเปลี่ยนแปลงนิยามของคำว่าชุมชนที่มี “พื้นที่” เป็นปัจจัยพื้นฐานที่นำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์จนนำไปสู่การสร้างเครือข่ายในรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ การเกิดขึ้นของโลกเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต จึงเป็นการสร้างเครือข่ายที่ไร้พื้นที่พรมแดน

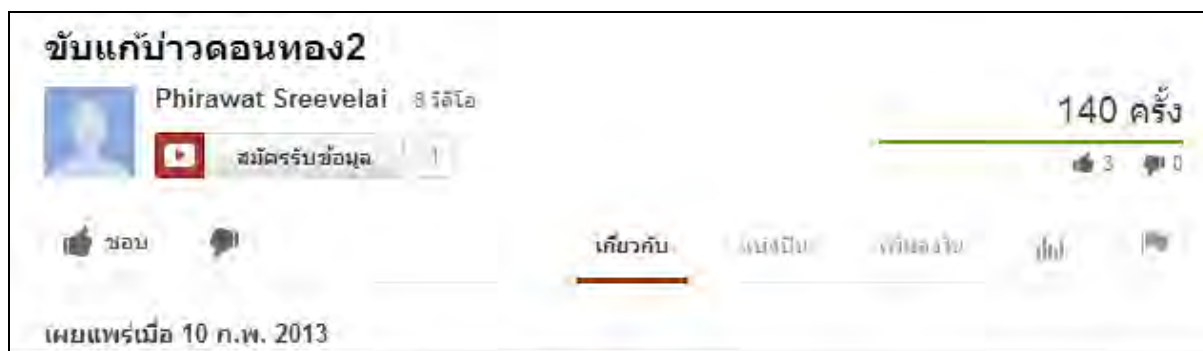
ชินสัค สุวรรณอัจฉริย (2549, น.74) กล่าวถึง ความหมายของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต คือ การที่คนไม่น้อยกว่าสองคนขึ้นไป มีการติดต่อกันอย่างต่อเนื่องและแลกเปลี่ยนความสัมพันธ์เป็นเวลานาน โดยไม่เกี่ยวข้องกับองค์กรอำนาจรัฐ สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นโดยการถกเถียงกันในช่วงเวลาของการแลกเปลี่ยนเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจกันและใช้ภาษาเดียวกัน มีลักษณะแบบมีปฏิริยาทางสังคมโดยตรง แบ่งระบบคุณค่าและสัญลักษณ์ มีมิตรภาพหรือการแลกเปลี่ยนข้อมูลสมาชิกเครือข่ายทำงานร่วมกันและมีการแบ่งแยกระหว่างความสัมพันธ์สังคมภายนอก มีการสร้างพื้นที่และมีกิจกรรมร่วมกัน

เครือข่ายทางสังคมในอินเทอร์เน็ตเป็นกลุ่มบุคคลที่ร่วมกันกระทำในสิ่งที่แสดงถึงแนวคิดที่เหมือนหรือคล้ายกัน จึงสามารถรวบรวมเอาพวกพ้องที่คิดเช่นเดียวกันเข้ามารวมกลุ่มได้เป็นรูปแบบของเครือข่าย เกิดการพบปะบนพื้นที่ชุมชนออนไลน์เพื่อการจัดตั้งกลุ่ม สร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ มีการรวมพลังเพื่อให้เกิดความเป็นหนึ่งเพื่อเป้าหมายทั้งหมด ซึ่งไม่แตกต่างกับความหมายของคำว่า เครือข่ายทางสังคม ในโลกแห่งความจริงที่กล่าวว่า *เครือข่ายทางสังคม คือ การขยายตัวของกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์ซึ่งกันและการก่อกำเนิดกระทำที่เกี่ยวข้องกัน และให้การสนับสนุนความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการเพื่อสนับสนุนความช่วยเหลือซึ่งกันและ* (ชินสัค สุวรรณอัจฉริย, 2549, น.12)

ด้วยคุณสมบัติของอินเทอร์เน็ตที่นำไปสู่การสร้างเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ต เพลงขับสายแปงก็ถูกนำขึ้นเผยแพร่ผ่านระบบดังกล่าว ซึ่งทำให้การเผยแพร่มีการแผ่กระจายในวงกว้างขึ้น ดังเช่น การนำเพลงขับสายแปงที่ขับโดยศิลปินสมัครเล่นท่านหนึ่งขึ้นเผยแพร่บนโลกอินเทอร์เน็ต ซึ่งมีผู้ที่สนใจเข้ารับชมรับฟังคลิปการขับสายแปงเป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 6-6 ตัวอย่างคลิปวิดีโอจากเว็บไซต์ยูทูบชื่อ “ขับสายแปงไทยทรงดำ” นำเผยแพร่โดยชื่อผู้ใช้ “Jukkarn Treeinthong” ซึ่งมีผู้เข้าชมจำนวน 510 ครั้ง

ภาพที่ 6-7 ตัวอย่างคลิปวิดีโอจากเว็บไซต์ยูทูปชื่อ “ขับแกบัวดอนทอง2”
นำเผยแพร่โดยชื่อผู้ใช้ “Phirawat Sreevelai” ซึ่งมีผู้เข้าชมจำนวน 140 ครั้ง

นอกจากเว็บไซต์ยูทูปแล้ว ยังพบหน้าเว็บไซต์ที่จัดเป็นเว็บไซต์เครือข่ายทางสังคม คือ เว็บไซต์เฟซบุ๊ก (Facebook) จากการค้นหา “เพลงขับสายแปง” บนเครือข่ายทางสังคมแห่งนี้ พบหน้าเฟซบุ๊กที่ใช้ชื่อว่า “ชมรมคนไทยทรงดำและหมอขับสายแปง” มีสมาชิกจำนวน 90 คน ภายในหน้าเฟซบุ๊กนี้มีการโพสต์เสียงการขับสายแปง และการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากสมาชิกที่เป็นชาวไทยทรงดำด้วยกัน นอกจากนี้ ยังมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันผ่านหน้าเฟซบุ๊กแห่งนี้

ภาพที่ 6-8 ตัวอย่างหน้าเฟซบุ๊กชื่อ “ชมรมคนไทยทรงดำและหมอขับสายแปง”
(สำรวจ ณ วันที่ 8 เมษายน 2556)

โครงการ “ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” ได้จัดทำเฟซบุ๊กที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเพลงขับสายแปง โดยใช้ชื่อว่า “โครงการศึกษาเพลงขับสายแปง – ไทดำ” ปัจจุบันมีสมาชิกในหน้านี้จำนวน 32 คน ภายในหน้าเฟซบุ๊กแห่งนี้ มีการนำเสนอข้อมูลลายลักษณ์ซึ่งเป็นบันทึกเพลงขับสายแปงจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม และตัวอย่างการขับสายแปงของพ่อเพลง-แม่เพลงจากชุมชนไทยทรงดำแหล่งต่าง ๆ ภายในหน้าเฟซบุ๊ก มีการแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับเพลงขับสายแปงจากชาวไทยทรงดำ

ภาพที่ 6-9 ตัวอย่างหน้าเฟซบุ๊กชื่อ “โครงการศึกษาเพลงขับสายแปง-ไทดำ”
(สำรวจ ณ วันที่ 8 เมษายน 2556)

ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตถึงระบบเทคโนโลยีกับการประสานผลงานวัฒนธรรมเข้าด้วยกันนั้น ในเบื้องต้น ผลผลิตของเพลงขับสายแปงในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่โลกอินเทอร์เน็ตจะเป็นแนวทางการสืบสานและอนุรักษ์โดยใช้สื่อสมัยใหม่ สิ่งปรากฏอยู่ในโลกออนไลน์ในขณะนี้ จึงเป็นเพียงการนำทางที่จะนำเอาศิลปะเพลงขับสายแปงกระจายสู่มวลชนมากขึ้น ข้อพิจารณาข้อหนึ่งคือ เราจะทำอย่างไรที่จะสามารถประสานเพลงขับสายแปงและระบบเทคโนโลยีนี้เข้ากันได้อย่างลงตัว เนื่องจากความเหลื่อมล้ำของเทคโนโลยีกับตัวบุคคลนั้นไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ่อเพลง-แม่เพลงที่ไม่ได้สนใจระบบของเทคโนโลยี ดังนั้น หน้าที่จะตกอยู่กับคนรุ่นใหม่ที่จะนำเพลงขับสายแปงขึ้นเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตให้เข้าถึงตัวบุคคล กลุ่ม ชุมชนได้ง่ายกว่าที่เคยเป็นมา ด้วยกระบวนการดังกล่าว ผู้วิจัยได้มีความคาดหวังต่อการสร้างแนวทางด้วยกระบวนการทัศนใหม่ดังที่ได้กล่าวมาซึ่งสามารถรวบรวมเอาหลักการการบันทึกหรือแม้แต่การแสดงที่อยู่ในรูปแบบของการอัดเสียง ภาพ หรือวิดีโอขึ้นปรากฏยังโลกเสมือนจริง และผู้วิจัยคาดหวังว่า จะมีกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลเพลงขับสายแปง โดยพิจารณาลำดับการพัฒนาข้อมูลว่า จะมีทิศทางเป็นอย่างไร โดยนำแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2543, น.12-13) ที่นำเสนอแนวคิดของการพิจารณาข้อมูลต่างๆ ที่เกิดในสังคม โดยแบ่งเนื้อหาที่เกิดขึ้นได้หลายระดับดังต่อไปนี้

- 1) ข้อมูล (data) เป็นเนื้อหาในระดับที่ใช้กล่าวถึงหรือบอกเล่าถึงสภาพความเป็นจริงในระดับแรกสุด ข้อมูลจึงเป็นการบอกเล่าถึงความจริงอย่างตรงไปตรงมาตามที่ถูกสังเกต (observer) ได้สัมผัสมา
- 2) สารสนเทศ (information) เป็นเนื้อหาในระดับที่กล่าวถึงความจริงในระดับที่สอง อันเกิดจากการนำเอาข้อมูลมาผ่านกระบวนการ (processing) แบบใดแบบหนึ่ง เช่น การจัดระบบข้อมูล เป็นต้น

3) ความรู้ (knowledge) เป็นเนื้อหาในระดับที่กล่าวถึงสภาพความจริงที่ก้าวขึ้นมาอีกเป็นระดับที่สามต่อเนื่องจากระดับสารสนเทศ ข้อมูลสารสนเทศที่จะเรียกว่าเป็น “ความรู้” ได้นั้น จะต้องเพิ่มเติมคุณสมบัติของสารสนเทศที่ต้องมาผ่านกระบวนการปรุงแต่งจัดระบบเพิ่มเติมเสียก่อน คือ

– ประการที่หนึ่ง ต้องมีกระบวนการจัดระบบที่ประณีตมากยิ่งขึ้น มีการอ้างอิงข้อความที่อาจผ่านการพิสูจน์มาแล้ว

– ประการที่สอง ต้องมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (causal order) หมายความว่า สามารถระบุได้ว่า อะไรเป็นสิ่งที่มาก่อน (เหตุ) อะไรที่ตามมาหลัง(ผล) ด้วยการกล่าวตามลำดับของเวลา (time-series)

– ประการที่สาม ต้องมีความสม่ำเสมอ(regularity) กล่าวคือข้อความที่กล่าวถึงความเป็นจริงนั้น ต้องเป็นความจริงที่ปรากฏทุกๆ ไป ไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะครั้งคราวหรือเป็นกรณียกเว้น

4) ภูมิปัญญา (wisdom) เป็นเนื้อหาในระดับที่กล่าวถึงสภาพความเป็นจริงที่ผ่านการพิสูจน์มาแล้วแล้วครั้งเล่า มีมิติด้านกาลเวลาเป็นสิ่งยืนยัน จนสามารถตกผลึกเป็นถ้อยคำที่ยอมรับกันในทุกคนทั่วไป

สรุปบทที่ 6

เพลงขับสายแปง มีลักษณะการถ่ายทอด 2 ลักษณะ คือ

1) การถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ การถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ คือการร้องให้ฟัง จำให้แม่นยำ ลักษณะการถ่ายทอดแบบนี้ เป็นรูปแบบของการถ่ายทอดผ่านระบบวัฒนธรรมแบบมนุษย์สัมผัสมนุษย์ เป็นวิถีที่เน้นการลงมือปฏิบัติ ถ่ายทอดผ่านสำเนียงเสียงพูดเสียงร้อง

2) การถ่ายทอดแบบลายลักษณ์ อยู่ในรูปแบบของการบันทึกเนื้อร้องของเพลงขับสายแปงใน 4 ลักษณะ ดังนี้

(1) การบันทึกด้วยภาษาไทดำ เป็นการบันทึกฉบับเก่าแก่ของผู้ที่เป็นลูกหลานที่อพยพมาในช่วงแรก ๆ การบันทึกด้วยภาษาไทดำ เป็นการใช้อักษรของภาษาไทดำในการบันทึกเนื้อร้องเพลงขับสายแปง

(2) การบันทึกด้วยภาษาไทยโชน่ เป็นการบันทึกด้วยการใช้อักษรของภาษาไทยโชน่ที่มีพัฒนาผสมผสานระหว่างอักษรของภาษาไทดำจนกลายเป็นลักษณะของภาษาไทยโชน่ในปัจจุบัน ลักษณะการบันทึกเช่นนี้ พบได้ทั่วไปจากแหล่งข้อมูลจากบรรดาพ่อเพลงแม่เพลงในรุ่นปัจจุบัน (ช่วงอายุประมาณ 50-70 ปี)

(3) การบันทึกด้วยภาษาไทยโชน่ผสมกับอักษรภาษาไทย เป็นการบันทึกที่มีการพัฒนาและผสมผสานกันระหว่างอักษรภาษาไทยโชน่และอักษรภาษาไทย เป็นยุคใหม่ของการบันทึกที่มีอิทธิพลของภาษาไทย

(4) การบันทึกด้วยอักษรภาษาไทยแต่ใช้คำศัพท์และการผันวรรณยุกต์ตามเสียงภาษาไทยโชน่ เป็นการบันทึกในยุคปัจจุบัน อาศัยความสามารถในภาษาไทยแต่ผสมผสานการผันเสียงวรรณยุกต์ตามเสียงในภาษาไทยโชน่หรือเสียงร้อง

กระบวนการค้นพบใหม่ในการสืบสานเพลงขับสายแปง

1) การใช้สื่อวิทยุ คลื่น AM 630 ซึ่งจัดเป็นคลื่นวิทยุของชาวไทยช่องที่ใช้สื่อสารและประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่อกัน วันใดที่เสียงเพลงขับสายแปงได้ออกอากาศ นางวิไล สระทองหน (ผู้เป็นแม่เพลงในรายการ) กล่าวว่า วันนั้น จะต้องคอยรับโทรศัพท์จากแฟนเพลงที่โทรมาชื่นชมและให้กำลังใจเป็นจำนวนมาก นับว่าเป็นการปฏิสัมพันธ์และวัดความสนใจของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี ของกลุ่มผู้ฟังระดับวัยกลางคนขึ้นไป (~40 ปีขึ้นไป)

2) การใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ด้วยคุณสมบัติของอินเทอร์เน็ต ทำให้มีการติดต่อสื่อสารที่มีความง่ายดาย สะดวก อำนวยต่อการมีปฏิสัมพันธ์ได้ในทุกเวลา สถานที่ ด้วยอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่พร้อมเชื่อมโยงเอาบุคคลสองบุคคล หรือ ระหว่างกลุ่มบุคคลเข้าไว้ด้วยกัน ด้วย เว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มแบบใหม่ ที่ไม่ต้องการ "พื้นที่" แต่เป็นเครือข่ายที่ไร้พื้นที่พรหมแดน

เพลงขับสายแปงได้ถูกนำขึ้นเผยแพร่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งทำให้การเผยแพร่มีการแผ่กระจายในวงกว้างขึ้น เช่น ในเว็บไซต์ยูทูบ เผยแพร่โดย Jukkarin Treeinthong มีคลิปวิดีโอเผยแพร่เพลงขับสายแปงอยู่ไม่น้อยกว่า 25 คลิป ในเฟสบุ๊กที่ใช้ชื่อว่า “ชมรมคนไทยทรงดำและหมอขับสายแปง” มีการโพสต์เสียงการขับสายแปง และการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากสมาชิกที่เป็นชาวไทยทรงดำด้วยกัน นอกจากนั้น ยังมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันผ่านหน้าเฟสบุ๊กแห่งนี้ ในโครงการ “ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” ได้จัดทำเฟสบุ๊กที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเพลงขับสายแปง โดยใช้ชื่อว่า “โครงการศึกษาเพลงขับสายแปง – ไทดำ” ปัจจุบันมีสมาชิกในหน้าจำนวน 32 คน ภายในหน้าเฟสบุ๊กแห่งนี้ มีการนำเสนอข้อมูลลายลักษณ์ซึ่งเป็นบันทึกเพลงขับสายแปงจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม และตัวอย่างการขับสายแปงของพ่อเพลง-แม่เพลงจากชุมชนไทยทรงดำแหล่งต่าง ๆ

แนวคิดเรื่องกระบวนการค้นพบใหม่ในการสืบสานเพลงขับสายแปง

1) การผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีกับผลงานทางวัฒนธรรม ด้วยคำถามที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะประสานเพลงขับสายแปงและระบบเทคโนโลยีให้เข้ากันได้อย่างลงตัว

2) ความเหลื่อมล้ำของเทคโนโลยีกับตัวบุคคลนั้นไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะ พ่อเพลง-แม่เพลงที่ไม่ได้สนใจระบบของเทคโนโลยี หน้าทีจึงตกอยู่กับคนรุ่นใหม่ที่จะนำเพลงขับสายแปงขึ้นเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตให้เข้าถึงตัวบุคคล กลุ่ม และชุมชน ได้มากขึ้น

3) เกิดกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลเพลงขับสายแปง โดยลำดับการพัฒนา จากข้อมูล ไปสู่สารสนเทศ พัฒนาไปสู่องค์ความรู้ และสุดท้ายตกผลึกเป็นสิ่งที่เรียกว่า ภูมิปัญญา

บทที่ 7

สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทร้องและความหมายของเพลงขับสายแปงในฐานะภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง ที่สะท้อนให้เห็นภาพวิถีชีวิต โลกทัศน์ ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ผ่านความหมายที่สื่อออกมาจากเพลงขับสายแปงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งบ้านสะแกทราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จากนั้น นำข้อมูลที่น่าสนใจจากงานวิจัย เข้าสู่เว็บไซต์เครือข่ายสังคม (Social Networking Web Sites) เฟซบุ๊ก (Facebook) เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่ข้อมูล ความเข้าใจ และความเชื่อมโยงในกลุ่มวัฒนธรรมไทยโซ่งและผู้สนใจ

7.1 เพลงขับสายแปง

“ขับสายแปง” คือ การขับลำนำ (การเอื้อนเอ่ยเนื้อความเป็นทำนอง) อย่างหนึ่งของชาวไทยโซ่ง เป็นทำนองไพเราะ อ่อนหวาน และเกี่ยวกับความรัก มีทำนองไม่ซับซ้อน เรียบง่าย มีภาษาในการบรรยายถึงภาพชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ อย่างงดงาม เพื่อทักทาย บอกเรื่องราว หรือโต้ตอบกัน มีอยู่ในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของไทยโซ่งในงานรื่นเริงทั่วไป เช่น อีนกอน (เล่นลูกช่วง) การเรียกขวัญ การลงขวง (การเกี่ยวสาว – หนุ่ม) งานเทศกาลประจำปี (ช่วงสงกรานต์) เป็นต้น

เพลงขับสายแปงแบ่งประเภทตามลักษณะหน้าที่การใช้งานได้ 6 ประเภท คือ 1) ขับทักทาย (สายแปง) แสดงความหวังดี จริงใจ 2) ขับแปงขวัญ เพื่อเรียกขวัญ ให้มีสุขภาพดี แข็งแรง 3) ขับเอ็นพร (แปงพร) อวยพรให้อยู่ดีมีสุข 4) ขับเล่าเรื่อง บอกเล่าเรื่องราว ประวัติศาสตร์ นิทาน เรื่องเล่า คำสอน เป็นต้น 5) ขับเกี่ยวสาว – หนุ่ม บทกวีระหว่างหนุ่มสาว แสดงและขอความรัก 6) ขับกล่อมเด็ก เพื่อให้เด็กนอน

การขับลำนำของชาวไทยโซ่ง มีในกิจกรรมทั้งที่เป็นความบันเทิง การละเล่น และกิจกรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเสน บุษามีบรรพบุรุษ และสะเดาะเคราะห์ เพียงแต่การขับลำนำในประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเสน บุษามีบรรพบุรุษ และสะเดาะเคราะห์ จะไม่เรียกว่าขับสายแปง เพราะขับสายแปงเป็นเรื่องราวของความรัก โดยเฉพาะความรักฉันทน์หนุ่มสาว ที่มีการเล่นกันในประเพณีอีนกอน

ความแตกต่างของการขับสายแปงนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ร้องลำนำว่า มีความชำนาญ มีการฝึกฝน และจดจำมาอย่างไร แม้ขับพ่อขับแต่ละคน แต่ละถิ่น จึงมีรูปแบบการขับที่คล้ายและแตกต่างกัน ในการศึกษาองค์ประกอบของเพลงขับสายแปง พบประเด็นในการพิจารณา ดังนี้

1) การขึ้นต้น มีวิธีการเกริ่นขึ้นต้นที่ไม่เหมือนกัน เช่น ร้องว่า “แปงหน้า ไกเมืองเอ๋ย, อูย เยยเยย, โอโห้ โอโห้, ไชเล่า ไชแปง, แปงหน้า เดินทางเอ๋ย เป็นต้น การขึ้นต้นเปรียบเหมือนการร้องบอกความพร้อมที่จะเริ่มต้นการขับเพลง

2) ส่วนเนื้อร้อง มีลักษณะการร้องแบบทำนองเดียวซ้ำทำนองและจังหวะ หรือเรียกว่า “ร้อยเนื้อหนึ่งทำนอง” มีการใช้เสียงสูงต่ำเข้ามาประกอบในช่วงจบวรรคหรือจบเพลง

3) ลักษณะเฉพาะของการขับเนื้อร้องเพลงขับสายแปง ได้แก่

(1) การเอื้อน เพื่อให้ทำนองจวรรคหรือจบจังหวะ หรือเพื่อเชื่อมคำในวรรคให้ลงจังหวะ วิธีของการเอื้อนทำนองนี้ ทำให้เกิดความแตกต่างเฉพาะ “หมอขับ” การเอื้อนคำของหมอขับ ส่งผลต่อความไพเราะและสีสันของการขับเพลง

(2) สร้อยเพลงส่วนหัว เป็นการเพิ่มทำนองให้มีสีสัน หรือเพิ่มทำนองให้ลงจังหวะในกรณีที่มีคำร้องสั้นหรือน้อยไปในแต่ละวรรค คำสร้อยที่พบในการขับสายแปง เช่น ห่าวเอ๋ย, เออเอ๋ย เป็นต้น

(3) การซ้ำเนื้อ มักพบในเนื้อเพลงสองพยางค์สุดท้าย มีจุดประสงค์เพื่อให้การร้องครบถ้วนตามจังหวะ

4) ส่วนการร้องสอดรับ (ลูกคู่) เป็นการร้องร่วมกันกับผู้ฟังหรือผู้ที่เข้าร่วมร้อง

5) การดัน เป็นการสร้างเนื้อหา (เนื้อเพลง) จังหวะ หรือทำนอง ในทันทีทันใดด้วยความชำนาญ และประสบการณ์ของพ่อขับแม่ขับ การดันที่พบอยู่ในเพลงขับสายแปง แบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ การดันเนื้อร้อง การดันคำ และการดันทำนอง

6) การโต้ตอบ การโต้ตอบในลักษณะเพลงปฏิพากย์ของเพลงขับสายแปง พบในเพลงขับสายแปงประเภทเพลงขับเกี่ยวสาว-หนุ่ม

ในอดีต โอกาสที่หนุ่มสาวไทยซึ่งต่างถิ่นต่างที่จะพบกันมีไม่มากนัก ประเพณีอื่นก่อน จึงทำหน้าที่เพื่อให้หนุ่มสาวได้มาพบกันในเดือนห้า ซึ่งตรงกับเดือนเมษายนและอยู่ในช่วงสงกรานต์พอดี ในประเพณีอื่นก่อน เพลงขับสายแปงก็มีหน้าที่สำคัญเป็นสะพานเชื่อม การสื่อสาร ความสัมพันธ์ และสื่ออารมณ์ความรู้สึกของหนุ่มสาว ระหว่างที่ใช้เพลงขับสายแปงผูกใจของกันและกัน แต่ปัจจุบัน หนุ่มสาวพบกันมากขึ้น เช่น เจอกันในระบบของการเรียนการศึกษา การทำงาน การท่องเที่ยว กิจกรรมบันเทิง และการสื่อสารกันในโลกอินเทอร์เน็ต อย่างเครือข่ายสังคมเฟสบุ๊ค เป็นต้น ทำให้บทบาทและหน้าที่ของเพลงขับสายแปง ที่จะเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมกันในประเพณีอื่นก่อนอย่างในอดีตก็หมดไป คงเหลือไว้แต่เรื่องราว และความทรงจำที่ได้จดบันทึกและเล่าสืบต่อกันมา

7.2 ความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง

การศึกษาความหมายและภาพสะท้อนที่อยู่ในเพลงขับสายแปง ใช้ข้อมูลคำขับสายแปงที่ได้บันทึกไว้ด้วยภาษาไทยซึ่งโดยพ่อจรรย์ จอมบุญ ปัจจุบันบันทึกดังกล่าวมีอายุราว 55 ปี โดยได้สืบทอดทอดจามาจากคุณพ่อของท่าน คือ คุณตากำ จอมบุญ เนื้อความเหล่านั้นน่าจะมีความสืบเนื่องมาไม่ต่ำกว่า 100 ปี ในงานวิจัยนี้ใช้บทขับชื่อ "เข้ากางขวง" ในการศึกษาคำขับสายแปง ความหมาย และภาพสะท้อน

ในประเพณีอื่นก่อน เริ่มต้นในช่วงเดือนเมษายนเป็นระยะเวลาราว 1 เดือน เมื่อฝ่ายชายจะรวมตัวกันกลุ่มๆ ละ 15-20 คน ตระเวนไปตามหมู่บ้านต่างๆ เมื่อเดินทางไปยังช่วงใดที่ต้องการเล่นคอน

ก็จะส่งตัวแทนไปกล่าวคำร้องทักทายด้วยเพลงขับสายแปง ชักชวนให้สาว ๆ ตอบรับด้วยบทขับที่เรียกว่า “บทเข้าทางขวง” จากเนื้อหาในบทขับสายแปง “เข้าทางขวง” พบ ภาพสะท้อนในหลายประเด็น ดังนี้

– ชื่อ ที่มา ประวัติ

คำขึ้นต้นในคำขับลำนำของไทยโซ่ง ในบททักทายเข้าบ้านต้นขวง มีคำว่าแปงอยู่ คือ “เสียงมักแปง” แปลความหมายว่า “เพราะรัก” การขับลำนำในประเพณีอื่นก่อนที่เรียกกันว่า “ขับสายแปง” จึงน่าจะมีส่วนจากการขึ้นต้นคำขับดังกล่าว และก็นำมาใช้เป็นชื่อเรียกขับลำนำในกรณีอื่นๆ ด้วย เช่น ขับเล่าเรื่อง ขับอวยพร ขับเรียกขวัญ ขับเกี่ยวสาว และขับกล่อมเด็ก ว่า เป็นขับสายแปงด้วยเช่นกัน

ในคำขับมีคำว่า “เรียบบาง” ปรากฏอยู่ คำนี้ เป็นชื่อเดิมที่ใช้เรียกบ้านสะแกราย

– ภูมิประเทศ สภาพแวดล้อม บ้าน-เมือง-ทุ่ง

ในบันทึกคำขับของพ่อจัญญ จอมบุญ ซึ่งเป็นพี่ชายคนโต ของแม่บุญสม มียอด ได้ให้ภาพภูมิประเทศในช่วง 60-100 ปีที่แล้ว ซึ่งเต็มไปด้วยป่า การเดินทางลำบาก ในหมู่บ้านก็เป็นภาพชีวิตในชนบทสมัยก่อน ที่มีเสียงไก่ขันรับกันเป็นทอดๆ ยามเช้าตรู่ สมัยก่อนเดินทางกันด้วยเท้า ต้องบุกป่าฝ่าดง ข้ามป่าแฝกที่โดนไฟเผา กว่าจะมาถึงบ้านสาว (ขวง)

ภาพ ข้าวในนา ไก่ขันยามเช้าในชนบท ป่าแฝก ป่าขาม ต้นกล้วยในทุkB้าน พี่ซึกสวนคร้ว นานาชนิด ต้นหม่อนแตกใบอ่อน ไก่เถื่อนในนา กาในท้องทุ่ง ฝัเสื้อสีเหลืองสีขาวกระพือปีกบินไปบินมา และ ไก่ที่เลี้ยงตามบ้านทั่วไป ภาพเหล่านี้คือสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันในสมัยก่อนของชาวไทยโซ่ง ที่ถูกบันทึกลงไปเในเพลงขับสายแปง

– ฤดูกาล-เวลา

เดือนสามข้าวเป็นปี หมายถึงเป็นช่วงที่ข้าวตั้งท้อง และลำต้นข้าวมีความแข็งแรงและเหนียวพอให้เด็ก ๆ เอาปล้องข้าวมาทำเป็นปีเป่าเล่นกัน และประมาณกลางเดือนสามการเก็บเกี่ยวก็เริ่มขึ้น เข้าเดือนสี่คิดถึงสาวคนรัก ช่วงของการเก็บเกี่ยวข้าวใกล้เสร็จเรียบร้อย ใจก็เฝ้าแต่คิดถึงให้ไปก่อนไวๆ ขึ้นเดือนห้าเป็นช่วงเสร็จสิ้นจากฤดูกาลทำนา การเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อย เวลาชีวิตของหนุ่มสาวชาวไทยโซ่ง ก็เข้าสู่เทศกาลอื่นก่อน หนุ่มๆ ที่คิดถึงสาวบ้านโน้น บ้านนี้ ก็ได้จัดหะเดินทางไปหา ไปเล่นอันก่อน ไปหาสาวคนรัก ในบทขับก็ได้บรรยายไว้ว่า พอถึงเดือนสี่ จิตใจก็ไม่อยู่กับเนื้อกับตัว เฝ้าแต่คอยให้ถึงเดือนห้าไวๆ พอเดือนห้ามาถึง ก็จะได้ไปหาสาวคนรัก ส่วนคำขับที่ว่า “ไบตองแห่งทั่วเมือง ไบตองเหลืองทั่วบ้าน” เป็นการแสดงอารมณ์ ว่า ชายหนุ่มตกอยู่ในสภาพ แห่งแล้ง ไร้ชีวิตชีวา ยากที่จะทนอยู่ ต้องการไปหาสาวคนรักให้ได้

– โลกทัศน์ ชีวิตทางสังคม การทำนา

การแต่งตัวแบบไทยทรงดำ การไม่ละทิ้งประเพณี คงเป็นความรู้สึกที่ตกทอดกันมานานแล้วในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง จากคำขับสายแปงว่า “เสียงมักกันฮายังเอากันนุ่งส้างเสื้อ สนแล้วไหมลาวมาต่อ เชายังบอเฮถิมฮิตปู่ตานาย” หมายถึง แต่งตัวทรงดำ เพราะไม่ละทิ้งประเพณีแต่ปู่ตายาย สิ่งนี้สอดคล้องกับงานวิจัย “ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์” (Ethnicity Language Culture and Ethnic Tourism Development) สถาบันวิจัยภาษาและ

วัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัย มหิดล (2552-2554) ที่ได้ทำการสำรวจทัศนคติและความเข้มแข็งของกลุ่มชาติพันธุ์ ในภูมิภาคตะวันตก พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่งมีทัศนคติและความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมในเชิงบวก จนได้รับเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ในโครงการวิจัยดังกล่าว

การวางตัวของหนุ่มสาวเมื่อเจอกันใหม่ๆ ก็ให้คิดเหมือนอย่างฟ้อย่างน้อง เป็นการให้เกียรติกันทั้งสองฝ่าย

คำขับได้สะท้อนให้เห็นอาชีพหลักของไทยโซ่งในสมัยก่อนอย่างชัดเจน คือ การทำนา มีการเปรียบเทียบภาพการปล่อยน้ำเข้านา การกักน้ำในนา เหมือนหนุ่มๆ ที่เดินทางมา สาวๆ จะปล่อยให้เข้ามา และกักเอาไว้ เพื่อมิให้ต้องเร่ร่อนไปไกล นอกจากนั้นยังมีคำเปรียบเทียบที่น่าสนใจเกี่ยวกับนา คือ “คนนอกนา” เป็นการเปรียบเทียบถึงคนเร่ร่อน ไม่มีนา ไม่มีอาชีพ

– จักรวาล เมืองฟ้า-เมืองลุ่ม

คำหลายคำในบทขับ ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อและวิธีการมองจักรวาล เช่น ขึ้นทางฟ้า ข้ามหลืบฟ้า เอ่อกฟ้า น้ำบน (น้ำจากฟ้า หมายถึงน้ำฝน) น้ำบก (น้ำบนดิน ได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง) เมืองบน (เมืองฟ้า) นางดา (นางฟ้า นางเทวดา) คำเหล่านี้สะท้อนให้เห็นวิธีมองจักรวาลว่า มีเมืองที่อยู่บนฟ้า ด้วยพื้นฐานความเชื่อว่า เดิมแผ่นดินของมนุษย์กับเมืองฟ้านั้นอยู่ติดกัน มีสายโยงเชื่อมกัน มีรูปพรรณสัณฐานคล้ายดอกเห็ด มนุษย์อยู่ส่วนพื้นดินตอนล่าง ตอนบนเป็นที่อยู่ของผีฟ้าหรือแถน

การศึกษาความหมายและภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปงนั้น เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ความหมายจากคำขับที่ปรากฏอยู่ในเพลงขับสายแปง ด้วยการสังเกตการปรากฏขึ้นของเนื้อหาที่มีความโดดเด่นที่อยู่ในรูปแบบของคำ หรือประโยค ทั้งนี้ อาจจะแสดงอยู่ในรูปแบบของสัญลักษณ์ที่มีความหมายตรงและความหมายแฝง หรือเป็นภาพเปรียบเทียบที่ซ้อนทับกันอยู่ในคำขับนั้น เมื่อหาความหมาย หรือภาพเปรียบเทียบได้แล้ว จำเป็นจะต้องสอบถามกับผู้ซึ่งเจ้าของวัฒนธรรมอีกชั้นหนึ่ง เพราะคำขับเหล่านี้อยู่ในบริบททางวัฒนธรรมของไทยโซ่งในช่วง 60-100 ปีที่ผ่านมา และบางครั้งความหมายก็ถูกซ่อนไว้ในรูปบทกวี ที่ไม่สามารถแปลความหมายตามตัวอักษรได้ แม้เจ้าของวัฒนธรรมเองก็อธิบายให้ชัดเจนไม่ได้เช่นกัน ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า เกิดจากสามสาเหตุ คือ

- 1) การหมดไปของประเพณีอันก่อน ทำให้ไม่มีการเรียนรู้สืบทอดเพลงขับสายแปง
- 2) ไทยโซ่งรุ่นหลังได้รับอิทธิพลของคำศัพท์ในภาษาไทยกลางเข้ามาใช้ปนกันไปกับภาษาไทยโซ่ง
- 3) บทขับสายแปง มีภาษากวีที่สื่อความหมายเชิงเปรียบเทียบ การแปลความหมายตรงตัว อาจไม่ตรงกับความหมายที่ผู้ประพันธ์หรือผู้ขับต้องการ

การศึกษาความหมายและภาพสะท้อนผ่านเพลงขับสายแปงเปรียบเสมือนภาพต่อเล็กๆ หลายๆ ภาพประกอบกัน เพื่อให้เห็นถึงโลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และความงามทางศิลปะผ่านความหมายทางเสียงและภาษาของชาวไทยโซ่ง ภาพต่อเล็กๆ เหล่านี้ รวมกันเป็นภาพที่

กว้างขึ้น ให้มองเห็นภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมของชาวไทยโง่ในหลายมิติ ก่อเกิดเป็นความเข้าใจต่อกันทางวัฒนธรรม ทั้งจากกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและต่างวัฒนธรรม

7.3 การถ่ายทอดเพลงขับสายแปงสู่กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสาน

เพลงขับสายแปง มีลักษณะการถ่ายทอด 2 ลักษณะ คือ

1) การถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ การถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ คือการร้องให้ฟัง จำให้แม่นยำ ลักษณะการถ่ายทอดแบบนี้ เป็นรูปแบบของการถ่ายทอดผ่านระบบวัฒนธรรมแบบมนุษย์สัมพันธ์มนุษย์ เป็นวิถีที่เน้นการลงมือปฏิบัติ ถ่ายทอดผ่านสำเนียงเสียงพูดเสียงร้อง

2) การถ่ายทอดแบบลายลักษณ์ อยู่ในรูปแบบของการบันทึกเนื้อร้องของเพลงขับสายแปงใน 4 ลักษณะ ดังนี้

(1) การบันทึกด้วยภาษาไทยดำ เป็นการบันทึกฉบับเก่าแก่ของผู้ที่เป็นลูกหลานที่อพยพมาในช่วงแรก ๆ การบันทึกด้วยภาษาไทยดำ เป็นการใช้อักษรของภาษาไทยดำในการบันทึกเนื้อร้องเพลงขับสายแปง

(2) การบันทึกด้วยภาษาไทยโง่ เป็นการบันทึกด้วยการใช้อักษรของภาษาไทยโง่ที่มีการพัฒนาผสมผสานระหว่างอักษรของภาษาไทยดำจนกลายเป็นลักษณะของภาษาไทยโง่ในปัจจุบัน ลักษณะการบันทึกเช่นนี้ พบได้ทั่วไปจากแหล่งข้อมูลจากบรรดาพ่อเพลงแม่เพลงในรุ่นปัจจุบัน (ช่วงอายุประมาณ 50-70 ปี)

(3) การบันทึกด้วยภาษาไทยโง่ผสมกับอักษรภาษาไทย เป็นการบันทึกที่มีการพัฒนาและผสมผสานกันระหว่างอักษรภาษาไทยโง่และอักษรภาษาไทย เป็นยุคใหม่ของการบันทึกที่มีอิทธิพลของภาษาไทย

(4) การบันทึกด้วยอักษรภาษาไทยแต่ใช้คำศัพท์และการผันวรรณยุกต์ตามเสียงภาษาไทยโง่ เป็นการบันทึกในยุคปัจจุบัน อาศัยความสามารถในภาษาไทยแต่ผสมผสานการผันเสียงวรรณยุกต์ตามเสียงในภาษาไทยโง่หรือเสียงร้อง

กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานเพลงขับสายแปง

1) การใช้สื่อวิทยุคลื่น AM 630 ซึ่งจัดเป็นคลื่นวิทยุของชาวไทยโง่ที่ใช้สื่อสารและประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่อกัน วันใดที่เสียงเพลงขับสายแปงได้ออกอากาศ นางวิไล สระทองหน (ผู้เป็นแม่เพลงในรายการ) กล่าวว่า วันนั้น จะต้องคอยรับโทรศัพท์จากแฟนเพลงที่โทรมาชื่นชมและให้กำลังใจเป็นจำนวนมาก นับว่าเป็นการปฏิสัมพันธ์และวัดความสนใจของผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

2) การใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ด้วยคุณสมบัติของอินเทอร์เน็ต ทำให้มีการติดต่อสื่อสารที่มีความง่ายดาย สะดวก อำนวยต่อการมีปฏิสัมพันธ์ได้ในทุกเวลา สถานที่ ด้วยอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่พร้อมเชื่อมโยงเอาบุคคลสองบุคคล หรือ ระหว่างกลุ่มบุคคลเข้าไว้ด้วยกัน ด้วย เว็บไซต์เครือข่ายสังคม

(Social Networking Web Sites) เกิดเป็นปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มแบบใหม่ ที่ไม่ต้องการ "พื้นที่" แต่เป็นเครือข่ายที่ไร้พื้นที่พรหมแดน

เพลงขับสายแปงได้ถูกนำขึ้นเผยแพร่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งทำให้การเผยแพร่มีการแผ่กระจายในวงกว้างขึ้น เช่น ในเว็บไซต์ยูทูบ เผยแพร่โดย Jukkarin Treeinthong มีคลิปวิดีโอเผยแพร่เพลงขับสายแปงอยู่ไม่น้อยกว่า 25 คลิป ในเฟสบุ๊กที่ใช้ชื่อว่า “ชมรมคนไทยทรงดำและหมอขับสายแปง” มีการโพสต์เสียงการขับสายแปง และการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากสมาชิกที่เป็นชาวไทยทรงดำด้วยกัน นอกจากนั้น ยังมีการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันผ่านหน้าเฟสบุ๊กแห่งนี้ ในโครงการ “ชาติพันธุ์: กระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานภาษาและวัฒนธรรม” ได้จัดทำเฟสบุ๊กที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเพลงขับสายแปง โดยใช้ชื่อว่า “โครงการศึกษาเพลงขับสายแปง – ไทดำ” ปัจจุบันมีสมาชิกในหน้านี้จำนวน 32 คน ภายในหน้าเฟสบุ๊กแห่งนี้ มีการนำเสนอข้อมูลลายลักษณ์ซึ่งเป็นบันทึกเพลงขับสายแปงจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม และตัวอย่างการขับสายแปงของพ่อเพลง-แม่เพลงจากชุมชนไทยทรงดำแหล่งต่าง ๆ

แนวคิดเรื่องกระบวนทัศน์ใหม่ในการสืบสานเพลงขับสายแปง

1) การผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีกับผลงานทางวัฒนธรรม ด้วยคำถามที่ว่า ทำอย่างไรจึงจะประสานเพลงขับสายแปงและระบบเทคโนโลยีให้เข้ากันได้อย่างลงตัว

2) ความเหลื่อมล้ำของเทคโนโลยีกับตัวบุคคลนั้นไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะ พ่อเพลง-แม่เพลงที่ไม่ได้สนใจระบบของเทคโนโลยี หน้าที่จึงตกอยู่กับคนรุ่นใหม่ที่จะนำเพลงขับสายแปงขึ้นเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตให้เข้าถึงตัวบุคคล กลุ่ม และชุมชน ได้มากขึ้น

3) เกิดกระบวนการพัฒนาระบบข้อมูลเพลงขับสายแปง โดยลำดับการพัฒนา จาก “ข้อมูล” ไปสู่ “สารสนเทศ” พัฒนาไปสู่ “องค์ความรู้” และสุดท้ายตกผลึกเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ภูมิปัญญา”

7.4 ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นกรณีศึกษาเพลงขับสายแปงพื้นที่ชุมชนบ้านสะแกราย จังหวัดนครปฐมเป็นหลัก และได้ศึกษาชุมชนอื่นๆ ในจังหวัดนครปฐมอีก 4 ชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลเทียบเคียง ได้แก่ 1) ชุมชนบ้านหัวถนน 2) ชุมชนบ้านเกาะแรต 3) ชุมชนบ้านดอนทอง และ 4) ชุมชนบ้านไผ่หูช้าง นอกจากชุมชนไทยโซ่งในจังหวัดนครปฐมแล้ว ข้อมูลวัฒนธรรมเพลงขับสายแปงในจังหวัดอื่นๆ ได้นำมาศึกษาและเทียบเคียงด้วยเช่นกัน เช่น ชุมชนไทยโซ่งเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ชุมชนไทยโซ่งบ้านดอนมะนาว จังหวัดสุพรรณบุรี ชุมชนไทยโซ่งบ้านหัวเขาจีน จังหวัดราชบุรี ชุมชนไทยโซ่งบ้านนาป่าหนาด จังหวัดเลย และ ไทยโซ่งบ้านบางหมาก จังหวัดชุมพร โดยเป็นการศึกษาใน 3 มิติ คือ 1) มิติด้านดนตรี 2) มิติด้านวัฒนธรรม และ 3) มิติด้านนวัตกรรม (ในการสืบสาน) แต่ยังมีมิติที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ **มิติด้านภาษาศาสตร์** เพลงขับสายแปงในมิติด้านภาษาศาสตร์ จะทำให้เกิดประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

- 1) ศึกษาการอ่านและอักขระวิธีของภาษาไทดำ เพื่อนำมาอ่านและแปลความหมายคำขั้บสายแปงในบันทึกรุ่นเก่า (อายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี)
- 2) ศึกษาการอ่านและอักขระวิธีของภาษาไทยโซ่ง เพื่อนำมาอ่านและแปลความหมายคำขั้บสายแปงในบันทึกรุ่นกลาง ซึ่งพบได้ทั่วไปจากแหล่งข้อมูลจากบรรดาพ่อเพลงแม่เพลงในรุ่นปัจจุบัน (ช่วงอายุประมาณ 50-70 ปี) ส่วนใหญ่มักเป็นมรดกตกทอดจากครูผู้สอน หรือเป็นของคนในครอบครัวที่ได้บันทึกเนื้อร้องเพลงขั้บสายแปงไว้
- 3) ศึกษาวิธีเขียนการออกเสียงที่ถูกต้องตามหลักสัทศาสตร์ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกันตามหลักสากล และเพื่อบันทึกการออกเสียงที่ตรงกับเจ้าของภาษามากที่สุด

นอกจากการศึกษาเพลงขั้บสายแปงในประเทศไทยแล้ว การศึกษาเพลงขั้บสายแปงในประเทศเวียดนามก็มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เพราะถิ่นฐานเดิมของไทยโซ่งในประเทศไทย มาจากไทดำในประเทศเวียดนาม บริเวณเมืองแถงหรือเดียนเบียนฟูในปัจจุบัน การศึกษาย่อมทำให้เกิดแง่มุมเทียบเคียงได้หลายอย่าง ในทางด้านดนตรี ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ ความเป็นอยู่ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). *การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กิ่งแก้ว มรกตจินดา, (2550) *การศึกษาวัฒนธรรมไทยเชิงเพื่อการจัดการเรียนรู้ : กรณีศึกษา ณ หมู่บ้านสะแกราย ตำบลดอนยายหอม อำเภอเมืองและหมู่บ้านลำเอ็ด ตำบลตลาดจินดา อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กิตติ คงตุก.(2550). *เพลงทยอยในสามชั้นในมุมมองสัญวิทยา*.วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โครงการวิชาบูรณาการหมวดศึกษาทั่วไป. (2544). *มนุษย์กับสังคม Man and Society*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จตุพล ทองสกล. (2553). *การดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยดำ บ้านหัวถนน ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จี ศรีนิลวาสน์. (2526). *สุนทรียศาสตร์ : ปัญหาและทฤษฎีว่าด้วยความงามและศิลปะ* (สุเชาว์ พลอยชุม, แปล). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย.
- ชวน เพชรแก้ว. (2523). *เพลงบอกและนักเล่นเพลงบอกรุ่นเก่าของเมืองนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *สัญวิทยา โครงสร้างนิยม หลังโครงสร้างนิยม กับการศึกษารัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ถนอม คงยิ้มละมัย. (2544). *เรื่องอำเภอเขาย้อย*. เอกสารประกอบการสอน วิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 (อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี). เพชรบุรี : โรงเรียนเขาย้อยวิทยา.
- ทวี พรหมมา. (2541). *เรือนไทยตำบลบ้านนาป่าหนาด ตำบลเขาแก้ว อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ธิดา ชมภูนิช. (2539). *การศึกษาศิลปหัตถกรรมไทยเชิง จังหวัดนครปฐม (รายงานการวิจัย)*. นครปฐม : สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2551). *การปฏิวัติสัญศาสตร์ของไซซูร์ เส้นทางสู่โพสท์โมเดิร์นนิส*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา.
- น. ณ ปากน้ำ. (2550) *ความงามในศิลปะไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- นำพลวัลย์ กิจรัชกุล. (2536). *การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของลาวโซ่ง จังหวัดนครปฐม (รายงานการวิจัย)*. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นุกุล ชมภูนิช. (2538). *ประเพณี ชาวไทยโซ่ง : หมู่บ้านเกาะแรด (รายงานการวิจัย)*. กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2546). *สืบสานวัฒนธรรมชาติพันธุ์-ไท สายใยจิตวิญญาณ ลุ่มน้ำคำ-แดง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หลักพิมพ์.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2554). *“ไทดำ” เมืองแกลง “ทรงดำ”ถิ่นสยาม จากหนองแสด ถึง หนองปรัง*. กรุงเทพฯ : อินทนิล.

- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2550). *กาลครั้งหนึ่ง: ว่าด้วยตำนานกับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐม หงษ์สุวรรณ. (2550). *คติชนวิทยา. เอกสารประกอบการสอนวิชาคติชนวิทยา*. มหาสารคาม : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประคอง นิมนานเหมินทร์. (2543). *นิทานพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประธาน เขียวขำ. (2546). *การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในพิธีกรรมชุมชน และประเพณีเกี่ยวกับชีวิต : ศึกษากรณีชุมชนลาวโซ่ง จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2525). *แนวคิดการศึกษาเพลงพื้นบ้านทางมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร
- ปัญญา รุ่งเรือง. (2546). *หลักมานุษยดุริยางควิทยา* Foundation of Ethnomusicology. *เอกสารการสอน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- เปลื้อง ณ นคร. (2544). *พจนานุกรมภาษา*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- พนิดา เย็นสมุทร. (2524). *คำและความหมายในภาษาลาวโซ่ง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรพิมล ชันแสง. (2541). *อินกอน : ประเพณีการเล่นของลาวโซ่ง : เขาย้อย เพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เพชรตะบอง สิงห์หล่อคำ. (2548). *หมู่บ้านไทดำ*. เลย : เมืองเลยการพิมพ์.
- เพ็ญนิภา อินทรตระกูล. (2535). *การนับถือผีของชาวไทยดำบ้านนาป่าหนาด ต.เขาแก้ว อ.เชียงคาน จังหวัดเลย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพ็ญศรี ดูก. (2529). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ: โครงการไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภัทรวิ ภูฏาภิรมย์. (2552). *วัฒนธรรม ดนตรีและเพลงพื้นเมืองภาคกลาง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ม.ศรีบุษรา. (2522). *ไทยดำรำพัน*. กรุงเทพฯ: ศิริพรการพิมพ์
- มธุรส ปราปไพรี. (2543). *ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีชุมชนไทยทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอยะโฮง จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มนู อุดมเวช. (2547). *ประวัติศาสตร์ไทดำในประเทศไทย* (รายงานการวิจัย). คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี.
- มยุรี วัดแก้ว. (2521). *การศึกษาโครงสร้างสังคมของลาวโซ่ง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มานิตา เชื้อนขันธ. (2541). *ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นชาวลาวโซ่ง*. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- รัชพล ปังพิบูลย์. (2538). *กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมการทอผ้าของชาวไทยทรงดำ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัตนพร เศรษฐกุล. (2542). *อิทธิพลของคติความเชื่อทางสังคมและวัฒนธรรมต่อพัฒนาการของรัฐไท :*

- กรณีศึกษาไทดำ ลื้อ และยวน (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชั่นส์.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2546). *โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย นิทานไทยโซ่ง*. กรุงเทพฯ: สหภูมิธรรมจำกัด.
- วนิดา ขำเขียว. (2543). *สุนทรียศาสตร์*. กรุงเทพฯ: พรานนกการพิมพ์.
- วาสนา อรุณกิจ. (2529). *พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่ง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2546). *สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อีแอนด์ไอคิว.
- วิศรุต สุวรรณวิเวก. (2524). *ระบบการเขียนของโซ่ง (Song's paleography)*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิระพงศ์ มีสถาน. (2550). *คนราชบุรี*. ราชบุรี: บริษัท ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2524). *การเล่นคอนของลาวโซ่งที่บางกุ้ง*. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2540). *สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: ไทยโซ่ง*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สมทรง บุรุษพัฒน์, สุจิตต์ลักษณ์ ดิณฑุ, สมิตรา สุรัตน์เดชา, ปัทมา พัฒน์พงษ์, ณรงค์ อาจสมิต และพิเชฐ สีตะพงศ์. (2554). *การใช้ภาษาและทัศนคติต่อภาษาและการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทย*. นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักพจนานุกรมมติชน. (2547). *พจนานุกรม ฉบับมติชน*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี จำกัด.
- สุกัญญา ภัทรราชย์. (2540). *เพลงปฎิพากย์: บทเพลงแห่งปฎิภาณของชาวบ้านไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา สุจนายา. (2543). *เพลงพื้นบ้านศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2542). *ร้องรำทำเพลง : ดนตรีและนาฏศิลป์ชาวสยาม (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- สุจิตน์ วงศ์เทศ. (2554). ขับเสภา มาจากขับลำ ในวัฒนธรรมลาว. *มติชนสุดสัปดาห์*, 31(1608), 77.
- สุจิตน์ วงศ์เทศ. (2555). “เห่เรือ” อย่างกรุงเทพฯ ไม่มีในยุคอยุธยา. *มติชนรายวัน*, 35(12456), 20.
- สุเชาว์ พลอยชุม. (2545). *สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมิตร ปิติพัฒน์ และ เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2540). *ลาวโซ่ง : พลวัตของระบบวัฒนธรรมในรอบสองศตวรรษ (รายงานการวิจัย)*. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สมิตร ปิติพัฒน์, พิเชฐ สายพันธ์, อารงค์ดี เพชรเลิศอนันต์, นลินี ต้นธวัชชัย. (2552). *ไทดำ ไทขาว ไทแดง และไทยเหลือง: อัตลักษณ์เปิด อัตลักษณ์ปิด Tai Dam, Tai Khao, Tai Daeng and Thai Lueng: Opened – hidden Identity*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองปรัง, โรงเรียนวัดหนองปรัง, และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเพชรบุรี. (2553). *วัฒนธรรมไทดำ – ไทยทรงดำ*. เพชรบุรี: เพชรภูมิการพิมพ์ จำกัด.

- อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล (บรรณาธิการ). (2555). *ประชุมเพลงทรงเครื่อง สืบสานตำนานเพลงพื้นบ้านจากโรงพิมพ์วัดเกาะ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สามลดา.
- อมรม กล้าเจริญ. (2553). *เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2537). *วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมรินทร์ แรงเพชร. (2545). *วงปี่ไม้แมน : คนตรีในพิธีเสนของชาวลาวโซ่ง ในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัศม์เดช จารุโสภณ (2551). *เพลงขับสายแปงของลาวโซ่งบ้านดอนมะนาว อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เอนก นาวิกมูล, ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์. (2550). *เพลงพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.
- เอนก นาวิกมูล. (2550). *เพลงนอกศตวรรษ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

- คติชนวิทยา. (2553). สืบค้นวันที่ 15 ตุลาคม 2553, จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/คติชนวิทยา>.
- ประวัติของมานุษยวิทยาดนตรี (Ethnomusicology). (2550). สืบค้นวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2554, จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=126133>.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10. (2550). สืบค้นวันที่ 17 พฤศจิกายน 2553, จาก http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p10/plan10/data/plan_10.pdf.
- สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10. (2550). สืบค้นวันที่ 17 พฤศจิกายน 2553, จาก <http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p10/plan10/book/สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10.pdf>

บุคคลสัมภาษณ์

- บัว พุ่มพวง, สัมภาษณ์ 28 กุมภาพันธ์ 2556
- บุญมา ช่างยิ่งยง, สัมภาษณ์ 15 มีนาคม 2554
- บุญสม มียอด, สัมภาษณ์ 19 มิถุนายน 2555
- พนัส ล้วนเมือง, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2555.
- พลอย ไผ่เพชร, สัมภาษณ์ 15 มีนาคม 2554
- พิมพ์นภา รัตนสิงห์, สัมภาษณ์ 18 กรกฎาคม 2554
- วิไล สระทองหน, สัมภาษณ์ 18 มกราคม 2555.
- สำรวาย จันทร์ผ่อง, สัมภาษณ์ 21 ตุลาคม 2554.
- หุจจร ไพศุณย์, สัมภาษณ์ 20 ธันวาคม 2555.
- อำนาจ แสงทอง, สัมภาษณ์ 26 กุมภาพันธ์ 2556

ภาคผนวก

ภาคผนวก ข

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายพิเชฐ สีตะพงค์
ตำแหน่ง	นักวิจัย
คุณวุฒิ	ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2532) ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา มหาลัษณ์มหิตล (2540)
สังกัด	สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิตล
สาขาที่เชี่ยวชาญ	การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ระบบมัลติมีเดียเพื่อการนำเสนอ วัฒนธรรมกะเหรี่ยง เมียน(เย้า) มานุษยวิทยาการดนตรี

ผลงานการวิจัย

- 2542 โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำหรับนำเสนอ “สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย” ด้วยระบบมัลติมีเดีย.
- 2543 โปรแกรมคอมพิวเตอร์ระบบฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับงานวิจัยเชิงคุณภาพ ภาคสนาม
- 2544 สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ “ฮกเกี้ยน” นำเสนอด้วยระบบมัลติมีเดีย (ร่วมวิจัยกับ ขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, ลักขณา ดาวรัตน์หงษ์)
- 2545 ดนตรีไทย : เรียนรู้และเข้าใจด้วยระบบมัลติมีเดีย เรื่อง แนะนำเครื่องดนตรีไทยเบื้องต้น (วิจัยร่วมกับ ดร.ลักขณา ดาวรัตน์หงษ์)
- 2547 รายงานการวิจัยเรื่อง “การเก็บและจัดระบบข้อมูลทางชาติพันธุ์วิทยาด้วยคอมพิวเตอร์”
นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิตล
- 2549 รายงานการวิจัยเรื่อง “การนำเสนอฐานข้อมูลทางชาติพันธุ์วิทยาด้วย CCPE Browser”
นครปฐม: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิตล
- 2550 รายงานการวิจัยเรื่อง “การเก็บและจัดระบบข้อมูลภาคสนามจากการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยโปรแกรม CCPE” สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิตล

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์

- พิเชฐ สีตะพงค์. (2551). ภาพสะท้อนของลายปักผ้า : ความเป็นมาของบรรพชนเมียน (Yao). ใน มยุรีถาวรพัฒน์ (บก.). องค์ความรู้และประสบการณ์จากงานภาคสนามทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. (น.43-54). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์หจก.สามลดา.
- พิเชฐ สีตะพงค์. (2552). “ดิ่ง : พิณดาระอาก (ปะหล่อง). วารสารภาษาและวัฒนธรรม, 28, 1: 47-61..